

**Opiskelijaäitien kokemuksia
perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittamisesta**

Anna-Riina Taipale

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2021

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Taipale, Anna-Riina. Opiskelijaäitien kokemuksia perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittamisesta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos, 2021. 105 sivua.

Pro gradu -tutkielman tavoitteena oli kuvata, miten opiskelijaäidit kokevat perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittamisen. Perheiden hyvinvointi on jatkuvana yhteiskunnallisen keskustelun kohteena, ja keskustelun tueksi tarvitaan tutkimusta. Elinikäinen oppiminen on yleistynyt ja siihen kannustetaan, jolloin lisääntynyt opiskelu kasvattaa myös perheellisten opiskelijoiden määrää. Työn ja perheen yhteensovittamisen kysymysten tutkimisen ollessa yleisempää, on tärkeä tutkia myös perheen ja opiskelun yhteensovittamisen teemoja.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena tarkoituksena ymmärtää alle 30-vuotiaiden pikkulapsiperheellisten äitien kokemuksia. Aineisto kerättiin kymmenellä teemahaastattelulla, mikä on joustava menetelmä ja mahdollistaa tarkennusten tekemisen haastattelutilanteessa. Analysointimenetelmänä on käytetty teemoittelua.

Perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittaminen onnistui suurimmalta osalta äideistä hyvin. Äidit olivat motivoituneita sovittamaan yhteen molemmat haaveensa. Opiskelun ja perheen yhteensovittamisen organisointi vaikutti siihen, oliko opiskelu pää- vai sivutoimista. Opiskelijaäitien arkea kuvaakin äitiyden ja opiskelun tasapainottelu. Ajankäytön koettiin tehostuvan perheellisenä. Opiskelu oli haastavampaa, jos opintoja ei organisoitu erilliseksi opiskeluajaksi. Keskeisiä yhteensovittamiseen vaikuttavia tekijöitä olivat päivähoitoratkaisut, opiskelumotivaatio ja opintojen joustavuus. Perheellisten elämäntilanne vaikutti heidän osallisuuteen yliopistoyhteisössä.

Päivähoitojärjestelmä, jaetun vanhemmuuden hyödyntäminen, yliopiston joustavat oppimismenetelmät ja aikataulut edesauttavat yhteensovittamisen onnistumista ja mahdollistavat osallisuuden yliopistoyhteisöön. Näihin huomiota kiinnittämällä luodaan parempaa perhearkea opiskeleville perheellisille. Yhteiskunta voi tukea opiskelun ja perheen yhteensovittamista siihen myötämielisesti suhtautumalla, mahdollistamalla edullisen päivähoiton saatavuuden ja tukemalla jaettua vanhemmuutta. Näin edistetään perheellistymistä ja elinikäistä oppimista.

Asiasanat: opiskelijaäiti, perhe, perhearki, yliopisto-opiskelu, osallisuus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO.....	5
2 PERHE	6
2.1 Moninaiset perhemuodot	8
2.2 Perhetutkimuksen suuntauksia	10
2.2.1 Elämänkulttuuriteoria.....	11
2.2.2 Systemiteoria	13
2.2.3 Perhearjen tutkimus	14
2.3 Perhearji pikkulapsiperheissä	16
2.4 Perhepoliittisia suuntauksia	19
3 OPISKELIJANA YLIOPISTOSSA.....	23
3.1 Yliopisto instituutiona	23
3.2 Opiskelu yliopistossa.....	25
3.3 Yhteisöllisyys yliopistossa	28
4 PERHEELLISENÄ OPISKELEMASSA	31
4.1 Opiskelijavanhemmuus	33
4.2 Perheen ja opiskelun yhteensovittaminen.....	34
4.2.1 Ajankäyttö	36
4.2.2 Taloudellinen tilanne	39
4.2.3 Opiskelu perheellisenä.....	40
4.2.4 Sosiaaliset suhteet.....	41
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET ..	43
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	44
6.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä.....	44
6.2 Tutkittavat.....	46

6.3 Haastatteluiden toteutus.....	48
6.4 Aineiston analyysi	50
6.5 Tutkimuksen eettisyys	52
7 TULOKSET	53
7.1 Lastenhoitojärjestelyt.....	53
7.1.1 Lapsi päivähoidossa rytmittää arkea	54
7.1.2 Haasteet kun lapsi päivähoidossa	56
7.1.3 Kotihoidon hyvät puolet	58
7.1.4 Haasteet lasten kotihoidossa.....	59
7.2 Yliopisto-opiskelu	60
7.2.1 Opintojen suunnittelu	61
7.2.2 Opiskelumotivaatio.....	63
7.2.3 Opinto-ohjaus	65
7.3 Osallisuus yliopistossa.....	66
7.3.1 Elämäntilanteen huomiointi osallisuuden mahdollistajana	66
7.3.2 Opintosuoritustavat osallisuuden mahdollistajina.....	69
8 POHDINTA	71
8.1 Lastenhoitojärjestelyt opiskelijaäitien kokemana.....	71
8.2 Yliopisto-opinnot opiskelijaäitien kokemana.....	76
8.3 Osallisuus yliopistoyhteisössä	82
8.4 Lopuksi	86
8.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	88
8.6 Jatkotutkimusehdotuksia	91
LÄHTEET	92
LIITTEET.....	103

1 JOHDANTO

Perheestä keskustellaan yhteiskunnallisesti jatkuvasti ja perhettä koskeva tutkimus on aina ajankohtainen. Perhe on mukana elämän eri vaiheissa ja kukin kokee omalla tavallaan, mikä on perhe. Perheeseen synnyttään, perheessä kasvetaan ja uusia perhe- ja läheissuhteita luodaan. Perheen merkitys instituutiona muuttuu muun muassa perheiden moninaistuessa, mutta perhe instituutiona on aina olemassa (ks. Forsberg 2003). Suomalaisen perhetutkimuksen arvostus on noussut entisestään. Lapsi- ja perhetutkimusta tehdään yli tiederajojen ja yhteistyössä eri maiden kanssa. Perheen tutkiminen on tärkeää, koska monet yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset koskettavat perheitä. Perheessä eletään, koetaan ja ratkaistaan nämä muutokset, jolloin vaikutukset näkyvät perheissä (Forsberg 2003, 7). Tutkimusta ja keskustelua tarvitaan, jotta perheiden arvostus ja asema yhteiskunnassa paranee entisestään ja perheiden hyvinvointi lisääntyy.

Suunta kohti lapsi- ja perhemyönteistä Suomea on nähtävissä poliittisessa keskustelussa. Parlamentaarisen komitean kansallisen lapsistrategian tavoitteena on lapsi- ja perhemyönteinen Suomi. Strategiassa on nostettu esiin teemoja liittyen muun muassa perhevapaisiin ja -tukiin. (ks. Kansallinen lapsistrategia 2021.) Tärkeänä kehittämisen kohteena on ollut pitkään perhevapaajärjestelmä, jonka on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2022. Halutaan taata yhtäläinen mahdollisuus molemmille vanhemmille hoitaa lasta kotona perhemuodosta riippumatta ja joustavuus perhevapaiden käytössä. (ks. Kela 2021b.) Yhteiskunnallisesti on viime vuosina keskusteltu perhevapaiden ja perheiden taloudellisen tuen lisäksi muun muassa syntyvyyden laskusta ja elinikäisestä oppimisesta. Onkin kiinnostavaa ja hyödyllistä tutkia, miten perhe-elämä ja opiskelu toimivat yhdessä. Opinnot saattavat siirtää perheen perustamista myöhemmäksi ja toisaalta moni perustaa lapsiperheen, vaikka opinnot ovat vielä kesken tai lähtee perheellisenä opiskelemaan. Tutkin, miten suomalaiset opiskelijaäidit kokevat perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittamisen.

Yhteiskunta on ollut koulutusmyönteinen jo pitkään (Ahrio 2012, 15) ja kuljettaessa kohti entistä perhemyönteisempää yhteiskuntaa myös tarve opiskelijaperheiden näkökulmat huomioivalle tutkimukselle kasvaa. Perhe-elämän ja opiskelijaelämän yhteensovittamista tutkimalla on mahdollista löytää uusia keinoja heidän tukemiseensa. Perheen

arkea tutkimalla saadaan tietoa jokapäiväisistä tilanteista, tunteista ja hetkistä (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009a, 14). Lapsiperheitä, joissa ainakin toinen vanhemmista opiskelee, on paljon. Perheen ja opiskelun yhteensovittamiseen liittyvien aihepiirien tarkastelu on kuitenkin vähäisempää kuin perheen ja työn yhteensovittamisen teemojen. Kuvaan aluksi perhettä, lapsiperheellisten arkea ja yliopisto-opiskelijoiden elämää. Tutkin perheen ja opiskelun yhteensovittamisen teemoja alle 30-vuotiaiden opiskelijaäitien näkökulmasta. Tutkimuksen perheet olivat lapsiperheitä, joissa oli alle 6-vuotiaita lapsia. Tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua.

2 PERHE

Voimme paremmin ymmärtää perhettä, kun tiedämme, mitkä eri asiat vaikuttavat perhe-käsitteen muodostumiseen, ja mistä eri lähtökohdista perhettä voi tarkastella. Yhtenäistä tyhjentävää määritelmää perheelle ei ole, vaan perhe on moniulotteinen käsite. Eri instituutiot määrittelevät perheen omista näkökulmistaan, esimerkiksi valtio määrittelee perheen lainsäädännöllisistä lähtökohdista ja tilastokeskus tilastollisista. Perheenjäsenten käsitys perheestä perustuu heidän omaan kokemuksensa perheen sisällä. Jallinojan, Hurmeen ja Jokisen (2014, 7) mukaan perheet muuttuvat ajan myötä perhemuotojen moninaistuessa ja perhekulttuurien ottaessa toisiltaan vaikutteita. Muutoksia seuraa esimerkiksi avioerojen ja uusperheiden muodostuessa, kun perheet hajoavat ja uusia perheitä perustetaan. Perhesuhteita kuvaa, että ne ovat neuvoteltuja ja muuttuvia (Peltonen 2018).

Perhe voidaan määritellä laajemmasta tai suppeammasta näkökulmasta. Määrittely riippuu, mistä lähtökohdista perhettä tarkastellaan. Tarkastellaanko perhettä ryhmänä vai yksilön omista lähtökohdista. Perheen perinteisenä perheinstituutiona määrittelevät White ja Klein (2008, 17), jotka toteavat, että perhe on sosiaalinen ryhmä, jolla on omia tunnusomaisia piirteitä. Perheet kestävät pitkään verrattuna muihin sosiaalisiin ryhmiin. Ne säilyvät yli sukupolvien ja sisältävät sukulaissuhteita, jotka ovat biologiaan tai avioliittoon perustuvia. Ereran (2002, 9) mukaan edellä mainitulla tavalla perheen määrittelevät perinteisten perhearvojen kannattajat. White (2005, 123, 134–135) toteaa, että per-

heelle tunnusomaista on, että se on ainoa sosiaalinen ryhmä, jolla on sukupolvien välisiä siteitä. Perhettä määrittelevät sukulaisrakenteisiin sidotut institutionaaliset normit. Seurustelusuhteen ja avoliiton katsotaan voivan olla perhetutkimuksen kohteina avioliiton lisäksi. Perhesuhteita kuvaa yhteenkuuluvuus ja solidaarisuus.

Erera (2002, 1–2) tuo esiin, että perhe ei ole ainoastaan sosiaalinen instituutio vaan myös ideologinen rakenne sekä paikka, jossa näkyy todellinen perhe-elämä. Perheisiin vaikuttavat sekä taloudellinen tilanne että kulttuuriset normit. Forsbergin (2003, 9, 11) mukaan olisi tärkeää ottaa huomioon perhettä määriteltäessä myös yksilöiden valinnat ja yksilöiden antamat merkitykset lähisuhteille, jotta perhe ei olisi vain passiivinen yhteiskunnallisten muutosten kohde. Yksilön omat valinnat ja mieltymykset painottuvat entistä enemmän perhesuhteissa, vaikkakin ratkaisuihin vaikuttaa myös yhteiskunnallinen tilanne. Yksilöllisyyden lisäksi ihmiset ovat aina myös toisistaan riippuvaisia. Perhe-elämään liittyvät hoiva, huolenpito, läheisyys ja voimavarojen jakaminen yhdistävät perheenjäseniä.

Yksilöllistyminen näkyy myös perhemuotojen moninaistumisessa. Haasteita on perhesuhteiden jaottelussa muista läheissuhteista. Suhteiden määrittelyssä otetaan huomioon määrittelyn tarpeellisuus asiayhteydestä riippuen. Perhe- ja läheissuhteita yhdistää, että kaikki ovat merkityksellisiä sosiaalisesti muodostuneita suhteita, joissa on jäseniä yhdistäviä tekijöitä suhteesta riippuen. Yksilö voi kuulua useampaan perheeseen samaan aikaan kuten lapsuuden perheeseen, aikuisuuden perheeseen ja kimppakämpäperheeseen. (Pirkanen & Eerola 2018.) Niin ikään Forsberg (2003, 10) mainitsee perhe-käsitteen laajentumisesta koskemaan sekä perhe- että läheissuhteita yleisemmin. Jokinen ja Mikats (2018) toteavat, että yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden välisistä suhteista sekä annettujen ja yksilön valitsemien ihmissuhteiden merkityksistä tarvittaisiin lisää pitkittäistutkimusta, jotta saataisiin syvällisempää tietoa.

Perhe-käsitteen ymmärtämisessä apuna voidaan käyttää tarkempaa yksilöllisten perhemuotojen avaamista ja perheteorioita sekä -suuntauksia. Perheteorioita ja perhetutkimuksen suuntauksia on monia. Perheitä tutkimalla teoriat ja suuntaukset tulevat näkyviksi, mutta myös perheiden toiminnan luonnetta voidaan ymmärtää niiden kautta. Tutkimukseni kannalta merkityksellisimmät teoriat/suuntaukset ovat elämäkulkuteoria, systeemiteoria sekä perhearjen tutkimus -suuntaus. Avaan perhemuotojen moninaisuutta, ja tutkimukseni koskiessa pikkulapsiperheiden arkea, määrittelen lapsiperheiden ar-

jen. Lisäksi tuon esiin perhepolitiikan suuntauksia. Perhearjen tutkimukset perheistä yleisesti tuovat uusia näkökulmia perhepolitiikkaan, jolloin perhettä koskevia tutkimuksia voidaan hyödyntää perhepolitiikkaa tehtäessä. Moenin ja Coltranen (2005, 543–544, 555) mukaan perhepolitiikan teossa oleellista on, miten perhepolitiikan tekijät määrittelevät perheen. Teoriat kuitenkin luovat edellytykset hyvälle politiikalle. Teoria, tutkimus ja politiikka liittyvät vahvasti toisiinsa ja olemassa oleviin kulttuurimalleihin.

2.1 Moninaiset perhemuodot

Perhemuodot lisääntyvät ja perheen käsite laajentuu koskemaan lähisuhteita, jolloin perhemuotoja on monia. Usein perheestä puhuttaessa tarkoitetaan lapsiperhettä, mutta niin kuin edellä toin esiin, perhe-käsite on laajempi. Forsbergin (2003, 10–11) mukaan perhemuodot eroavat rakenteeltaan ja elämänvaiheeltaan. Perhemuotoja ovat ydinperheiden lisäksi muun muassa yksinhuoltajaperheet, avioerojen jälkeiset uusperheet, samaa sukupuolta olevien perheet, lapsuuden perheet ja eläkeläisperheet. Myös lapsiperhemuodot ovat monimuotoistuneet. Kuitenkin yleisin lapsiperhemuoto on perinteinen kahden heteroseksuaalin ja heidän biologisten lapsiensa muodostama ydinperhe. Imrie ja Golombok (2020, 296) määrittelevät tarkemmin, että perinteinen lapsiperhemuoto on perhe, johon kuuluvat heteroseksuaaliset, syntymässään sukupuolensa määritelleet ja parisuhteessa elävät puoliset, jotka kasvattavat biologisia lapsiaan. Uudet perhemuodot poikkeavat tästä mallista esimerkiksi vanhempien lukumäärän, sukupuolen, vanhempien ja lasten välisen biologisen suhteen sekä raskausajan suhteen ja seksuaalisen suuntautumisen mukaan.

Eran (2002, 15, 17–18, 217) mukaan perheteoriat eivät riittävästi ota huomioon perheiden moninaisuutta. Perheiden moninaisuudesta voidaan oppia ja muutos perhemuodoissa on merkki tarpeesta muutokselle. Perhemuodoilla on omat vahvuudet ja jokainen perhe kohtaa omat haasteensa. Perhemuotojen moninaisuudesta ja muutoksista esimerkkinä adoptioperhe, jolle voi syntyä biologisia lapsia sekä yksinhuoltajaperhe, josta voi tulla uusperhe, kun kaksi perhettä yhdistyy. Myös Reuna (1997, 10) toteaa, että perhemuotoon ja määrittelyyn vaikuttaa, että vanhempien parisuhde ei kestä niin kuin ennen ja muodostetaan uusia perheitä eli uusperheitä. Eran (2002, 217) muistuttaa, että erilaisuutta on myös perinteisten perhemuotojen kesken eikä ainoastaan uusimmissa perhe-

muodoissa. Eroihin vaikuttaa muun muassa ikä, sosiaaliluokka, etninen tausta ja kulttuuri.

Perhe on käsite, joka ei ole määriteltävissä tietyin yleisin perustein. Perheen määrittelee muun muassa jokainen perheenjäsen omalla tavallaan. Perheenjäseneksi voi tulla biologisten suhteiden tai tunnesuhteiden kautta ja perheen voi muodostaa yksinasuvakin. Paajasen (2007) ja Reunan (1997) tutkimuksissa selvitettiin, ketkä muodostavat perheen. Perhekäsitykset eivät merkitsevästi eronneet toisistaan yleisempien perhemuotojen osalta. Paajasen (2007) mukaan suurin osa (90 %) piti perheen biologisia suhteita määrittäjänsä perheelle. Myös tunnesidettä pidettiin tärkeänä perheen määrittäjänä (n. 67 %). Perheenjäseniksi luokiteltiin oman ydinperheen (puolison ja biologisten lapsien) lisäksi myös omat vanhemmat, jos heidän luonaan asuttiin. Seuraavaksi yleisemmin omat sisarukset ja vanhemmat nähtiinkin kuuluvan perheeseen. Tähän ryhmään luokiteltiin myös omat kotoa pois muuttaneet lapset ja lemmikkieläimet. Noin kolmasosa tutkimukseen osallistuvista määritteli myös omat isovanhempansa, puolison vanhemmat ja lasten puoliset perheenjäseniksi. Lapset ja parisuhde perheen määrittäjänä nousivat esille tutkimuksissa. (Paajanen 2007, 14, 26, 35.)

Reunan (1997, 14–24) tutkimuksessa suomalaisista lähes kaikki pitivät avioparia (98 %), avoparia (86 %) ja yksinhuoltajaa (93 %) lapsineen perheenä. Myös lapsettomat avioparit (73 %) ja avoparit (55 %) koettiin perheiksi. Yksitoista prosenttia vastaajista koki, että yksin asuvakin voi muodostaa perheen. Myös samaa sukupuolta olevat muodostivat perheen, jos he olivat pariskunta (23 %). Osa luokitteli perheiksi myös kaikki, joiden välillä on kiintymyssuhde. Kaikkia läheissuhteita on vaikea ulkoapäin kategorisoida perhesuhteiksi, koska jokainen kokee perheen eri tavalla (ks. Pirskanen & Eerola 2018).

Tilastokeskuksen perhemääritelmä ottaa huomioon yleisimmät perhetyypit, jotka ovat laskettavissa tietyin perustein. Yleisin perhetyyppi on aviopari ilman lapsia (Tilastokeskus 2010). Tilastokeskus (2020a) on määritellyt perheiksi yhdessä asuvat avio- ja avoparit lapsineen ja ilman lapsia, parisuhteen rekisteröineet lapsineen ja ilman lapsia sekä yhden vanhemman ja lapsien muodostamat perheet. Lapseksi määritellään vanhempiensa kanssa asuvat biologiset lapset, ottolapset sekä toisen puolison biologiset tai ottolapset. Tilastoja ollaan kehittämässä, jotta saataisiin paremmin tietoa monimuotoisten perheiden määrästä. Samaa sukupuolta olevat ovat voineet rekisteröidä parisuhteensa vuo-

desta 2002 ja avioitua vuodesta 2017. Lipastin ja Pietiläisen (2020) tilastokeskuksen artikkelin mukaan Suomessa tilastoitujen uusperheiden lisäksi uusia perhemuotoja ovat muun muassa sateenkaariperheet, jolloin ainakin toinen vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön sekä kolmi- ja nelipilaperheet, jolloin lapsella on enemmän kuin kaksi sosiaalista vanhempaa.

Tilastokeskuksen (2020b) mukaan lapsiperheiden yleisin perhemuoto on eri sukupuolta olevan avioparin muodostama ydinperhe, mutta lapsiperheiden määrä on vähentynyt. Vuodesta 2010 vuoteen 2019 perheiden määrä, joissa oli alle kolmevuotiaita lapsia, on vähentynyt lähes viidenneksellä (18 %). Aviopari, jolla oli alle kolmevuotiaita lapsia, väheni perhetyypeistä eniten. Syntyvyyden alhaisuus on linjassa lapsiperheiden vähenemisen kanssa.

Lapsiperheiden määrä Suomessa on tilastokeskuksen mukaan laskenut vuodesta 2010 lähtien, mutta opiskelevien lapsiperheellisten määrä on noussut. Vuonna 2018 Suomessa oli 39 557 opiskelijaa, joilla oli vähintään yksi biologinen lapsi (Tilastokeskus, henkilökohtainen tiedonanto, 5.3.2021). Opiskelevia perheellisiä, joilla on vähintään yksi lapsi, oli vuonna 2010 yhteensä 35 393. Opiskelijaperheeksi on laskettu perhe, johon kuuluvista aikuisista ainakin toinen opiskelee. Näistä perheellinen opiskelija on yleisemmin nainen kuin mies. Osassa lapsiperheistä molemmat opiskelevat. Opiskelevista perheellisistä, joilla oli lapsia, aviopareja oli suurin osa (19 851) ja toiseksi eniten oli avopareja (8 283). Myös opiskelevia yksinhuoltajaaiteja on paljon (6 856) ja yksinhuoltajaisiä oli vähemmän (373). Opiskelijaperheiden yleisin perhemuoto oli kuitenkin avopari ilman lapsia. (Tilastokeskus, henkilökohtainen tiedonanto, 3.6 & 6.6.2012.) Media on kiinnostunut perheellisten opiskelijoiden määrästä Suomessa, ja myös Yleisradion selvityksen mukaan yhä useammalla opiskelijalla on lapsia (Björkstén, Kanerva, Tuominen & MaGGilleon 2020).

2.2 Perhetutkimuksen suuntauksia

Teoriat ja suuntaukset selittävät sitä, mistä näkökulmasta perhettä voidaan tarkastella. Perheteorioita on monia ja uusia suuntauksia muodostuu vanhempien teorioiden pysyessä kuitenkin taustalla. Notko (2011, 31, 38) toteaa, että perheteorioiden tarkoitus on ollut jäsentää perheinstituutioita. Perhesuuntauksiin vaikutetaan perhe-elämää elämällä

ja suuntaukset puolestaan vaikuttavat elämään perheissä. Tässä tutkimuksessa keskityn kuvaamaan elämänkulkuteoriaa, systeemiteoriaa ja perhearjen tutkimusta.

Elämänkulkuteoriassa huomiota kiinnitetään elämänvaiheisiin, jotka nähdään myös kehitystapahtumina, kuten perheen perustaminen (Ruoppila 2014, 14). Systeemiteoriassa perhe koetaan systeeminä, joka on vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (ks. White & Klein 2008). Perhearjen tutkimus -suuntaus keskittyy perheiden sisällä tapahtuvaan arjen toimintaan. Myös laajempi perheikäytäntöjen sosiologia -suuntaus tarkastelee perhearkea yhtenä osa-alueenaan. Perheikäytännön sosiologia -suuntaus ottaa huomioon yksilöllistymisen ja kyseenalaistaa perhe-käsitteen. Suuntauksen mukaan perhesuhteista ja perheen rajoista käydään jatkuvaa neuvottelua, ja suuntaus painottaa käytäntöjen tutkimista, koska ne muokkaavat perhettä. (Jallinoja ym. 2014, 15–16.) Keskityn kuitenkin kuvaamaan perhearjen tutkimusta omana suuntauksenaan, koska perhearki on siinä korostuneemmin esillä.

2.2.1 Elämänkulkuteoria

Elämänkulkuteoria pyrkii selittämään muutoksia perheessä. Se on kehitetty erityisesti koskemaan perheitä. Useat muut perheteoriat ovat ensin liittyneet johonkin muuhun asiaan, ja ne on myöhemmin laajennettu käsittämään myös perheet. Elämänkulkuteoria ei yritä selittää ainoastaan yksilön vaikutusta muuhun perheeseen vaan myös perheen vaikutusta yksilön sosiaalisiin käytäntöihin. Ei kuitenkaan olla kiinnostuneita yksilöllisestä kehityksestä vaan yksilön vaikutuksesta laajemmin historiallisesti sekä eri ajanjaksoina tapahtuviin muutoksiin. Syyt muutoksiin yritetään selvittää yksilöiden kautta, koska kaikki perheen osatekijät vaikuttavat koko perheeseen. (Chibucos, Leite & Weis 2005, 11–12.) Perhe on instituutio, joka on kanssakäymisessä muiden instituutioiden kanssa. Suurin osa normeista, joilla luodaan sosiaalisia rooleja, luodaan kuitenkin perheenjäsenten kesken vuorovaikutuksessa. Perheenjäsenet voivat määrätä sosiaalisen muutoksen suunnan luomalla sosiaalisia rooleja. Perhe muodostaa omat norminsa ja roolinsa suhteessa sosiaaliseen statukseen ja ekonomiseen asemaan. On esimerkiksi olemassa erilaisia kasvatuskäytäntöjä, joista voi muodostua laajempi kehys, kuinka olla

hyvä vanhempi. Kun näihin normeihin ja rooleihin sopeudutaan, niistä tulee yleisempiä. Yksilö kuitenkin tekee omat valintansa. (White & Klein 2008, 138–139.)

Ruoppila (2014, 101) toteaa myös, että elämäntekijäteoria huomioi yksilöiden elämän suhteessa historialliseen aikaan ja sosiaaliseen, taloudelliseen sekä yhteiskunnalliseen ympäristöön. Elder (1996) (Chibucosin ym. 2005, 12–13 mukaan) täsmentää elämäntekijäteorian neljä teemaa. Ensimmäinen teema sisältää paikat, joissa ihminen elää, on vuorovaikutuksessa ja kehittyy. Perheen kehitykseen vaikuttaa perhetapahtumien lisäksi tietyn ajan yhteiskunnalliset tapahtumat kuten taloustilanne ja opiskelumahdollisuudet. Teoria pitää tärkeänä näiden tekijöiden ajoitusta. Esimerkiksi kasvatuskäytännöt muuttuvat yhteiskunnallisen tilanteen myötä. Toiseen teemaan kuuluu valinnat ja sosiaaliset rajoitukset. Kiinnitetään huomiota siihen, mikä vaikutus yksilön valinnoilla ja kokemuksilla on tulevaisuudessa.

Kolmannessa teemassa huomio kiinnittyy tapahtumien ajankohtaan suhteessa normaaleihin odotuksiin. Historialliset muutokset vaikuttavat odotuksiin sosiaalisista rooleista ja tapahtumista. Myös tapahtuman ajoitus sekä itse tapahtuma vaikuttavat elämäntekijäteoriaan. Puhutaan niin sanotusta oikeasta ajasta esimerkiksi lasten hankinnalle tai avioliittoa, johon vaikuttavat muun muassa kulttuuri ja kulttuuriset arvot. Tästä esimerkkinä voidaan pitää avioitumisen nousua. Neljännen teeman mukaan perheenjäsenten yhteiskunnalliset ja historialliset tapahtumat sekä henkilökohtaiset elämäntapahtumat, esimerkiksi epäonne ja onni eri asioissa vaikuttavat koko perheen elämäntekijäteoriaan. (Elder 1996, Chibucosin ym. 2005, 12–13 mukaan.) Ruoppila (2014, 108–109) toteaa myös, että perhemuotojen moninaistuminen vaikuttaa elämäntekijäteoriaan. Voidaan olla samaan aikaan osa montaa perhettä, jolloin eri kehitysvaiheita käydään läpi samanaikaisesti esimerkiksi eron myötä. Tällöin omaksutaan uusia rooleja ja niiden mukana tehtävät ja odotukset.

Elämäntekijäteoreetikot pitävät kiinni teorian ydinajatuksista, että elämäntekijäteoria on tietty kaava, mutta eivät jätä kuitenkaan huomioimatta perinteisestä elämäntekijäteoriasta poikkeavia elämäntapahtumia ja yksilön vaikutusta niihin. Ruoppila (2014, 102, 104, 110) toteaa, että perheen elämäntekijäteoria muodostuu perheenjäsenten omista ja perheenjäsenten toisiinsa limittyneistä elämäntekijäteorioista. Joustavuus onkin merkittävässä osassa tässä teoriassa. Elämäntekijäteoriassa merkittävä muutos on nähty avioliittojen lisääntymisessä lapsiperhemuotona. Jallinojan ym. (2014, 14) mukaan tavoitteena elämäntekijäteorian järjestämisessä on perheenjäsenien kasvun mahdollisuus. Nykyään elämäntekijäteoria ei etene sa-

man kaavan mukaan ajallisesti niin kuin aiemmin vaan elämänkulun tapahtumien järjestyks vaihtelee. Elämänkulkuteorian mukaan halutaan kuitenkin edelleen ajatella, että elämänkululla on tietty järjestys, vaikka näin ei ole. Tutkimukseni perheellisillä opiskelijaideillä elämänkulku on yksilöllinen. Lapsia saadaan jo opiskeluaikana tai lähdetään opiskelemaan, kun on pieniä lapsia. Osa äideistä tekee toista tutkintoaan, jolloin opiskelijaelämä elämänvaiheena on tuttu jo aiemmilta vuosilta.

Moenin ja Coltranen (2005, 554) mukaan elämänkulku-teoreetikot ovat osoittaneet, että perheiden ja yksilöiden elämänpolut, riskit ja ennakoimattomat tilanteet on tärkeää ottaa huomioon, koska ne myös muokkaavat perheitä, joilla on ongelmia. Suomessa esimerkiksi lapsiperheköyhyys näkyy ihmisten elämänkuluissa yli sukupolvien (ks. Salmi 2020). Myös Ruoppilan (2014, 121–122) mukaan elämänkulku-tutkimusten avulla ennakoitaan sukupolvisuhteita ja esimerkiksi lastenhoitoratkaisuja yli sukupolvien. Elämänkulkuteorian vahvuuksia onkin, että sen avulla voidaan ennakoita yhteiskunnassa tapahtuvia ilmiöitä, kuten perheiden kohtaamia ongelmia. Tarvitaan laadullista tutkimusta, jotta saadaan käsitys perheen kokemuksista esimerkiksi siitä, mitkä tekijät ja tapahtumat vaikuttavat perheiden elämänkulkuun.

2.2.2 Systeemitheoria

Kehitettäessä systeemitheoriaa tärkeänä kiinnostuksen kohteena on ollut vuorovaikutus perheessä ja parisuhteessa. Perhe kuvataan systeeminä. Systeemitheorian pääajatus on, että kaikki systeemin osat ovat yhteydessä toisiinsa, ja että systeemin käyttäytyminen vaikuttaa sen ympäristöön ja ympäristö puolestaan vaikuttaa systeemiin. Systeemi on erotettavissa ympäristöstään. Systeemin ja ympäristön välillä on raja, jolla on merkitys tiedon kulkuun ja vuorovaikutussuhteeseen ympäristön ja systeemin välillä. (White & Klein 2008, 152–158.) Perhesysteemitheoreetikot kokevat, että perherajojen on oltava riittävän joustavia, jotta vuorovaikutus ympäristön kanssa on sallittua ja mahdollista sekä riittävän lujia, jotta syntyy tunne perheestä ja selkeä määritelmä siitä, kuka on perheenjäsen (Erera 2002, 212).

Perhettä voidaan tarkastella sekä mikro- että makrotasolla. Mikrotasolla perheenjäsenet nähdään yksilöinä ja perheenjäsenten vuorovaikutuksesta syntyvät suhteet alasytee-

meinä. Alasysteemejä ovat muun muassa vanhempien välinen parisuhde, vanhemman ja lapsen välinen suhde sekä sisarusuhde. Vuorovaikutussuhteita tarkastellessa otetaan huomioon suhteiden suunta, hierarkkisuus ja laatu. Ollaan kiinnostuneita siitä, miten perhe kehittyy ja muuttuu. Makrotasolla tarkastellaan perhesysteemin yhteyttä muihin ryhmiin, instituutioihin ja kulttuuriin sekä vuorovaikutusta perheen ja ryhmien sekä perheen ja instituutioiden välillä. Perheenjäsenet tuovat perheeseen kokemuksensa perheen ulkopuolelta, esimerkiksi vanhemmat työelämästä ja lapset päiväkodista tai koulusta. Kulttuuri vaikuttaa perheiden arvoihin. (Rönkä & Kinnunen 2002, 6.)

Perheet eroavat keskenään avoimuudessa ulkopuolisille ja kyvykkyydessä säilyttää yksityisyytensä. Kaikilla systeemeillä on sisäiset sääntönsä, jotka muotoutuvat kahden systeemin välisessä suhteessa. Yksi esimerkki säännöistä systeemissä on ympäristön antamat palautteet, joista muodostuu perheen tavoitteita. (White & Klein 2008, 159.) Rönkä ym. (2009a, 12) ovat tutkineet perhearkea ja tuovat myös esiin, että perhe on systeemi, jonka sisällä tapahtuu koko ajan. Ympäristö vaikuttaa perhesysteemin arkielämän muovaantumiseen ja perheenjäsenet vievät kokemuksia perhe-elämästä perheen ulkopuolelle. Tutkin opiskelun ja perheen yhteensovittamista, ja siinä on myös kyse siitä, miten opiskelijan arki vaikuttaa perhearkeen ja päinvastoin.

2.2.3 Perhearjen tutkimus

Elämänkulkuteoria ja systeemiteoria ovat yleisellä tasolla perhettä määritteleviä teorioita. Perhearjen tutkimuksella päästään lähemmäksi perhettä, ja saadaan tietoa toimintatavoista perheen sisällä, mikä auttaa ymmärtämään perheiden toiminnan luonnetta, perheiden yksilöllisiä eroja ja yhteneväisyyksiä. Jallinoja ym. (2014, 16) mukaan perhearkea on alettu tutkia enemmän 1990-luvulta. Perhearjen tutkimus on määritelty yhdeksi perhetutkimuksen suuntaukseksi, ja arkielämä on perhearjen tutkimuksessa korostetussa asemassa. Rönkä ym. (2009a, 13) toteavat, että kansainvälisesti perheiden arkea on tutkittu, mutta on oltu enemmän kiinnostuneita siitä, mitkä ovat parhaita tutkimusmenetelmiä asian tutkimiseen kuin selvittämään, mitä arki on ja mitkä käsitteet kuvaisivat sitä parhaiten. On pohdittu, miten päästäisiin mahdollisimman lähelle arkea. Daly (2003, 781–782) huomauttaa, että arkeen sisältyy paljon asioita, jotka vievät ihmisten aikaa, voimavaroja ja huomiota, mutta niitä ei kuitenkaan ole tarpeeksi hyvin otettu

huomioon perhettä koskevista teorioista. Esimerkkeinä mainitaan uskomukset, intuitiot, kulutustottumukset sekä aika ja tila. Perhearkea on paljon tutkittu naisten näkökulmasta, jolloin miesten ja lasten kokemukset ovat jääneet vähemmälle (Terävä & Böök 2018). Useissa perhettä ja perhearkea koskevista teksteissä mainitaan, että perhe- ja perhearkei - käsitteet ovat hyvin moniulotteisia (Jallinoja ym. 2014, 7, 16; Terävä & Böök 2018).

Tutkimuksia tarvitaan laajan ja moniulotteisen perhearjen ymmärtämiseen. Tutkimuksia onkin tehty yhä enemmän. Esimerkiksi pikkulapsiperheiden arkea on tutkittu Suomessa muun muassa Perhe-elämän paletti -tutkimuksessa. Tutkimuksessa saatiin tarkkaa tietoa arjesta sekä vanhempien että lasten näkökulmasta. Keskeisinä teemoina olivat vanhempien näkökulmasta vanhemmuus ja parisuhde sekä lasten näkökulmasta hyvinvointi ja osallisuus. (Rönkä ym. 2009a, 17.) Myös Terävä ja Böök (2018) ovat nostaneet vahvasti esiin aikuisten kokemusten lisäksi lapsien näkökulman arkeen ja tunteisiin arjessa. Menetelminä lapsiperheitä tutkittaessa eri tutkimuksissa on käytetty muun muassa video-kuvausta, jota on täydennetty haastatteluilla sekä keskusteluilla tallenteista (ks. Korvela 2003), päiväkirja-menetelmää (ks. Rönkä ym. 2009a) ja haastattelua, jossa toisella kertaa mukana on tutkittavien valokuvia arjesta (ks. Terävä & Böök 2018). Menetelmillä on haluttu saada mahdollisimman autenttista ja luotettavaa tietoa perhearjen muodostumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Rönkä ja Korvela (2009, 88–90) ovat tutkineet, miten perhe-elämää määritellään, luokitellaan ja arvioidaan kansainvälisissä tutkimuksissa. Yleisesti todettiin, että elämään liittyvät tarkoitukset ovat materialistisia, tunneperäisiä ja sosiaalisia. Perhe-elämä on yhteydessä aikaan ja tilaan, ja sitä luodaan yhdessä ja erikseen. Tutkimuksista nousi esiin kolme ulottuvuutta, jotka ovat tunteet, teot ja käytännöt sekä ajankäyttö. Ulottuvuuksia tutkimalla ja kuvaamalla saadaan tarkempaa tietoa perhearjesta. Ensimmäinen ulottuvuus liittyy tunteisiin. Tunteiden laadulla on suuri merkitys yksilön näkökulmiin, käytökseen, ajatuksiin ja hyvinvointiin perheessä. Se miltä ihmisistä tuntuu vaikuttaa perhe-elämään sekä vanhemman ja puolison rooleihin.

Pirskasen ja Eerolan (2018) mukaan tunteet ovat olennainen perhesuhteita kokoava, yhdessä pitävä ja erottava tekijä. Terävä ja Böök (2018) toteavatkin, että tunteita perheissä tutkimalla saadaan tietoa perheenjäsenten tärkeinä pitämistä asioista ja perheenjäsenten välisten suhteiden laadusta. Perheenjäsenten kokemat vahvimmat tunteet liittyivät sosiaalisiin suhteisiin ja erityisesti läheissuhteisiin. Rönkän ja Korvelan (2009, 90–93)

mukaan toinen ulottuvuus tutkimuksissa on teot ja käytännöt perheessä. Kiinnitetään huomiota siihen, mitä perheenjäsenet tekevät yhdessä, mitä yksin sekä miten kulttuuri vaikuttaa yksilöiden valintoihin. Korvelan (2003, 165–166) mukaan arkea rakennetaan vuorovaikutustilanteissa, joihin perheenjäsenet tuovat omat yksilölliset toimintatapansa. Näitä vuorovaikutustilanteita tutkimalla saadaan tietoa arjesta.

Kolmas ulottuvuudesta on perheen ajankäyttö. Ajankäytön järjestäminen aiheuttaa jännitteitä perheen sisällä. Vanhempien pitää esimerkiksi tasapainotella työn ja perheen välillä. (Rönkä & Korvela 2009, 90–93.) Ajankäytön suunnittelu nousee keskeiseksi tutkittaessa eri elämänalueiden yhteensovittamista. Perhearjen tutkimus sisältää monenlaisia ulottuvuuksia ja esimerkiksi näitä kolmea edellä esille tuotua on tutkittu myös Suomessa. Keskityn tutkimuksessani pikkulapsiperheiden arkeen yhtenä perhe-elämän osana. Tutkimuksessani perhettä tarkastellaan yhteydessä yliopisto-opiskeluun. Perhe-elämää käsitelläänkin perhettä koskevissa artikkeleissa monista eri näkökulmista ja usein jonkun muun elämänalueen yhteydessä, kuten työ, parisuhde ja vanhemmuus (Rönkä & Korvela 2009, 89).

2.3 Perhearji pikkulapsiperheissä

Perhemuoto ja elämäntilanne määrittävät perhearkea. Jokisen (2005, 21) mukaan arjen kokemiseen vaikuttavia tekijöitä näiden lisäksi ovat ikä, sukupuoli, sosioekonominen tausta, yksilölliset tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Terävän ja Böökin (2018) tutkimuksessa arjen koettiin usein olevan elämän perusta. Pikkulapsiperheiden arki on aktiivista muodostuen monista tapahtumista useissa ympäristöissä, kuten kotona, koulussa, lähiympäristössä ja -suhteissa. Jallinojan ym. (2014, 16) mukaan perhearji koostuu toiminnasta, toiminnan rytmityksestä, perheenjäsenten vuorovaikutuksesta, ruuhka-ajoista, lepohetkistä ja näiden keskinäisistä suhteista ja arjesta selviytymisestä. Korvela (2003, 16, 165) on kiinnittänyt huomiota vuorovaikutukseen perheissä. Perheenjäsenet tuottavat kodin arkea ja rakentavat perheen yhteenkuuluvuutta vuorovaikutuksessa perhearjessa. Yhteistoiminnallisuus muodostuu teoista, kuten keskustelusta, tekojen yhteensovittamisesta ja kunkin perheenjäsenen omista teoista.

Rönkä kollegoineen (2009a, 12) toteaa, että pikkulapsiperheiden arki on jaksottaista. Perheen arjessa jotkin tilanteet ja rutiinit toistuvat päivittäin ja viikoittain. Muun muassa

vanhempien työaikataulut, lasten hoitoaikataulut ja perheen nukkumis- ja ruokailuajat tuovat säännöllisyyttä elämään. Myös Korvelan (2003, 144–145) mukaan arkipäivien rakenteille on ominaista tietynlainen toistuvuus. Arkipäivillä on tietynlainen rakenne: kotoa lähtemiseen valmistautuminen, kotiin paluun jälkeen kotiin asettautuminen, yhdessä tekeminen ja nukkumaan meno. Rakenne on arjen tukirakenne, joka muodostuu arjen tekojen kautta. Terävän ja Böökin (2018) mukaan arki koettiin vuoroin arkisena, tylsänä ja vuoroin rikkaana aikana sekä vuoroin yksilöllisenä ja vuoroin yhteisöllisenä. Rutiinit toivat normaaliutta, turvaa ja niiden avulla tyydytettiin perustarpeita. Arki koettiin erillisenä esimerkiksi viikonlopusta, pyhäpäivistä ja lomista. Arjen vastakohta olikin rutiineista poikkeaminen ja aikatauluttomuus, jolloin vietettiin aikaa yhdessä ja kerättiin voimia arkeen. Korvela (2003, 145–146) toteaa, että perheen yhdessäoloaika muodostui lyhyistä jaksoista, arjessa tapahtumasta toiseen mentiin nopeassa tahdissa siirtymien kautta, jolloin siirtymistä tuli jännitteisiä ja kriittisiä. Arjessa oleellista oli, miten perhe hallitsee yhdessä ja erikseen olemisen sekä tekemisen jännitteen.

Organisointikyvyt, ihmissuhdetaidot ja toisaalta myös sopeutumistaidot ovat tärkeitä taitoja perhearjen sujuvuuden kannalta. Röngän ym. (2009b, 294–295) mukaan arjen suunnittelu ja ennakointi on tärkeää. Tällöin yksi tärkeimmistä lapsiperheen hyvinvoinnin edellytyksistä on, että perheenjäsenet toimivat tiiminä oli kyse vanhemmuudesta, kotitöistä tai työn ja perheen yhteensovittamisesta. Perhe toimii yhdessä hyvin, kun perheenjäsenet huomioivat koko perheen. Korvela (2003, 25, 144) toteaa, että kodeissa neuvotellaan vastuunjakamiseen ja työnjakoon liittyvistä asioista. Neuvottelu ei aina ole tiedostettua ja harkittua, koska aikaisemmista kodeista voi siirtyä tiedostomattomia toimintatapoja uuteen kotiin. Lapsiperhearkeen kuuluu myös, että kaikkea toimintaa ei voi ennakoita.

Perhemuoto vaikuttaa perheiden arkeen. Perheenjäsenten arki voi olla jakaantunut useampaan erilaiseen arkeen muun muassa perheissä, joissa eron myötä voidaan kuulua kahteen perheeseen, kuten uusperheeseen tai yksinhuoltajaperheeseen (Terävä & Böök 2018). Myös Korvela (2003, 144) toteaa, että perhesysteemi on monimutkainen ja eri arjen tilanteissa ja vuorovaikutustapahtumissa on läsnä erilaisia perhekoonpanoja. Perheiden tekemät arjen ratkaisut ovat perhekohtaisia, mutta myös rakenteellisia. Perhemuodot, työsuhteiden luonne, perheiden suhde kodin ulkopuolisiin toimijoihin muokkaavat, miten arki rakentuu ja miten sitä tuotetaan. Ei ole yhtä tiettyä tapaa elää perheessä.

Perhearki syntyy vuorovaikutuksessa yhteiskunnan, työelämän ja muiden toimijoiden kanssa (Repo 2009, 28). Röngän ym. (2009b, 274–278) mukaan pienten lapsiperheiden vanhempien elämänvaihetta voidaan kuvata intensiiviseksi, koska vanhemmat toimivat useissa rooleissa monilla elämänalueilla. Näitä elämänalueita ovat esimerkiksi vanhemmuus, parisuhde, työelämä ja päivähoito. Perheen arki on tasapainottelua eri elämänalueiden välillä tavoitteena perheen yhteinen päämäärä. Parhaimmillaan nämä elämänalueet tukevat toisiaan ja vahvistuvat. Toisaalta ne voivat myös häiritä toisiaan ja heikentää toistensa toimintaedellytyksiä. Vanhemmilla on monia rooleja, kuten äidin ja työntekijän roolit, minkä lisäksi on vastattava ulkoapäin tuleviin toiveisiin tai vaatimuksiin. Esimerkiksi työssäkäynnin vastapainoksi tarvitaan myös rentouttavaa aikaa perheen kanssa. Lapsiperheen arjen pyörittäminen ja usein myös työelämä vievätkin paljon aikaa vanhemmilta, jolloin vanhempien keskinäistä aikaa jää vähän.

Malinen ja Rönkä (2009, 195–196) toteavat, että suurin osa (noin 75 %) vanhemmista koki aikapulaa. Lisää aikaa vanhemmat kokivat tarvitsevansa myös muun muassa kotitöihin ja liikuntaan. Myös vapaa-aika ja harrastusten järjestäminen toivat haasteensa ajankäytön suunnitteluun. Kiireyden tunne ja aikataulujen yhteensovittamisen ongelmat johtuivat osittain työelämän vaatimusten kiristymisestä ja epätyypillisten työaikojen, kuten ilta- ja yötyöiden yleistymisestä. Terävän ja Böökin (2018) mukaan ajanpuute, vastuun kantaminen, kotityöt ja syyllisyys lisäsivät tuntua arjen ruuhkaisuudesta.

Rönkä ja Korvela (2009, 91–93) toteavat myös, että kasvava tarve järjestellä aikatauluja sai ihmiset tuntemaan itsensä kiireisiksi. Vanhemmat saattoivatkin kokea syyllisyyttä siitä, että viettivät liian vähän aikaa lasten kanssa. Jokisen (2003, 159) mukaan työelämä vaatii vanhemmilta joustoa ja uuden oppimista. Vanhemmuudessa puolestaan tärkeää on kyvykkyys vanhempana. Molemmilla elämänalueilla työelämässä ja vanhemmuudessa pidettiin tärkeänä jatkuvaa itsensä kehittämistä. Toisaalta arjen koettiin myös tasapainottavan ulkoapäin tulevia paineita. Lapset rikastuttivat arkea ja lisäsivät puolisoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta. Myös Rönkä ym. (2009a, 16) toteavat, että perheenjäsenten välisten suhteiden laadun merkitys korostui ja kaivattiin yhteisöllisyyden tunnetta. Tosin samaan aikaan perheenjäsenten elämä oli yksilöllistä, kun perheenjäsen toimi samanaikaisesti monilla eri rooleissa myös perhe-elämän ulkopuolella (Terävä & Böök 2018). Roolit olivat jatkuvassa muutoksessa, niistä neuvoteltiin ja sovittiin joustavasti erityisesti perheiden tasolla (Maunula 2014, 42).

Perheet tekevät perheen ja tuottavat perhe-elämää yhteiskunnan luodessa perheille puitteet ja mahdollisuudet toimivaan arkeen. Perheiden arki on toimivaa, jos perheet osaavat hyödyntää yhteiskunnan tuen. (Rönkä ym. 2009b, 294–295.) Vanhemmat tarvitsevat yhteiskunnan tukea perhe- ja työelämän yhteensovittamiseen. Yksi tällainen arkea helpottava tuki on päivähoitojärjestelmä ja työelämän muutosten johdosta järjestelmään toivotaan lisää joustavuutta. Repo (2009, 91) toteaa, että lastenhoidon järjestäminen on olennainen osa lapsiperheiden arkea. Päivähoitojärjestelmä mahdollistaa suurilta osin perheen ja työn yhteensovittamisen. Malisen ja Röngän (2009, 196) mukaan vuorohoidon tarve kasvaa työaikojen vaihtelevuuden lisääntyessä. Vuorohoito joustaisi vanhempien työaikojen mukaan, mutta hoitopaikkaa ei ole kaikille sitä tarvitseville lapsille. Lastenhoidon järjestäminen nousi keskeiseksi teemaksi tutkimuksessani tarkasteltaessa opiskelun ja perheen yhteensovittamiseen liittyviä teemoja.

2.4 Perhepoliittisia suuntauksia

Lapsiperheiden arkeen vaikuttavat perhepoliittiset ja kulttuuriset rakenteet. Poliitiikalla rakennetaan kehykset lapsiperheiden arkeen, jossa poliittisten päätösten vaikutukset tulevat näkyviin. Arkea luodaankin vuorovaikutuksessa yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Rakenteellisissa ratkaisuissa näkyy, miten perheitä ja heidän valintojaan arvosjetaan, millaista keskustelua yhteiskunnallisesti käydään ja miten perheitä tuetaan poliittisin keinoin. (Repo 2009, 25, 27–28.) Yleisesti katsoen perhepolitiikalla pyritään parantamaan lasten ja perheiden hyvinvointia, edistämään syntyvyyttä ja tasa-arvoisuutta. Halutaan myös tukea työn ja perheen yhteensovittamista. Lapsiperheisiin liittyvistä perhepoliittisista kehittämistarpeista on linjattu parlamentaarisen komitean laatimaan kansalliseen lapsistrategiaan (ks. Kansallinen lapsistrategia 2021). Nostan esiin kehittämisen kohtia, joita lapsiperhemyönteisyyteen ja syntyvyyden kasvuun tähtäävällä perhepolitiikalla voidaan parantaa, kuten perheiden ja perheenjäsenten yksilöllinen huomioiminen, päivähoitojärjestelmän kehittäminen sekä lapsiperheiden taloudellisen toimeentulon parantaminen.

Väestön kasvu on hidastunut maailmanlaajuisesti. Tulevaisuudessa väestön määrän odotetaan lähtevän vähenemään, kuten on käynyt jo joissain kehittyneissä maissa. Syynä tähän on syntyvyyden lasku. Kehittyneiden maiden välillä on kuitenkin huomattavaa

vaihtelua syntyvytydessä. (Takayama & Werding 2011, 1–2.) Syntyvytyden odotetaan vastedes laskevan erityisesti Suomen kaltaisissa maissa, joissa on valmiiksi alhainen syntyvytyys ja paljon lapsettomia. Nykyinen suunta on, että suurin osa saa lapsensa 30–35-vuotiaina. (Rotkirch 2021, 73, 105.) Syntyvytyys tulisi saada Suomessa nousuun, jotta työmarkkinatoiminta, vanhustenhuolto ja eläkkeensaajien edut voidaan myös tulevaisuudessa turvata (Lainiala 2010, 7–8). Perhepolitiikalla voidaan vaikuttaa syntyvytyteen. Kontulan (2018, 119) mukaan, jotkin perheet kokevat syyllisyyttä siitä, että hoitavat lapsiaan kotona. Todetaankin, että olisi nähtävä perheissä tehtävä työ lasten kanssa resursseina tulevaisuuteen eikä kuluina. Perheen arvostus vähentäisi syyllisyyttä ja voisi vaikuttaa syntyvytyteen.

Miettisen ja Rotkirchin (2008, 119) tutkimuksen mukaan syyt Suomessa siihen, että nuoret aikuiset siirtävät perheen perustamista, on sopivan kumppanin puute, halu edetä uralla ja keskeneräiset opinnot. Suomalaiset kouluttautuvat paljon ja opiskeluajat pitenevät, ja se näkyy perheellistymisessä. Joka neljäs 25–34-vuotias koki opinnot syyksi siirtää vanhemmaksi tuloa. Monella heistä oli takana ammatillisia opintoja, tekivät toista tutkintoa täydentämään edellistä tai opiskelivat työn ohessa. Rotkirch, Tammissalo, Miettinen ja Berg (2017, 64) kuvaavat, kuinka lapsen saamista nuorena opintojen ollessa vielä kesken ihmeteltiin. Perheellistymistä ei suunniteltu opiskeluaikana, vaikka kuitenkin osalle ajatus oli myönteisempi, ja opiskeluaika nähtiin joustavampana ja parempana aikana lasten saamiseen kuin työelämä.

Perhepolitiikassa on hyvä ottaa huomioon myös perheen ja opiskelun yhteensovittaminen, jotta kaikilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet perustaa perhe ja opiskella. Suomessa kannustetaan jatkuvaan oppimiseen, jolloin on tärkeä pohtia, mitä se vaatii perheellisiltä ja tuetaanko opintojen ja perheen yhteensovittamista. Tutkimusten mukaan valinnanvapautta ja joustoa kaivataan, niin että yksilölliset tarpeet sekä elämäntilanteet olisi paremmin huomioitu (Kontula 2018, 119; Sorsa & Rotkirch 2020, 8). Perheet kaipasivat joustavuutta perhetukimalliin, jotta se huomioisi myös esimerkiksi opiskelijat ja yrittäjät, jotka eivät tee välttämättä perinteistä kokopäivätyötä. Päivähoidon aikataulut eivät myöskään joustaa, vaikka syntyvytyteen tällä voisi myös olla vaikutusta. Perheille tärkeää oli, että perheaikaa olisi enemmän. Perheaika on monille tärkeämpi asia kuin raha, jolloin elämäntavoitteet eivät liity niinkään työhön vaan perheeseen. (Kontula 2018, 119.)

Anderssonin (2010, 204, 213–214) mukaan Ruotsissa kohdennetulla politiikalla tuetaan perheitä saavuttamaan elämäntavoitteensa, esimerkiksi vanhemmiksi tulon suhteen, kiinnittämällä huomiota tavoitetta haittaaviin tekijöihin yhteiskunnassa. Koetaan, että institutionaaliset tekijät ovat kulttuurisia tekijöitä ratkaisevammassa osassa halutessa lisätä syntyvyyttä. Keskitytäänkin tasa-arvoisiin perhevapaisiin ja laadukkaaseen päivähoitojärjestelmään, joilla voidaan vaikuttaa myös syntyvyyteen. Huomioidaan perheen sijasta yksilöt perheessä, jolloin ei niinkään keskitytä yhden perhemuodon tukemiseen, kuten ydinperheen. Halutaan edistää tasa-arvoista lastenhoitoa puolisoiden välillä niin, että isäkin voi jäädä hoitamaan lasta, jotta puoliso voi käydä töissä. Tämä on yleistä pohjoismaisessa ajattelussa. Keskeistä on yksilöiden tukeminen, jolla on koettu olevan myönteisiä vaikutuksia syntyvyyteen.

Myös Suomessa ajatellaan, että perheiden ja perheenjäsenten yksilöllinen huomiointi on järkevää perhepolitiikkaa. Poliittisen päätöksenteon tueksi on laadittu selvitys perheiden tuen tarpeista. Parlamentaarisen komitean vuoden 2021 kansallisessa lapsistrategiassa on linjattu muun muassa perhemyönteisemmän työelämän kehittämistä ja työn tekemisen monien tapojen huomioimisesta. Työn, opintojen ja perheen yhteensovittamisessa otetaan huomioon perheiden ja perhemuotojen moninaisuus. Lapsistrategiassa on tehty linjauksia huomioiden perheiden tarpeet ja perheiden hyvinvointiin panostaminen, jolloin strategia vastaa tarpeeseen perheiden arvostuksen lisäämiseen yhteiskunnassa. Se on ensimmäinen valtioneuvoston julkaisema lapsistrategia ja pohjautuu YK:n lapsen oikeuksille. Perheiden tarpeita tarkastellaan lasten oikeuksista käsin. (Kansallinen lapsistrategia 2021, 13, 28.) Perhevapaaudistus, jonka on tarkoitus tulla voimaan 2022, on olennainen syntyvyyden laskun lieventämistä tukeva uudistus. Se koskettaa varsinkin yhdenlapsenperheitä, jotka harkitsevat perheenisäystä. Nämä perheet pohtivat eniten lastenhoidon järjestämistä, taloudellista tilannetta ja sopivaa asuntoa. Uudistus voi epäsuorasti vaikuttaa myös niihin perheisiin, joissa suunnitellaan ensimmäistä lasta. (Rotkirch 2021, 161.)

Lapsiperheiden toimeentulon parantaminen lisää perheiden hyvinvointia. Lapsiperheköyhyys on lisääntynyt (ks. Lainiala 2010; Kontula 2018). Salmen (2020) mukaan lapsiperheköyhyys on kolminkertaistunut vuosina 1995–2017, ja se on yleisintä pikkulapsiperheissä. Kansainvälisissä vertailuissa Suomi ei ole kärkipäässä lapsiköyhyydessä, mutta on tärkeää tiedostaa, että Suomessakin osa perheistä elää köyhyysrajan alapuolella. Hakovirran ja Kallion (2020) mukaan lapsiperheissä toimeentulo-ongelmat ovat ko-

ko väestöön verrattuna suurimmat. Suomessa pyritään lainsäädännöllä siihen, että lapsiperheitä tuetaan. Tässä on kuitenkin kuntakohtaisia eroja varojen jakautumisessa kuntien sisällä. Sosiaaliturvan taso on heikko lapsiperheillä. Se voidaan huomata esimerkiksi siitä, että merkittävä osa ruoka-avun saajista on lapsiperheitä. Perhe-etuuksien riittävän tason turvaaminen on tärkeää, jotta köyhyyttä ei syntyisi. Köyhyyden ehkäisy ja köyhyyden syiden löytyminen ovat oleellisia perheitä auttavia keinoja. Myös lapsiperheiden kuormittumista pitäisi ehkäistä palvelutasoa, kuten neuvolan tai kouluterveydenhuollon tuen oikeaa kohdistamista parantamalla.

Salmi (2020) toteaa myös, että köyhyydestä seuraa, että perhearki kuormittuu. Köyhyys myös periytyy ja kasaantuu. Lapsiperheköyhyyden lisääntyminen lisää eriarvoisuutta perheiden välillä ja perheiden huono-osaisuutta. Syitä köyhyyteen ovat esimerkiksi lapsiperheiden vanhempien matala koulutustaso ja työelämän muutoksiin liittyvä työttömyys. Joka kolmannessa köyhyyttä kokevassa lapsiperheessä on työttömyyttä. Pikku-lapsiperheissä köyhyyttä on, vaikka vanhemmilla olisikin ansiotuloja. Pienituloisia ovat myös opiskelijaperheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Lainialan (2010, 54) mukaan on yhä selkeämmin nähtävissä suomalaisten lapsiperheiden jakautuminen kahteen luokkaan: hyvätuloisiin ja huonotuloisiin. Kohonneista elinkustannuksista ovat kärsineet työttömyyttä kohdanneet vanhemmat, opiskelevat lapsiperheet, yksinhuoltajat tai lastaan kotona hoitavat. Kansallisen lapsistrategiaan (2021, 28, 36) on linjattu, että lapsiperheiden toimeentulo halutaan varmistaa ja lapsiperheköyhyyttä vähentää. Kansallinen strategia on laadittu tukemaan Suomen hallitusten työtä. Tämän strategian pohjalta laaditaan toimeenpanosuunnitelma kullekin hallituskaudelle. Hallitukset voivat näin jatkaa työtänsä perhemyönteisemmän yhteiskunnan rakentamiseksi eri perhemuodot huomioiden ja perhe-elämän laadun parantamiseksi.

3 OPISKELIJANA YLIOPISTOSSA

Opiskelu on osa opiskelijan laajempaa sosiaalista elämää eikä se ole irrallaan muusta elämästä. Yliopisto-opiskelua onkin tutkittu kokonaisvaltaisesti yhtenä elämänvaiheena elämäntilanteissa (ks. Aittola 1992; Ahrio 2012; Maunula 2014). Aittolan (1992, 29, 36) mukaan opiskelijoiden elämään liittyvät perusrakenteet voidaan jakaa kolmeen teemaan: yliopistollinen oppimisprosessi, opiskelutilanne yliopistossa ja opiskelijoiden elämäntilanne. Nämä rakenteet linkittyvät toisiinsa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Yliopistollinen oppimisprosessi sisältää opiskeluintressit, opiskelustrategiat ja tieteellisen ajattelutavan kehittymisen. Opiskelutilanteeseen yliopistossa sisältyy opintojen organisointi, ilmapiiri yliopistossa, piilo-opetussuunnitelma, opetuksen laatu ja ohjaus sekä tiedekulttuurit. Opiskelijoiden elämäntilanteeseen puolestaan on luokiteltu kuuluvan asumistilanne, taloudellinen tilanne, ihmissuhteet, elämänsuunnitelmat ja opiskelijakulttuurit. Korhonen (2007, 132) tiivistää, että opiskelijan elämä koostuu osallistumisesta oppimisympäristöihin ja ohjaustilanteisiin, sosiaalisten suhteiden luomisesta opiskelijayhteisöön ja henkilökuntaan, opiskelun ja vapaa-ajan sekä mahdollisesti perheen tai työn yhteensovittamisesta sekä opiskeluun varatusta tilasta ja ajasta. Kuten edellä voi huomata opiskeluaika käsittää monia teemoja.

Hallituksella on tavoitteena Suomen koulutus- ja osaamistason nostamisen lisäksi koulutuksellisen tasa-arvon vahvistaminen ja oppimiseröjen kaventaminen koko koulutusjärjestelmässä. Tavoitteiden toteutumiseksi korkeakouluopiskelun näkökulmasta tarvitaan tietoa, mistä opiskelijan arki koostuu Suomessa. (Saari, Koskinen & Sarén 2020, 9.) Tässä luvussa käsitellään yliopistoinstituution kuvauksen lisäksi keskeisiä yliopisto-opiskelun aiheita, joita ovat muun muassa opiskelijan opintopolun eri vaiheet, akateeminen vapaus ja yhteisöllisyys yliopistossa.

3.1 Yliopisto instituutiona

Opetus- ja kulttuuriministeriö kehittää korkeakoulu- ja tiedejärjestelmää ja edistää hallituksen korkeakoulu- ja tiedepoliittisia tavoitteita (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021b). Korkeakouluilla on itsehallinto ja tieteen vapaus. Yliopiston päätehtävä on tieteellisessä tutkimuksessa sekä ylimmän opetuksen antamisessa. Useimmat yliopistot ovat itsenäisiä

julkisoikeudellisia laitoksia. Kaksi yliopistoista on säätiölain mukaisia yksityisoikeudellisia säätiöitä. Yliopistot ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa ja edistävät elinikäistä oppimista. Yliopistoissa edistetään myös tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a.) Korkeakoulut vastaavat koulutuksen ja tutkimuksen sisällöistä sekä toimintansa kehittamisestä. Kehittämistavoitteet on kirjattu yliopistojen omiin strategioihin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021c.) Korhonen (2007, 130) toteaa, että keskeisiä korkeakouluopetuksen tavoitteita ovat tieteenalan saavutuksien, näkökulmien ja tutkimuskäytäntöjen ymmärtäminen, tietojen soveltaminen sekä tiedonhankinta ja kriittinen arviointi, jotta voidaan välittää ja tuottaa uutta tietoa.

Ministeriö rahoittaa korkeakouluja ja ohjaa niiden toimintaa. Valtiolta saatu perusrahoitus perustuu koulutukseen, tutkimukseen ja koulutus- ja tiedepoliittisiin tavoitteisiin. Näistä esimerkkeinä ovat suoritettujen tutkintojen määrä, tutkimusjulkaisujen määrä ja yliopiston strategiaa tukevat toimenpiteet, kuten kansainvälisyys. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021d.) Opetus- ja kulttuuriministeriön (2021c) mukaan tarkoituksena on korkeakoulujen toiminnan laadun, vaikuttavuuden ja tuottavuuden vahvistaminen. Korkeakoulut päättävät rahoituksen suuntaamisesta. Perusrahoituksen lisäksi korkeakoulut saavat ulkopuolista rahoitusta. Penttilä, Lairio ja Penttinen (2007, 32) toteavat, että yliopistoilla on tulostavoitteita, jolloin tavoitteena on myös ehkäistä koulutukseen hakeutuvien virhevalintoja, koulutuksen vaihtoja, opintojen keskeyttämistä ja opintojen pitkitymistä. Opinto-ohjauksen kehittäminen ja opintojen aloittamisen varhentaminen ovat keinoja näihin tavoitteisiin pääsemiseksi (Lairio & Penttilä 2007, 8). Opintosuunnitelma on korkeakoulujen toimintaa, opiskelua ja oppimista määrittelevänä tekijänä keskeisessä asemassa. Opinto-ohjauksessa otetaan huomioon virallisessa opintosuunnitelmassa määritellyt tavoitteet. (Korpiaho 2006, 289–290.)

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut muodostavat korkeakoulujärjestelmän, jota kehitetään niin, että Suomi pysyy kansainvälisesti kilpailukykyisenä ja vastaa samalla alueellisiin tarpeisiin joustavasti (Opetus- ja kulttuuriministeriön 2021b). On havaittu, että muihin maihin verrattuna Suomessa korkeakoulun arvostus tai maine ei merkittävästi vaikuta opiskelupaikan valintaan. Yliopistot koetaan yhtä tasokkaina tutkintoja ja opetusta tuottavina korkeakouluina. Tärkein syy tiettyyn yliopistoon hakeutumiseen oli kiinnostava oppiaine. (Penttilä ym. 2007, 22, 32.)

Yliopisto on korkeakoulu, jossa opiskelijat voivat suorittaa erialojen tutkintoja ja näin saada korkeakoulutusta ja sivistystä. Yliopisto-organisaatio muodostuu yliopistosta riippuen muun muassa sen hallinnosta, palveluista, tiedekunnista, laitoksista ja erillislaitoksista. Tiedekuntia on monia ja niiden alla vielä useampia laitoksia. Yliopistossa tehdään laaja-alaista tutkimustyötä ja voidaan näin muun muassa tukea yhteiskuntaa. Opiskelijalle yliopisto tarjoaa yhä monimuotoisempia tapoja opiskella sekä poikkitieteellistä opetusta. Opetuksen lisäksi yliopistolla saa ohjausta omalta opettajalta/ohjaajalta ja oman laitoksen opintovastaavalta. Yliopisto tarjoaa myös muun muassa tiloja opiskeluun ja kirjastopalveluita. (ks. esim. Jyväskylän yliopisto, 2021.)

Yliopistoympäristössä opitaan muun muassa itsenäisesti opiskellen, sosiaalisesti pienryhmissä toimien, luennoilla oppien ja verkko-opetusta hyödyntäen. Formaalin oppimisen lisäksi tapahtuu informaalia oppimista esimerkiksi vertaisia tavatessa (ks. Aittola 1998). Läsnaöloa vaativien, strukturoitujen kurssien ja luentojen lisäksi yliopisto-opiskelulle ominaista on akateeminen vapaus, mikä tarkoittaa opiskelijan oman vastuun korostamista opintojen suorittamisessa opetuksen perustuen myös itsenäiseen opiskelun suunnitteluun (ks. Ylijoki 1998).

3.2 Opiskelu yliopistossa

Yliopisto-opiskelu voidaan jakaa kolmeen eri prosessivaiheeseen, joita ovat *opiskelijaprosessi*, *oppimisprosessi* ja *asiantuntijuuden kehittyminen*. Eerola ja Vaden (2005, 80–83) toteavat, että opiskelijaprosessi lähtee kehittymään opintojen alkuvaiheessa, oppimisprosessi on keskeisessä osassa opintojen keskivaiheilla ja asiantuntijuuden kehittyminen painottuu opintojen loppuvaiheeseen, vaikka se alkaakin kehittyä jo opintojen alkupuolella. Nämä prosessit ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja ne eivät ole tarkkarajaisia, koska opintopolkujen kulut ovat yksilöllisiä. Toivotuin tilanne on, että nämä prosessit käynnistyvät yhtä aikaa, vaikka kehittyvätkin eri tahtia. Korhosen (2007, 140) mukaan näiden yliopisto-opintojen vaiheiden ja ydinprosessien sisälle voidaan sijoittaa yliopisto-opiskelun oppimiskokemuksiin liittyvää kuusi teemaa: ajattelu- ja oppimistapojen muutos, kiinnostavat sisällöt ja opiskelutavat, haastavat opiskeluun liittyvät asiat ja niistä selviytyminen, oman jutun löytäminen, käytännönläheisyys ja opinnäytteiden tekoprosessi.

Eerola ja Vaden (2005, 81) kuvaavat, että yliopisto-opiskeluajan alussa tapahtuu sosiaalilistumista opiskelun vaatimaan *opiskelijaprosessiin* eli työtapoihin ja opiskelijajayhteisöön. Opiskelijaidentiteetti rakentuu tässä vaiheessa oppimista ja opiskelua varten. Pohditaan, mitä tarkoittaa olla yliopisto-opiskelija. Opintojen aloitusvaiheeseen liittyy joillakin opiskelijoilla yleinen elämänmuutos ja asuinympäristön vaihtuminen. Aittola (1992, 29) toteaa, että näillä opiskelijoilla elinympäristö muuttuu itsenäistymisen myötä, kun nuori muuttaa kotiympäristöstä yliopistoympäristöön. Korhosen (2007) mukaan opiskelu- ja ajattelutavan muutokset verrattuna aiempiin opintoihin sijoittuvat tähän opintojen aloitusvaiheen opiskelijaprosessiin. Muutokseen vaikuttavat opiskelun mielekkyys, työmäärä, tieteellisen tiedon luonne, opiskelutottumukset ja opiskelun erilaisuus. Yliopisto-opiskelun koetaan sisältävän vapautta ja valintoja. Yliopisto-opiskelu vaatii opintojen alun ajattelu- ja opiskelutapojen muutoksen eli opiskelijaprosessin läpikäymisen. Oleellista on tehokas siirtymävaiheen ohjaus aiemmista opinnoista korkeakouluihin, onnistunut opiskelijavalinta sekä opiskelijan tukeminen tavoitteissa ja tutkimuksen rakentamisessa koko opiskeluajan erilaiset opiskelijaryhmät huomioiden. (Korhonen 2007, 134,142–143.) Perheelliset opiskelijat ovat yksi opiskelijaryhmä, joka opintoilanteesta riippuen saattaa tarvita yksilöllistä ohjausta.

Eerola ja Vaden (2005, 82) toteavat, että opiskelijaprosessi toimii oppimisprosessin ja asiantuntijuuden kehittymisen käynnistäjänä. Asiantuntijuuden kehittyminen vaikuttaa oppimisprosessiin, kun omiin akateemisiin ja ammatillisiin intresseihin haetaan vastavuutta opinnoista. Prosessit ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Opiskelijaprosessia seuraavassa *oppimisprosessivaiheessa* opintojen keskivaiheilla keskitytään opintoihin, niiden sisältöihin, opintovalintoihin ja tulevaisuudennäkymiin. Tässä opintojen vaiheessa oppimisprosessi on merkittävämmässä osassa kuin edellä mainittu opiskelijaprosessi. Korhosen (2007) mukaan opintojen keskivaiheen oppimisprosessiin liittyy teema, jota kuvaa kiinnostavat sisällöt ja työskentelytavat. Ajattelua ja asioiden ymmärtämistä tukevat työtavat ovat usein vaihtelevia, aktivoivia ja ryhmätyöskentely koetaan mielekkäimmäksi. Toinen teema opintojen keskivaiheilla oppimiseen liittyen muodostuu puolestaan vaikeista ajoista ja niistä selviytymisestä. Yleistä opiskelijalle on opintojen hahmottomuus ja epävarmuus, tunne omasta riittämättömyydestä, kurssien vaikeus, liika teoreettisuus ja ajatukset yliopisto-opiskelusta ovat epärealistisia. Myönteisinä asioina koetaan hallintakeinot ja opiskeluajan käännekohtat, jotka auttavat selviytymään haasteista. Epävarmuus on vastakohta kiinnostuksen heräämiselle, opintojen mielen

löytämislle ja asiantuntijauran valinnalle. (Korhonen 2007, 135–136, 141.) Seuraava teema tarjoaa näkökulmia opintoihin kiinnittymiseen ajalehtimisen sijaan, kun opintojen loppuvaihetta kohti mentäessä opiskelija löytää vahvemmin oman tiensä kohti asiantuntijuutta.

Erityisesti opintojen loppuvaihetta kuvaa *asiantuntijuuden kehittymisprosessi*, joka voi lähteä kehittymään jo opintojen alusta asti. Tähän liittyy akateemisten valmiuksien kehittäminen ja asiantuntijaidentiteetin herättely. Ilman edellä kuvattua oppimisprosessia ei asiantuntijuus kuitenkaan pääse kehittymään. (Eerola & Vaden 2005, 82.) Oppimisprosessin ja asiantuntijuuden kehittymisen myötä oppimisprosessiin kuuluu oman jutun löytäminen -teema, johon liittyy kiinnostuksen kohteen, oman osaamisen tai itseluottamuksen löytyminen, mitä seuraa voimaantumisen. Tämä tekee opiskelusta mielekäästä ja mahdollinen ajalehtiminen opiskelijana loppuu. Asiantuntijuuden kehittymisen vaiheissa opintojen lopulla nousee esiin myös kosketus käytäntöihin -teema käytännönläheisten opintojen ja työelämä yhteyden kautta. Opittua sovelletaan käytäntöön. (Korhonen 2007, 137.)

Ahrio (2012, 134, 137–139, 149) toteaaakin, että opinnoilta odotetaan hyvän koulutuksen lisäksi työelämätaitoja ja asiantuntijuutta. Opiskelijat kokevat, että yliopistosta saa akateemista oppia ja ajattelun, käytännön sekä elämän taitoja. Akateeminen oppi on teoriaa, tutkimusta ja yleissivistystä, ajattelun taidot puolestaan ovat analyttisyys, kriittisyys, jäsentämiskyky ja laaja-alainen näkökulma asioihin. Näiden koetaan olevan myös tärkeitä työelämätaitoja. Tehokkuusvaatimukset ovat haasteena näiden taitojen ja tavoitteiden saavuttamisessa. Käytännön taidoiksi koettiin aineiston haku, hankinta ja analyysi. Elämäntaitoina nähtiin organisointi- ja ajanhallintataidot sekä kyky vastuunkantoon ja päätöksentekoon. Yliopistokoulutuksen tavoitteena on tuottaa asiantuntijoita, luoda lähtökohdat, jotka auttavat ymmärtämään omaa alaa ja toimimaan sillä, vaikka opinnoissa opitut asiat eivät olisi suoraan sovellettavissa käytännön työhön sekä henkilökohtaisen kasvun tukeminen. Korhosen (2007, 137) mukaan opintojen loppuvaiheessa viimeisenä teemana esiin nousee opinnäytteen tekoprosessi, mikä eroaa muista opinnoista erityisen tutkimuksellisen luonteen takia. Opinnäytetyön tekeminen on osa asiantuntijuuden kehittymisprosessia. Tähän teemaan oleellisesti liittyy aiheen valinta, seminaarityöskentely, vertaistuki ja ohjaus, mutta myös yksinäinen tekeminen sekä haasteiden selvittäminen.

Opintopolut ovat yksilöllisiä ja niihinkin voi sisältyä katkoksia ja muutoksia. Tauot opinnoissa ovat yleisiä, koska opiskelijat esimerkiksi tekevät töitä opintojen ohessa. Opintoja myös keskeytetään ja pääaineita vaihdetaan, jolloin opintoajat pitenevät. Opiskelijalle nämä voivat myös olla myönteisiä muutoksia. (Korhonen 2007, 141–142; Ahrio 2012, 10.) Elämäkulun vaiheet ja järjestykset ovat yksilöllisesti vaihtelevia, mutta elämäkulun tapahtumilla on usein kuitenkin myös tietty järjestys. Opintojen loppuvaiheessa ajankohtaiseksi tulevat myös muut elämäkululliset asiat, kuten aviopuolison valinta, perheen perustaminen, kodin hankkiminen ja työelämään siirtyminen (Aittola 1992, 29). Työnteko ja perheellistyminen ovat esimerkkejä opiskelijoiden erilaisista elämäkuluista, jolloin opiskelu on sovitettu yhteen elämän muiden alueiden kanssa.

Akateeminen vapaus liittyy yliopisto-opintoihin keskeisesti, ja se merkitsee opintojen vapautta (Ahrio 2012, 114). Myös Ylijoen (1998, 40–42) mukaan akateeminen vapaus on akateemisen maailman perusarvo, johon yhteisössä sitoudutaan. Opiskelijalle tämä tarkoittaa oman aikataulun laatimisen vapautta ja omaan tahtiin etenemistä, vapautta valita sivuaineet ja suuntautua omassa pääaineessa mieltymyksen mukaan. Nämä asiat erottavat yliopisto-opiskelun muista opetusta tarjoavista instituutioista. Akateeminen vapaus sisältää myös toisen puolen. Vapaus tietää myös vastuuta, kun eteneminen on itsestä kiinni. Vapaus on kuitenkin asia, jota arvostetaan. Ahrio (2012, 117–118) toteaa, että akateeminen vapaus mahdollistaa myös muun elämän yhteensovittamisen opintojen kanssa. Perheellisille opiskelijoille akateeminen vapaus merkitsee mahdollisuutta yhdistää opinnot ja perhe-elämä.

Yliopisto-opiskelijat suunnittelivat elämän oman elämäntilanteen ja omien tarpeiden mukaan eikä niinkään poliittisten tavoitteiden mukaan. Lähiympäristöstä ja ystäviltä saatua tietoa käytettiin apuna oman arkielämän suunnittelussa. Yliopisto-opiskelijoita kuvaa hyvät organisointitaidot ja vastuullisuus opintojen suorittamisessa. (Ahrio, 2012, 10, 294–295.)

3.3 Yhteisöllisyys yliopistossa

Yhteisöllisyyden tavoittelu on tärkeää yliopistokontekstissa. Ihmisillä on luontainen tarve kuulua johonkin, ja siten yhteisöön kuuluminen on osa ihmisen perustarpeita. Yhteisöllisyyteen ja yhteisön muodostumiseen liittyy ihmiselle merkityksellisiä asioita,

kuten yhdessäolo, yhteenkuuluvuuden tunne, yhteisvastuu ja yhteinen toiminta. (Eräsääri 1993, Multisillan 2011, 22, 50 mukaan; Mäki-Tarkka 2002, 4.) Vertaisryhmillä on vaikutusta yhteisöllisyyden tunteeseen. Toimiessaan hyvin yhteisöt voivat olla opiskelijan turvana, lisätä yhteenkuuluvuutta sekä tarjota vertaistukea (Mäki-Tarkka & Romunen 2001, 10). Sekä yhteisöt että yksilöt tarvitsevat toisiaan. Yhteisöt muodostuvat yksilöistä ja yksilöt puolestaan tarvitsevat yhteisöjä sekä kasvuun yksilöinä että yksilöllisyyden toteuttamiseen. Yhteisöllisyys voidaan nähdä voimavarana, jonka vahvistumista voidaan tukea esimerkiksi yhteisöllisen oppimismenetelmiä kehittämällä. Yhteisössä sitoudutaan tiettyihin sääntöihin ja tavoitteisiin. Tämän voi kokea myös yksilön vapautta rajoittavana tekijänä, jos omista tavoitteista joutuu joustamaan yhteisen edun hyväksi. (Repo 2010, 5, 187, 195–196.)

Opiskelija-ajan voidaan ajatella olevan sosiaalisimpia elämänvaiheita (Aittola 1992, 37). Opiskelijat pitivät tärkeimpinä yhteisöinä ystäviä ja perhettä. Myös erilaiset harrastuksissa muodostuneet yhteisöt olivat tärkeitä. (Mäki-Tarkka & Romunen 2000, 40.) Ahrio (2012, 132, 232) toteaa myös, että tärkeimmät ihmissuhteet elämäntyylisestä riippumatta yliopisto-opiskelijoille ovat ystävät ja perhe. Mielekkyyttä opiskeluelämään tuovat myös muut opiskelijat, harrastus- ja järjestötoiminta, opintosisällöt, opiskelukyvykkyys ja työelämä. Yliopistoympäristössä on mahdollista viettää vapaa-aikaa ja luoda sosiaalisia suhteita.

Yliopistossa yhteisöllisyyttä voidaan kehittää tuomalla tieteenaloja lähemmäksi toisiansaan. Myös suvaitsevaisuus sekä pienempien ryhmien kuunteleminen on tärkeää yhteisölle. Yliopisto on oppimisen kannalta tärkeä oppimisympäristö, jossa tapahtuu myös informaali oppiminen. Yliopistolla tapaa opettajia, tutkijoita ja muita opiskelijoita, joiden kanssa voi keskustella opiskeltavista aiheista ja vaihtaa ajatuksia. Näissä tilanteissa käydään läpi monenlaisia oppimisprosesseja ja kehitetään taitoja sekä osaamista. (Aittola 1998, 190–192.) Opiskelijoiden ja yliopiston henkilökunnan sekä eri-ikäisten opiskelijoiden välinen vuorovaikutus oli tärkeää. Opiskeluyhteisöllä oli isompi merkitys opiskelujen alkuvaiheessa oleville sekä niille, jotka opiskelujärjestelyjen takia toimivat enemmän yhdessä. (Mäki-Tarkka & Romunen 2001, 40, 61; Tiilikainen 2000, 102.)

Yhteisölle tärkeää on hyvä ilmapiiri ja jäsenien välinen yhteenkuuluvuus, jotta yhteisö toimisi hyvin, koska tukea opintoihin ja sosiaalistumiseen omaan tieteenalaan saa yhteisöistä. Korkeakouluopiskelu sisältää myös muun muassa kilpailua ja yksinäistä tekemis-

tä. Yhteisöllisyyttä puolestaan lisää ryhmätyöskentely. Myös työelämässä yksi vaadittavista taidoista on ryhmätyöskentelytaidot. (Mäki-Tarkka & Romunen (2001, 59–61.) Luentojen lisäksi yliopisto-opinnoissa pienryhmätyöskentely oppimismuotona onkin lisääntynyt (Repo-Kaarento 2006, 14). Yhteisöllisiä työtapoja voidaan kehittää muun muassa tasa-arvoisuutta vahvistamalla pienryhmätilanteissa, yhteisen keskustelun lisäämisellä yhteisen kielen kehittymiseksi, yhteisen tavoitteen selkeyttämisellä, yksilön vastuun korostamisella suhteessa yhteiseen tavoitteeseen ja ilmapiirin luomisella ja ylläpitämisellä yhteistä tavoitetta tukevaksi (Repo 2010, 195).

Opiskelijaelämä on useimmilla opiskelijoilla sosiaalista elämää. Yksi sosiaalista elämää lisäävä asia on laaja-alainen ainejärjestötoiminta. Ainejärjestötoiminta voi olla niin mukavaa ajanviettoa, omanhenkisiin kavereihin tutustumista kuin työelämäsuhteiden luomista tai elämäkokemusten saamista (Ahrio 2012, 267). Opiskelijajärjestö on mukana opiskelijoiden elämässä muun muassa opiskelijajuhlien ja tapahtumien kautta. Tärkeimmät tehtävät opiskelijoiden mielestä järjestöllä olivat edunvalvonta, opiskelijoiden yhteisöllisyyden lisääminen ja opiskelun ulkopuolisen toiminnan järjestäminen. Oma osallistuminen opiskelijajärjestön toimintaan pohdittiin kuitenkin tapauskohtaisesti ja vältettiin pitkäaikaista sitoutumista. Opiskelijajärjestöt edistivät opintojen etenemistä muun muassa jakamalla tietoa ja antamalla neuvoja opintoihin liittyen. Tukea oli tarjolla enemmän opintojen aloitusvaiheessa kuin myöhemmin. Opiskelua pidettiin merkityksellisenä osana elämää, jolloin opiskelijayhteisöt voivat tarjota merkittävää tukea opintoihin ja sosiaalistumiseen omaan tieteenalaan, vaikka opiskeluun liittyvissä asioissa opiskelijat korostivat omaa vastuuta ja yksilöllisyyttä. Opiskelijajärjestön tehtävänä koettiin olevan vastapainon järjestäminen opiskelulle ja opiskelijoiden edunvalvonta. (Mäki-Tarkka & Romunen 2001, 45–47, 60.)

Huomioimalla erilaiset elämäntilanteet voidaan ymmärtää paremmin opiskelijoiden erilaisia tarpeita yhteisöllisestä näkökulmasta. Aittolan (1998, 192–193) mukaan opiskelijoiden elämään kuuluu yksilöllisestä tilanteesta riippuen eri elämänalueiden, kuten opiskelun, työn, ystävien, harrastusten ja perheen yhteensovittaminen. Opiskelijat eivät ole enää niin sidoksissa yliopistoon tai opiskelijan rooliin kuin aikaisemmin, jolloin opiskelijat asettavatkin yliopistolle muita tarpeita hyvän opetuksen lisäksi. Näitä ovat esimerkiksi työtilat, kuten lukusalit, tietokoneet ja kahviot, jotka mahdollistavat itsenäisen opiskelun ja luentoajoista riippumattomat työskentelytavat. Vastaamalla näihin tarpeisiin yliopisto organisoituu avoimeksi oppimisympäristöksi, kun opiskelua tapahtuu

paljon muuallakin kuin luennoilla. Tästä esimerkkinä käytetään termiä avoin kampus, jossa opiskelun lisäksi voidaan tavata ystäviä, hoitaa terveyttä, harrastaa liikuntaa ja kehittää itseään. Mäkinen kollegoineen (2011, 68) on myös kiinnittänyt huomiota opiskelijoiden eri elämänalueisiin ja toteaa, että kontaktiopetuksen määrän lisääminen ei lisää opiskelijoiden kiinnittymistä opiskeluun ja vertaisryhmiin, koska opiskelijat saattavat olla ison osan ajasta poissa yliopistolta yksinopiskelun, työssäkäynnin tai perhetilanteen takia. On kiinnitettävä huomiota, miten kaikki elämänalueet yhdistyisivät myönteisesti ja miten kehitetään opetusta niin, että se lisäisi kiinnittymistä opintoihin ja yhteisöllisyyttä yliopistoyhteisössä.

4 PERHEELLISENÄ OPISKELEMASSA

Perheen perustaminen on yhä enemmän henkilökohtainen valinta. Se ei ole niin selkeä, itsestään selvä osa elämäntilannetta kuin aiemmin. Suurin osa ihmisistä haluaa perustaa oman perheen ja lasten saamisen nähdäänkin tuovan paljon myönteisiä asioita elämään, kuten rakkautta, kumppanuutta, uusia kokemuksia ja muutosta. (Kinnunen & Mauno 2002, 104.)

Perheen perustaminen on tärkeä siirtymävaihe. Aikuistuminen nähdään olevan sidoksissa oman perheen perustamiseen. Perheen perustamisen myöhentyminen siirtää myös aikuistumista ja nuoruuden vaihe on pidempi. Eri elämänvaiheilla ei kuitenkaan nähdä enää olevan selkeitä rajoja. Nyky-yhteiskunnassa pidetään tärkeänä ratkaisujen tekoa, kokemusten kasvattamista ja tulevaan elämään valmistautumista. (Paajanen 2007, 35.) Opiskelijavanhempia tutkiessa nousi myös esiin, että he kokivat itsensä aikuisiksi perheen perustamisen kautta, ja elämää he rakensivat perheen ehdoilla (Moilanen 2009, 86). Opiskeluaikaan vaikuttavat ikä, motiivit, tavoitteet ja elämäntilanne. Vanhemmille opiskelijoille ja perheellisille yliopisto-opiskelu merkitsi monien elämänalueiden yhteensovittamista, kun nuorille se on myös osa aikuistumisprosessia. (Ahrio 2012, 33.) Opiskelu ei enää liity vain nuoruuteen 20. ikävuoden ympärille, vaan yhä useampi jatkaa tai täydentää opintojaan myöhemmässä elämänvaiheessa (Miettinen & Rotkirch 2008, 98).

Opintoihin hakevat myös ne, joilla elämä on vakiintunut joko työssäkäyntiin tai perhe-elämään. Ahrio (2012, 44) on tutkinut yliopisto-opiskelua 2000-luvulla. Opiskelijat ovat kyvykkäitä sovittamaan eri elämänalueet yhteen. Yliopistolla on joustavat käytännöt, joten ne omalta osaltaan mahdollistavat yliopisto-opiskelun yhteensovittamisen muun elämän kanssa. Moilasen (2009, 89–91) mukaan opiskelijat halusivat perustaa perheen, jos se tuntui heistä oikealta valinnalta, ja jos he pitivät perhekeskeisestä elämästä. Perheen ei koettu olevan rajoittava tekijä vaan se toi sisältöä ja merkitystä elämään. Elämä muuttui haastavammaksi perheen myötä, mutta silti opiskelijavanhemmat ovat tyytyväisiä elämäänsä. Perhe on perustettu osalla opiskelualan vaihtoa miettiessä. Maunulan (2014, 196) tutkimuksen äideistä osa oli perustanut perheen aiempien opintojen aikana ennen väitöskirjatyöhön ryhtymistä eikä se ollut esteenä jatkokouluttautumiseen.

Opintoihin hakeutumiseen vaikutti hyvä opiskeluaikainen elämäntilanne. Lastensaanti kannatti opiskeluaikana, jotta työelämään siirryttäessä ei olla jäämässä heti äitiyslomalle. Toisaalta voitiin myös opiskella vasta, kun lapset ovat itsenäistyneet tarpeeksi. Kun perhe oli perustettu ennen yliopistoon saapumista, opinnot sisällytettiin elämään niin, että muut elämän tärkeät asiat oli mahdollista säilyttää, kuten perheen taloudellinen tilanne. (Ahrio 2012, 279.) Perheelliset kokivat, että opiskelu oli tilapäinen elämänvaihe, jolloin heidän kannatti tinkiä tarpeista, siirtää hankintojaan tulevaisuuteen ja verkostoitua ystävien ja sukulaisten kanssa. Perheellisiä opiskelijoita auttoi pärjäämään opiskeluaikana muun muassa yhteiskunnan tuki, perheen sisäinen työnjako ja opiskelun väliaikaisuus. (Korhonen 1998, 7, 15, 37.)

Perheellisille tärkeää oli yhteensovittaminen itselle sopivalla tavalla. Opiskelut joko sovitettiin yhteen muun elämän kanssa tai siirrettiin taustalle. Useimpia vakiintuneesti työssäkäyviä hämmensi ajatus, ettei tekisi töitä vaan siirtyisi kokopäiväiseksi opiskelijaksi. Oli myös opiskelijoita, jotka jättivät työssäkäynnin ja lähtivät perheellisinä opiskelemaan. Perheellisille opiskelijoille opiskelu oli yksi projekti muiden joukossa, jolloin opiskelu ei muuttanut heidän elämäntyyliään merkittävästi. Elämästä tehtiin organisointua, jolloin elämänalueet jaettiin projekteihin ja yhteen sovitettiin. (Ahrio 2012, 163.)

Yliopisto-opinnot ovat joustavampia kuin ammattikorkeakouluopinnot johtuen akateemisesta vapaudesta, mutta kuitenkin ammattikorkeakouluissa on opiskelijatutkimuksen mukaan perheellisiä enemmän kuin yliopistoissa. Korkeakouluopiskelijoista joka kuu-

dennella oli yksi tai useampi lapsi. Yli 30-vuotiailla opiskelijoilla lapsia oli 42:lla prosentilla. Naisopiskelijoita, joilla oli lapsia, on 20:tä prosenttia ja miesopiskelijoita 14:sta prosenttia. Tutkimuksen mukaan ammattikorkeakouluopiskelijoilla perheellisyys oli hieman yleisempää, koska heistä 21 prosenttia oli perheellisiä ja yliopisto-opiskelijoista 13:sta prosenttia. (Potila, Moisio, Ahti-Miettinen, Pyy-Martikainen & Virtanen 2017, 28.) Suomessa opiskeli vuonna 2019 noin 154 000 yliopisto-opiskelijaa ja määrä on ollut kasvussa (Tilastokeskus 2020c).

Myös Saari kollegoineen (2020, 21) tuo esiin, että yliopistoissa opiskelee vähemmän perheellisiä ja uudessa opiskelijatutkimuksessa perheellisiä olikin ammattikorkeakoulussa jo puolet enemmän kuin yliopistossa. Erityisen paljon heitä oli sosiaalialan koulutusohjelmien opiskelijoissa, jotka olivat selvästi muiden alojen opiskelijoita vanhempia perheellisiä. Ahrio (2012, 117–118, 132) toteaa, että yliopisto-opiskelun hyviä puolia on, että se tarjoaa akateemisen vapauden tuomia joustoja. Perheellisille yliopisto-opiskelijoille akateeminen vapaus merkitsikin mahdollisuutta perhe- ja opiskelijaelämän joustavalle yhdistämiselle. Opiskelijan oli mahdollista viettää aikaa lasten kanssa joustavammin kuin työssä olevien. Akateeminen vapaus mahdollistaa hyvän vanhemmuuden.

4.1 Opiskelijavanhemmuus

Vanhemmuus voidaan määritellä eri tavoin, kuten vanhemmuustyylien, kasvatuksen, kasvatuskäytäntöjen, vanhemmuuteen liittyvien uskomusten tai vanhempien kokeman stressin kautta (Kivijärvi, Rönkä & Hyväluoma 2009, 48). Vanhemmuuden keskeisenä tehtävänä nähdään vastuun kantaminen lapsen hoidosta ja hyvinvoinnista. Suurimman osan vastuusta kantavat äidit. Vanhemmuuden vastuullisuus on yksi asioista, joita mietitään, kun pohditaan halutaanko lapsia, ja ollaanko valmiita vanhemmiksi. Jaettu vanhemmuus tarkoittaa molempien vanhempien yhtäläistä vastuuta ja velvollisuutta hoitaa ja huolehtia lapsista. Tämä mahdollistaa myös äidille muun elämän säilyttämisen äitiyden rinnalla. (Sevón & Huttunen 2002, 72, 77, 79, 94.) Myös Repo (2009, 105) toteaa, että jaettu vanhemmuus mahdollistaa molempien vanhempien osallistumisen lastenhoitoon ja arjen käytäntöihin.

Puhe vanhemmuudesta on muuttunut, kun on keskusteltu isän roolista vanhempana. Puheen muuttumisen myötä suhtautuminen isään tasaveroisena vanhempana vahvistuu. Kuronen ja Hokkanen (2008, 40) toteavat, että äidit ja isät pitivät yhtäläillä tärkeinä läsnäoloa, huolenpitoa ja vastuuta ja toivat esiin lastenhoidon uuvuttavuuden. Vanhemmuutta, hoivaa ja taloudellista vastuuta kuvattiin puheessa melko sukupuolineutraalisti. Röngän ym. (2009b, 276) mukaan yhteiskunta ja kulttuuri vaikuttavat myös vanhemmuuteen. Työ- ja talouselämä tuovat esimerkiksi omat vaikutuksensa, kuten suorituspaineeet, puheen laatuajasta ja lapsesta projektina.

Työssäkävien lapsiperheiden vanhemmat panostavat paljon vanhemmuuteen ja lapsen hyvinvointiin. Vanhemmat vaativatkin itseltään paljon. Huonoa omaatuntoa aiheuttaa, jos vanhemmat eivät koe pystyvänsä toteuttamaan vanhemmuutta toivotulla tavalla. Tähän on usein syynä se, että työelämä vie oman osansa ajasta ja resursseista. (Rönkä ym. 2009b, 274–276.) Yliopisto-opiskelu ja äitiys on helpompi yhdistää, koska akateeminen vapaus tarjoaa joustoja. Akateeminen vapaus antaa mahdollisuuden kaksoisidentiteettiin, jolloin voi olla kotiäitiyden lisäksi myös yliopistossa opiskeleva kotiäiti. Yliopisto-opiskelun järjestykset sekä sosiaaliset käytännöt mahdollistavat yksilöllisen opiskelijavanhemman -identiteetin. Opiskelijaäidit kokevat tyytyväisyyden äitiyteen lisääntyvän, jos läsnäolo ei ole pakollista yliopistolla koko opiskelupäivän ajan vaan ajankäyttö on suunniteltavissa joustavammin. (Ahrio 2012, 278.)

Maunula (2014, 140–141) toteaa, että perheellisten naistohtoriopiskelijoiden elämä jäsentyi vanhemmuuden ja tohtoriopinnojen kautta. Vanhemmuus ja tohtoriopinnot vaativat suunnittelua, syventymistä, sitoutumista ja aikaa. Perhe edusti myönteistä jatkuvuutta ja väitöskirja epävarmuutta ja muutosta. Perhe ja opinnot tasapainottivat toisiaan väitöskirjan teon opettaessa sietämään epävarmuutta ja perheellisyyden vahvistaessa elämänsä jatkuvuutta.

4.2 Perheen ja opiskelun yhteensovittaminen

Perhe tukee ja haastaa opintojen suorittamista. Perheen ja opiskelun yhteensovittamiseen liittyviä teemoja ovat muun muassa ajankäyttö, taloudellinen tilanne, opinnoista suoriutuminen ja sosiaaliset suhteet. Maunulan (2014, 6, 120) tutkimuksessa väitöskirja-

työn ja perheen yhteensovittamisen kokemukset riippuivat siitä, miten äiti koki tohtorinopinnot; työnä erottaen opinnot perheajasta vai muun elämän ohessa olevana toimintana. Jos äiti teki opinnot työnä, hän organisoii opinnot pääasiassa hyvin. Jos opinnot olivat vähemmän organisoituja omaksi työajakseen, niin arjesta tuli kiireistä suorittamista. Arki sisältää rytmitystä ja valintoja (Maunula 2012, 123).

Korhosen (1998, 46, 51–52) mukaan keinoja perheen ja opiskelun yhteensovittamiseen on olemassa, kuten asioiden tärkeysjärjestykseen laittaminen, sopeutumiskyky ja organisointitaidot. Tärkeää oli, että tiedostettiin opiskeluvaiheen olevan väliaikainen vaihe elämässä, jolloin haasteita toivat muun muassa rahavaikeudet, harrastuksiin osallistumattomuus ja ajanpuute. Perheelliset olivat sitoutuneita tavoitteeseensa, jolloin yhteensovittaminen koettiin myönteisenä. Perheelliset pyrkivät siihen, että opiskelulla olisi mahdollisimman vähän vaikutusta lasten jokapäiväiseen arkeen. Myös tutkimuksessa perheen ja työn yhteensovittamisesta todettiin, että ei haluttu tinkiä perhearjesta (Rönkä ym. 2009b, 275). Perhe arvotetaan korkeammalle kuin opiskelu tai työ.

Perheellisyyden ja opintojen yhteensovittamisessa oli sekä haasteita että myönteisiä vaikutuksia elämään. Myös Maunulan (2014) mukaan perheelliset arvottivat perheen opiskelun edelle. Ajankäytön organisointi tehtiin perheen etua ajatellen eikä uhrauksia haluttu tehdä. Perheellisyys esimerkiksi lisäsi ajankäytön tehokkuutta ja toi uutta ajateltavaa. Oli merkitystä, missä vaiheessa perhe oli perustettu. Varhain perheen perustaneiden opiskelu oli sivutoimista. (Maunula 2014, 120.) Paajasen (2005, 53–54) perhebarometrin mukaan puolet vastaajista koki vanhemmuuden ja opiskelun yhdistämisen haastavaksi. Mitä korkeammalle koulutetumpi ja vanhempi opiskelija oli, sitä vaikeammaksi näiden yhdistämisen koki. Vaikeuksia tuotti muun muassa väsymys, lastenhoitoavun puute, tunne vapauden menettämisestä ja työ- ja uramahdollisuuksien heikentymisen tuntu.

Perheellisten opiskelijoiden arkielämä rakentuu erilaisten toimintojen kuten opiskelun, väliaikaisen työssäolon ja perhe-elämän toimintojen vuorottelusta. Tämä lisää epävarmuutta ja eri elämänalueiden yhteensovittaminen vaatii jatkuvaa tasapainottelua. Perheen perustamiseen ja työelämään siirtymiseen liittyvät asiat määrittävät perheellisen opiskelijan elämää. (Aittola 1992, 50–51.) Opiskelijat yhteen sovittavat monia elämänalueita, kuten työ, perhe ja harrastukset, mikä vaatii hyvää elämänhallintaa (Ahrio 2012, 95).

4.2.1 Ajankäyttö

Perheellisen opiskelijan on eri elämänalueiden yhdistämisessä kiinnitettävä erityisesti huomiota ajankäyttöön. Maunula (2014, 113, 116–117) toteaa, että osa tohtoriopiskelija-äideistä erotti opiskeluajan ja perhearjen ja osa yhdisti nämä elämänalueet. Voidaan todeta, että perheellistyminen vaikutti tohtoriopiskelijanaisten ajankäyttöön tehostamalla sitä. Perhe toi myös jatkuvuuden tunteen elämään. Perheellistymisen myötä perheelliset pystyivät irrottautumaan tohtoriopinnoista ja työasioista, kun elämään tulee muuta merkityksellistä. Useimmat äidit olivat suunnitelmallisia. He käyttivät kalenteria suunnitteluun ja työskentelivät päämäärätietoisesti. Äidit joutuivat hyväksymään myös valintojen ja kompromissien teon. Tärkeämpää oli, että äideillä oli mahdollisuus keskittyä kunnolla kuin, että kuinka pitkän ajan jakson he pystyivät työskentelemään. Enemmistö naistohtoriopiskelijoista korosti, ettei työ tule kotiin eikä se näy kotona. Vaikka perheellisellä opiskelijalla oli lapsia, ajankäyttö opiskeluun oli samansuuruinen kuin perheetömällä. Saaren ym. (2020, 63) mukaan perheelliset käyttivätkin aikaa itsenäiseen ja ohjattuun opiskeluun melko saman verran kuin perheetön. He käyttivät aikaa hieman jopa enemmän.

Maunula (2014, 117) toteaa, että omaa aikaa järjesteltiin perheen edun mukaisesti, vaikka opiskelijat korostivat sitoutuneisuuttaan myös tohtoriopintoihin ja työhön. Omalla ajalla tarkoitettiin kaikkea opintojen ja työn ulkopuolista aikaa mukaan lukien perheaika. Opinnot joustivat, koska perheaika koettiin tärkeäksi. Miehillä ajan järjestäminen ei ollut yhtä helppoa, koska suurin osa oli työelämässä, mikä ei usein jouta yhtä hyvin. Perhe neuvotteli arvoista liittyen ajan jakamiseen perheen ja työn kesken, mutta kyse oli myös tasa-arvosta yhteiskunnassa. Korvela (2003, 141–142) toteaa, että rakenteet, kuten työn ja päivähoiton aikataulut eivät kuitenkaan täysin määränneet toimintaa vaan siihen vaikutti myös kasvatuskulttuuri ja lasten mielipiteet. Vaikka joustoa työajoissa oli, niistä ei silti välttämättä neuvoteltu lasten kanssa. Työssä käyvä, työaikoja tiukasti noudattava äiti olisi halutessaan voinut esimerkiksi näin tehdä, mutta hän halusi kodin järjestykseen aamulla eikä esimerkiksi herättää lasta aikaisemmin, jolloin nämä olivat rakenteista irrallisia päätöksiä.

Tietoyhteiskunta tuo mukanaan haasteita myös työn ja perheen yhteensovittamiseen, koska työnteko ei ole enää paikkaan sidottua ja työaikojen venyminen mahdollistuu.

Perheelliset halusivat työaikoihin säännöllisyyttä, ennustettavuutta, joustavuutta ja itsesäätelyä. Perheen yhteisen ajan määrää ei voi korvata laadulla. Yhteinen aika on hyväksi lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Ajanpuute on noussut huolenaiheeksi. (Kinnunen & Mauno 2002, 104–105.) Kiire myös akateemisissa opinnoissa heijastuu muille elämänalueille, kuten perheeseen ja vapaa-ajalle (Maunula 2014, 39). Revon (2009, 91, 93) tutkimuksen uraäidit näkivät joustojen työelämän järjestämiseen ja lastenhoitoratkaisuihin liittyen keskeisinä arkea koossa pitävinä tekijöinä.

Ajankäytön kokemukset tohtorikoulutettavilla olivat osittain ristiriitaiset. Välillä perheen koettiin olevan häiriöksi opinnoille, kun taas toisaalta perheen kanssa haluttiin viettää aikaa. Aikaa toivottiin olevan tutkimustyön tehokkaaseen tekemiseen, jotta ymmärtäisi laajoja asiakokonaisuuksia syvemmin. Pääosin äidit olivat tyytyväisiä siihen, että eri elämänalueet erotettiin, ja olivat tarkkoja ajankäytössä. Arki jousti, mutta vapaa-aikaa ei juuri ollut perhe- ja opiskeluarjen ulkopuolella. (Maunula 2014, 120.) Aikataulujen suunnittelu oli vaikeaa, jos lapsi/lapset eivät olleet päivähoidossa. Lapsen hoidon järjestämistä ja läheisten ihmisten tukea pidettiin tärkeänä asiana. (Moilanen 2009, 87.) Myös Korvelan (2003, 138–140) tutkimuksen mukaan opiskelijaäidin opiskelu kotona lisäsi joustavuutta aikatauluihin, jos lapsi oli päivähoidossa. Äidin omaa aikaa oli aika, kun lapsi oli päivähoidossa. Perheellä ei ollut aamuisin aikapainetta, koska ei tarvinnut siirtyä työpaikalle. Opiskelu ja kotityö tapahtuivat samassa tilassa, koska äiti myös teki kotitöitä opiskeluaikanaan. Tämän takia syntyi tilanteita, jolloin äiti joutui valitsemaan kotitöiden ja opiskelun välillä.

Lapsen ollessa kotihoidossa lastenhoitojärjestelyjä saattaa joutua suunnittelemaan nopealla aikataululla. Kuntun, Pesosen ja Saaren (2016, 77–78) korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen mukaan tilapäistä lastenhoitoapua oli haastava saada lyhyellä varoitusaikalla. Kolmasosa vanhemmista oli saanut lapselle hoitopaikan opiskelupaikan läheltä ja seitsemän prosenttia opiskelupaikan yhteydestä, mutta huomioitavaa on, että kaikki vanhemmat eivät vastanneet kysyttäessä tilapäisestä lastenhoidosta. Neljännes opiskelijoista koki parhaana opiskelupaikkana rauhallisen tilan, mikä mahdollistaisi tavata lapsen kanssa esimerkiksi opiskelukavereita ja hoitaa lasta. Osa-aikaisen opiskelun koki mahdolliseksi noin kolmannes, jos lapsi oli kotihoidossa.

Korhosen (1998, 16, 46, 51–52) mukaan perheelliset opiskelijat kokivat, että heillä ei ollut tarpeeksi aikaa molempien perheroolin ja opiskelijaroolin hoitamiseen, ja he tunsii-

vat siitä syyllisyyttä. Ajanpuutteen takia opiskelijoilla oli huono omatunto, mikä puolestaan vaikeutti tehtävien tekemiseen ja tenttiin lukemiseen keskittymistä. Suunnitelmallisuus oli heidän mielestään tärkeää ajankäytössä. Aikaa ei koettu olevan riittävästi koti-
töihin ja opiskeluun eikä sitä jäänyt riittävästi myöskään perheelle, ystäville ja harrastuksiin. Oli tärkeä muistaa, että opiskelu oli tilapäinen elämänvaihe. Yhtenä ratkaisuna nähtiin omien opintovaatimusten laskeminen.

Virallista määritelmää Suomessa opiskelun pää- ja sivutoimisuudelle ei ole. Perheellisistä opiskelijoista 66 prosenttia koki olevansa päätoiminen opiskelija ja kaikista yliopisto-opiskelijoista 87 prosenttia. (Potila ym. 2017, 35.) Saari ym. (2020) toteavat, että opiskeluun käytetyn ajan ei koettu merkittävästi eroavan perheettömien ja perheellisten kokemuksia vertaamalla. Opintojen vaiheella oli merkitystä ohjatun opiskelun ja itsenäisen opiskelun määrään korkeakouluopiskelijoilla. Kolmena ensimmäisenä opiskeluvuotena opiskelijat käyttivät opiskeluun keskimäärin noin 30 tuntia viikossa (yliopisto-opiskelijat kahtena ensimmäisenä vuotena hieman tätä enemmän). Itsenäisen opiskelun osuus kasvaa yliopisto-opiskelijoilla selkeämmin opintojen kuluessa. Yliopisto-opiskelu on heti alkuvaiheessa selvästi omatoimisempaa kuin ammattikorkeakouluopiskelu. Puolet perheellisistä halusi käyttää joko saman verran aikaa ohjattuun opiskeluun kuin tähänkin asti (51 %), enemmän (39 %) ja vähemmän (9 %). Itsenäiseen opiskeluun perheellisistä halusi käyttää saman verran aikaa 40 prosenttia. Myös enemmän aikaa itsenäiseen opiskeluun halusi käyttää saman verran opiskelijoita. Huomioitavaa on, että perheellisistä jopa 20 prosenttia koki, että voisi käyttää vähemmän aikaa itsenäiseen opiskeluun. Työssä käyvistä perheellisistä opiskelijoista 37 prosenttia halusi käyttää vähemmän aikaa työntekoon. (Saari ym. 2020, 63, 66–68.) Tenttikäytännöt korkeakouluopiskelijoista joustaviksi koki 40 prosenttia ja 44 prosenttia puolestaan ei kokenut niissä joustavuutta. Luentojen seuraaminen verkosta koettiin vielä melko harvinaisena. (Kunttu, Pesonen & Saari 2016, 88.) Perheellisille opiskelijoille opintojen suunnittelu ja uudelleen järjestäminen oli arkipäivää, jotta opinnot etenivät (Ahrio 2012, 198).

4.2.2 Taloudellinen tilanne

Perheellisten opiskelijoiden oli otettava huomioon elämänsuunnittelussa niin perhe kuin toimeentulo (Ahrio 2012, 198). Äitien tutkimustyön kiireisissä vaiheissa isän odotettiin kantavan enemmän vastuuta arjesta. Arjessa osa puolisoista myös otti perheestä riippuen enemmän vastuuta. Vastuunottaminen näkyi myös taloudellisissa asioissa. Useimmissa perheissä taloudellinen vastuu painottui puolisolle, joka kävi töissä. (Maunula 2014, 105, 126.)

Taloudellinen tilanne koetaan eri perheissä eri tavalla riippuen yhteiskunnan tuista ja perheen omasta taloudellisesta tilanteesta. Saaren ym. (2020, 82) mukaan perheellisen yleisin ja suurin tulonlähde oli ansiotyö. Rahaa kului eniten asumiseen, ruokaan, velanmaksuun, liikenteeseen ja lastenhoitoon. Perheellisistä suurin osa vastasi, että ei koe lainkaan tai koki jonkin verran taloudellisia vaikeuksia. Perheellisillä oli hieman enemmän taloudellisia vaikeuksia kuin yliopisto-opiskelijoilla yleisesti. Kaksitoista prosenttia perheellisistä koki erittäin paljon taloudellisia vaikeuksia, kun taas yliopisto opiskelijoista vain seitsemän prosenttia. Moilasen (2009, 87, 90–91) mukaan taloudellinen tuki toimi perheellisten mielestä opintojen mahdollistajana. Taloudellinen tilanne ei opiskelijavanhemmille ollut ongelma, mutta asumislisän muuttumista yleiseksi asumistueksi kritisoitiin, ja sitä että puolison tulot mukaan laskettuna asumisen tuki pienenee tai loppuu kokonaan. Paajasen (2005, 53–54) tutkimuksen mukaan vaikeuksia opiskelun ja perheen yhteensovittamisessa tuotti se, että taloudellinen toimeentulo oli heikentynyt.

Korhosen (1998) tutkimuksessa perheellisillä oli taloudellisia haasteita. Koska opintojen aloittaminen heikensi taloudellista tilannetta, oli tärkeää että opinnoista selviytyttiin tunnollisesti. Pidettiin kuitenkin hyvänä, että opiskelijaperheillä oli alhaisempi lasten päivähoitomaksu, he saivat opintotukea, tukea asumiseen, ja heidän oli mahdollista saada opintolainaa. Vakaat asumisolot, puolison tulot ja isovanhempien apu olivat vaikuttamassa siihen, millaisena elintaso pysyi. Opiskelija osasi hyödyntää tarjolla olevat palvelut, kuten sosiaalietuuksien anomisen. (Korhonen 1998, 16, 46, 50–51.) Perheen ja opiskelun yhteensovittamisesta kysyttäessä perheelliselle opiskelijalle tuotti haasteita yhteiskunnan tarjoama taloudellinen tuki puolella vastaajista ja opiskelijaperheasunnon saaminen viidesosalla (Kunttu ym. 2016, 88). Työssäkävillä on vakaampi taloudellinen

tilanne ja paremmat mahdollisuudet perheen perustamiseen kuin tukien ja lainojen varassa olevalla opiskelijalla (Aittola 1992, 50–51).

Lapsiperheille suunnatut sosiaalietuudet ovat saatavilla opiskelun aikana opiskelijan tukien lisäksi. Opiskelijat saavat muun muassa opintotukea, yleistä asumistukea, opintolainaa, ja heillä on mahdollisuus myös aikuiskoulutustukeen tilanteesta riippuen. Opiskelijat siirtyivät yleisen asumistuen piiriin vuonna 2017, kun aiemmin heillä oli mahdollisuus asumislisään. Jos puoliso on työssä käyvä, asumistukea ei myönnetä, jos perheen tulorajat ylittyvät. Perheelliset opiskelijat saavat äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa, lapsilisää ja voivat jäädä hoitovapaalle lapsen ollessa alle kolmevuotias, jolloin he saavat kotihoidontukea. Vuonna 2013 isyysvapaa piteni noin yhdestä kuukaudesta yhdeksään viikkoon. (ks. Kela 2021a.) Perheelliset opiskelijat eivät ennen vuotta 2018 saaneet korotettua opintotukea lasta kohden (Kela 2017). Uutta perhevapaaudistusta ollaan parhaillaan valmistelemassa (ks. Kela 2021b).

4.2.3 Opiskelu perheellisenä

Useat perheelliset tulivat korkeakouluun suorittamaan toista tutkintoa (31,1 %) tai suoraan työelämästä (31.6 %). Harvempi tuli opiskelemaan suoraa toiselta asteelta opiskelemaan. (Saari ym. 2020, 22.) Perheelliset opiskelijat olivat hyvin motivoituneita opiskelemaan, ja osa koki opiskelun harrastuksena perhe-elämän ohella. Opiskelujärjestelyjen joustavuus toimi opintojen mahdollistajana. Yliopiston asenteet perheellisiä kohtaan koettiin myönteisiksi. Helpottavana asiana perheiden kannalta pidettiin sitä, että opintoja pystyi suorittamaan monella eri tavalla. (Moilanen 2009, 87, 92.)

Oppimistyytleissä on eroa perheellisten ja perheettömien opiskelijoiden välillä. Perheelliset pitivät mielekkäämpänä opiskella laajoja kokonaisuuksia, ja he olivat motivoituneempia ja itseohjautuvampia kuin perheettömät. Perheellisillä opiskelijoilla oli myös selkeät tavoitteet opiskeluajalleen. Opintoihin yksi heikentävästi vaikuttava tekijä oli ajanpuute. (Korhonen 1998, 16.) Yleisimmät opintojen viivästystekijät suurimmasta tekijästä alkaen perheellisillä opiskelijoilla olivat työssäkäynti, lastenhoito ja opintojen vaativuus. Yleisesti korkeakouluopiskelijoilla viivästystä aiheutti opintojen vaativuus, työssäkäynti ja puutteellinen motivaatio. (Saari ym. 2020, 50.)

Korhosen (1998, 46, 50–51) tutkimuksen perusteella opiskelu perheellisenä ei ollut harvinaista. Sitkeys ja organisointikyvyt olivat ominaisia näille aikuisille opiskelijoille. Opiskelut aloitettiin yleensä silloin, kun perhe-elämässä ei ollut tapahtumassa mitään muita suuria muutoksia. Perhe-elämässä tarvittiin paljon organisointikykyä, ja siitä oli myös apua opiskelun organisoimisessa. Perheelliset opiskelijat kokivat, että ei kannattanut asettaa liian suuria opintotavoitteita. Perheelliset yliopisto-opiskelijat kokivat valmistuvansa hieman muita opiskelijoita nopeampaa tahtia oman arvionsa mukaan (Saari ym. 2020, 47–48).

Perheellisten opiskelijoiden kokemukset yliopiston tarjoamien tukipalveluiden riittävydestä eivät eronneet muiden opiskelijoiden kokemuksista (Saari ym. 2020, 53). Korhonen (1998, 55) toteaa, että perheet ovat erilaisia, ja että hänen tutkimuksensa osoitti, että heidän tarpeidensa huomioiminen koulutusjärjestelmässä vaati erilaisia toimenpiteitä. Koulutusohjelmien ja opetussuunnitelmien tulisi olla selkeitä, jotta opiskelijalla olisi mahdollisuus sisäistää ne helposti. Opintovaatimusten tulisi olla pysyviä, jotta edellisen vuosikurssin opiskelijat pystyisivät neuvomaan uusia opiskelijoita. Joustavuutta myös kaivattiin esimerkiksi tenttijärjestelyihin ja opintojen suoritusjärjestelyihin. Koettiin, että voitaisiin tarjota parempia opiskelumahdollisuuksia järjestämällä siihen sopivia tiloja.

4.2.4 Sosiaaliset suhteet

Yliopisto-opiskelijat pyrkivät hyvään opiskeluaikaiseen elämäntilanteeseen. Motivaatiota opintoihin saatiin myös yliopisto-opintojen ulkopuolelta. Motivaation lähteenä oli uuden sisällön löytäminen elämään, kuten uudet kaverit tai arjen kohokohdat, kuten tapahtumat tai laajemmin oman identiteetin pohtiminen. Perhe, ystävät ja muu sosiaalinen elämä koettiin tärkeinä, ja ne tekivät elämästä mielekäästä. (Ahrio 2012, 152.) Perheellisistä opiskelijoista suurin osa (yli 80 %) oli saanut tukea sekä puolisolta että lähisukulaisilta, mutta noin joka kymmenes koki, että tuki puuttuu. Omat tai perheen sosiaaliset verkostot arvioitiin riittäviksi (70 %), mutta neljännes koki, että verkostoja voisi olla enemmän. (Kunttu ym. 2016, 77.)

Perheelliset kokivat, että esimerkiksi läheisten tuki ja apu kannatti hyödyntää. Opiskelukavereiden kanssa saatettiin nähdä opintojen parissa. Sukulaisia nähtiin eniten, kun tarvittiin apua arjessa. Aikaa vietettiin samassa elämäntilanteessa olevien kanssa, jolloin myös lapsista oli seuraa toisilleen. Kotitöitä tehtiin perheen kesken ja myös ystävien apuun voitiin joissain asioissa turvautua. Isovanhempien apu korostui erityisesti. (Korhonen 1998, 46, 51–52.)

Korhosen (1998, 50–51, 55) tutkimuksessa yhteistyö ja verkostoituminen toisten perheellisten opiskelijoiden kanssa koettiin hyödylliseksi sekä opintojen että ystävyysuhteiden kannalta. Tiloja tarvittiin, joissa perheellisten lapsilla olisi seuraa toisistaan ja opiskelijavanhemmat voisivat opiskella yhdessä. Sukulaisten ja ystävien kanssa nähtiin silloin, kun on joku tietty tarkoitus nähdä, koska aikaa seurustelulle tuttavien kanssa ei ollut niin paljoa. Moilanen (2009, 87–89) toteaa, että monet perheelliset opiskelijat eivät tunteneet kuuluvansa kovin hyvin yliopisto-opiskelijoiden yhteisöön vaan sosiaalisuus näkyi ennemminkin lapsiperheiden välillä. Opiskelijaperheet viettivät aikaa keskenään, koska heillä oli samanlaiset arvot ja elämäntilanne.

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoitus oli tuoda esiin opiskelijaäitien kokemuksia perheen ja opiskelun yhteensovittamisesta. Tutkin perheellisten opiskelijoiden arkea alle 30-vuotiaiden opiskelijaäitien näkökulmasta. Perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi ja erilaisten elämäntapojen huomioimiseksi tarvitaan opiskelijaperheiden näkökulmien huomioimista. Perheissä tehtävillä yksilöllisillä ratkaisuilla on vaikutusta tulevaisuuden suuntaan perhettä koskevassa päätöksenteossa (Maunula 2014, 205) ja täten vaikutusta perheiden arkeen. Ruoppilan (2012, 122) mukaan laadullisen tutkimuksen avulla saadaan käsitys perheen kokemuksista esimerkiksi siitä, mitkä tekijät ja tapahtumat vaikuttavat perheiden elämäntapoihin. Perheeksi muodostuu vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa.

Korkeakoulututkimusta hyödyntämällä voidaan tukea jatkuvaa oppimista ja vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa. Koulutuspoliittisten tavoitteiden toteutumiseksi korkeakouluopiskelun näkökulmasta tarvitaan tietoa, mistä opiskelijan arki koostuu Suomessa (Saari ym. 2020, 9). On kiinnitettävä huomiota, miten eri elämäntilat yhdistyvät ja näin saadaan tietoa myös osallisuuden lisäämiseksi ja korkeakouluopiskelun järjestämisen tueksi (Mäkinen ym. 2011, 68). Tärkeää on tutkia, miten perheen ja opiskelun yhteensovittaminen koetaan sekä perheen että opiskelun näkökulmat huomioiden. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten opiskelijaäidit kokevat lastenhoidon yliopisto-opiskelun ohessa?
2. Miten opiskelijaäidit kokevat yliopisto-opiskelun lastenhoidon ohessa?
3. Miten opiskelijaäidit kokevat osallisuuden yliopistoyhteisöön?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimukseni on kasvatussociologinen tutkimus. Kontekstina tässä tutkimuksessa on yksilön lisäksi perhe ja yliopisto. Tutkimuksessa yhdistyy perhearjentutkimus ja korkeakoulututkimus. Sivuan myös perhe- ja korkeakoulupolitiikan teemoja, koska ne ovat osaltaan vaikuttamassa perheellisen opiskelijan arkeen. Tutkimukseni on laadullinen ja tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua saadakseni mahdollisimman autenttista kuvaa perheen ja opiskelun yhteensovittamisesta opiskelijaäitien kertomana.

Haastattelu on vapaamuotoista ja syvällistä keskustelua, jolloin voidaan saada tietää asioita, mitä muilla tutkimusmenetelmillä ei saada (Hirsjärvi & Hurme 2011, 11). Tutkimukseni lähtökohtana olivat äitien yksilölliset kokemukset. Tutkimuksen toteutukseen vaikutti merkittävästi, että osallistuneiden opiskelijaäitien saatavuus ja mielenkiinto osallistua haastatteluihin oli hyvä. Aineistosta tuli kattava, koska äidit olivat motivoituneita osallistumaan tutkimukseen. Aluksi kuvaan tutkimusmenetelmää, jonka jälkeen kerron tutkittavista, tutkimuksen toteutuksesta, aineiston analyysistä ja tutkimuksen eettisyydestä.

6.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Tutkin perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittamista laadullisin menetelmin, koska halusin saada mahdollisimman kattavan kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Yleisempiä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu ja havainnointi, mutta myös esimerkiksi päiväkirjoja käytetään (Eskola & Suoranta 2014, 15). Haastattelua menetelmänä voidaan käyttää ilmiöiden tutkimiseen ja vastausten hakemiseen erilaisiin ongelmiin. Haastattelu soveltuu joustavuutensa takia moniin tarkoituksiin. Sillä saadaan syvällistä tietoa tutkittavasta asiasta/ilmiöstä. Haastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa tutkija selvittää keskustellen haastateltavilta häntä kiinnostavia asioita omaan tutkittavaan aiheeseen liittyen. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 11, 168.) Käytin tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelussa haastattelun teemat on etukäteen päätetty ja niiden pohjalta laaditaan haastattelurunko. Tällaista haastattelua kutsutaan puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Kysymyksiin ei anneta valmiita vastausvaihtoehtoja vaan haastateltavat vastaavat omin sanoin kysymyksiin. Strukturoidussa haas-

tattelussa eli lomakehaastattelussa haasteltaville on annettu vastausvaihtoehtoja, joista he valitsevat parhaiten omaa mielipidettä vastaavan vaihtoehdon. (Eskola & Suoranta 2014, 87; Hirsjärvi & Hurme 2011, 45–47.)

Teemahaastattelu antaa vapauksia, koska kysymykset eivät ole valmiiksi laadittuja vaan muotoutuvat haastattelun kuluessa. Haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa eikä niinkään tiettyjen kysymysten mukaan. Teemahaastattelussa kiinnitetään huomiota ihmisten tulkintoihin asioista, heidän asioille antamiinsa merkityksiin ja niiden syntymiseen vuorovaikutuksessa. Teema-alueet ovat samat kaikille haastateltaville. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48, 66–67.) Teemahaastattelun parhaita puolia on, että haastattelun aikana voi tehdä tarkennuksia teemoihin liittyen ja syventää kysymyksiä haastateltavan vastauksen kuultuaan. Haastattelussa haastattelija voi oikaista mahdollisia väärinymmärryksiä, selventää ilmauksia ja keskustella haastateltavan kanssa. Joustavuudesta kertoo, että kysymysten esittämisjärjestys on tutkijan päätettävissä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 36, 109–110; Tuomi & Sarajärvi 2017, 73.) Myös Eskola ja Suoranta (2014, 87) toteavat, että teema-alueiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Koin, että tällöin haastattelussa kuljettiin luontevammin aiheesta toiseen. Mielestäni haastattelu sopi hyvin tutkimusmenetelmäksi. Haastateltavalla oli mahdollisuus kertoa kokemuksista vapaamuotoisesti ja haastattelijalla oli mahdollisuus kysyä täsmennyksiä aiheeseen.

Myös Tuomi ja Sarajärvi (2013, 73–74) toteavat, että haastattelu on tutkimusmenetelmänä joustava. Haastattelulla halutaan kerätä tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tietoa. On eettisesti oikein, että haastateltavalle kerrotaan haastattelun aihe etukäteen, jolloin hän tietää, mistä puhutaan. Haastattelu voi olla kallis ja aikaa vievä aineistonkeruumenetelmä. Tutkimukseni haastattelujen tekemistä en kokenut kalliiksi enkä aikaa vieviksi. Kustansin ainoastaan lyhyet bussimatkat saman kaupungin sisällä kuu- den haastateltavan kotona tehtyjen haastattelujen kohdalla. Haastattelujen litterointi ja aineiston järjestäminen veivät aikaa. Tästä lisää Aineiston analyysi -luvussa. Kyselylomakkeen etu haastatteluun on, että aineiston käsittely on nopeampaa (Hirsjärvi & Hurme 2011, 37). Kuten perhearjen tutkimusta koskevassa luvussa kuvasin, perhearkea kuvattaessa on käytetty hyvin monipuolisesti eri kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä, esimerkiksi haastatteluja, päiväkirjoja ja videokuvaa hyödyntäen (Hirsjärvi & Hurme 2011, 38).

6.2 Tutkittavat

Kohdejoukko määräytyy kvalitatiivisessa tutkimuksessa harkinnanvaraisesta näytteestä, koska ei ole tarkoitus niinkään tehdä tilastollisia yleistyksiä vaan tarkoitus on ymmärtää jotakin asiaa syvällisemmin. Kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään saamaan tietoa jostakin tietystä ilmiöstä tai etsitään uusia näkökulmia näihin ilmiöihin. Tutkija valitsee henkilöt, joita haastattelee. Muutamaa henkilöä haastattelemalla voidaan saada merkittävää tietoa. Jos joukko on liian pieni, ei voida tehdä yleistyksiä tai testata ryhmien välisiä eroja ja jos se on liian suuri, syvällisiä tulkintoja ei voida tehdä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 58–59.) Haastatteluun on mahdollista valita tutkittavat, joilla on kokemusta tai tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2006, 76).

Haastattelin kymmentä alle 30-vuotiasta perheellistä yliopisto-opiskelijaa, joilla oli vähintään yksi lapsi. Tutkittavia yhdistävinä tekijöinä ovat perheellisyys, alle 6-vuotiaat lapset, yliopisto-opiskelu sekä alle 30 vuoden ikä. Suurin osa haastatteluun osallistuneista oli äitejä, joihin sain yhteyden yliopiston ainejärjestöjen sähköpostilistojen avulla. Otin kolmeen opiskelijaäitiin yhteyden sosiaalisen median kautta ja pyysin sähköpostiosoitteita, minkä jälkeen virallinen keskustelu asiasta käytiin sähköpostin välityksellä. Kaksi äideistä tiesin aiempien opintojen kautta ja yhden äidin löysin haastateltavaksi kaverin kautta. Henkilökohtaiset haastattelupyynnöt tein ennen kuin laitoin ainejärjestöjen sähköpostilistoille viestiä. Yksikään näistä äideistä, joihin otin yhteyttä henkilökohtaisesti, ei kuitenkaan ollut minulle kovin tuttu entuudestaan. Äidit osallistuivat mielellään tutkimukseen. Haastattelu tutkimusmuotona on miellyttävä, koska haastateltavat tietävät etukäteen, mistä aiheesta keskustellaan, heillä on aiheesta tietoa ja haastattelu on yleisesti ottaen menetelmänä tuttu (Hirsjärvi & Hurme 2011, 11).

Laitoin haastattelupyynnön ainejärjestöjen sähköpostilistojen kautta pyytääkseni lisää haastateltavia kolmen äidin lisäksi. Viestissä (ks. liite 2) esittelin lyhyesti itseni ja tutkimusaiheeni, pyysin yhteydenottoa, jos haastatteluun oli kiinnostusta, kerroin anonymiteetin turvaamisesta ja haastattelun mahdollisesta kestosta. Ilmoitin muutamalle äidille, että odottelen vielä isien yhteydenottoa, ja jos isät eivät osallistu haastatteluun, niin otan äiteihin uudelleen yhteyttä. Kohdistamalla sähköpostin isille ja laittamalla sähköpostia seitsemän eri ainejärjestön sähköpostilistoille, yritin saada isiä osallistumaan tutkimukseen. Laitoin viestiä sellaisille sähköpostilistoille, joille en aiemmin ollut

laittanut. Kohderyhmään sopivilta isiltä en saanut riittävästi yhteydenottoja. Motivaatio haastatteluun osallistumiseen muodostuu esimerkiksi mahdollisuudesta kertoa mielipiteensä ja jakaa kokemuksiaan (Eskola & Vastamäki 2010, 27–28).

Rajasin kohdejoukkoni äiteihin, joita oli kymmenen. Äitien aktiivisuus tutkimukseen osallistumisessa oli hyvä, ja osallistumaan olisi ollut valmis useampikin. Kahden ainejärjestön sähköpostilistan kautta tavoitetuista äideistä haastatteluun osallistui seitsemän. Haastatteluihin osallistui yhtä äitiä lukuun ottamatta saman tiedekunnan opiskelijoita, koska äitejä haastatteluun oli riittävä määrä jo kahden ensimmäisen sähköpostilistan kautta kiinnostuksesta osallistumiseen kysyttäessä. Kuvaan taulukossa 1 tutkimukseen osallistuneiden opiskelijaäitien taustatietoja. Käytän haastateltavista lyhennettä HA ja erottelen äidit käyttäen kirjaimien HA perässä juoksevia numeroita 1–10, jolloin äidit saavat oman koodinimen. Äidit olivat hyvin eri vaiheissa opintoja opintojen aloitusvuodesta seitsemänteen opiskeluvuoteen ja heillä oli lapsia alle vuoden ikäisestä vauvasta kuusivuotiaaseen. Perheisiin kuului yhdestä kolmeen lasta.

TAULUKKO 1. Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot

Äiti	Lastenhoito-järjestely	Lapsien määrä	Lasten ikä	Opiskeluvuosi
HA1	kotihoito	1	1v	6.
HA2	päivähoito	2	2–4v	2.
HA3	kotihoito	1	alle 1v	6.
HA4	päivähoito	2	1–3v	1.
HA5	päivähoito	1	1v	3.
HA6	päivähoito	1	4v	3.
HA7	kotihoito	1	1v	7.
HA8	päivähoito	3	1–4v	1.
HA9	kotihoito *	3	1–6v	4.
HA10	kotihoito	1	alle 1v	2.

*= ei opiskellut tutkimushetkellä

Puolella perheistä lapsi oli päivähoidossa (kolmella päiväkotihoidossa ja kahdella perhepäivähoidossa) ja puolella kotihoidossa. Äidit, joilla lapsi/lapset olivat kotihoidossa,

yhdistivät yleensä perhevapaalla olon ja opiskelun. Yksi äiti, joka oli hoitovapaalla, keskittyi ainoastaan lastenhoitoon. Hänellä oli aiempaa kokemusta sekä lasten kotihoiton jakamisesta puolison kanssa opintojen alkuvaiheelta että lasten laittamisesta päivähoitoon myöhemmin opintojen edetessä.

Tutkimukseni vanhemmista seitsemän eli avioliitossa, kaksi eli avoliitossa ja yksi oli yksinhuoltajaperhe. Jakauma on yhtenevä Maunulan (2014, 83) tutkimuksen perheellisten tohtorikoulutettavien perhemuotojen kanssa. Hänen tutkimuksessaan oli kaksi haastateltavaa enemmän. Neljä tutkimukseni äideistä teki toista tutkintoaan. Puolisoista työssäkäyviä oli suurin osa. Kahden haastateltavan puoliso yhdisti työn ja opiskelun ja yhden perheen puoliso opiskeli täysipäiväisesti. Kolmessa perheessä kotiäitien puoliset olivat tulevaisuudessa jäämässä hoitamaan lapsia ja äidit, jotka nyt olivat kotona hoitamassa lasta/lapsia jatkavat opintoja päätoimisina opiskelijoina. Kahden muun kotiäidin puoliset, olivat aiemmin myös hoitaneet lapsia kotona.

6.3 Haastatteluiden toteutus

Haastattelurunko sisälsi teemoja perhe-elämään, opiskeluun, yhteiskunnan asettamiin odotuksiin sekä perheen ja opiskelun yhteensovittamiseen liittyen. Haastattelurunko muotoutui vielä ensimmäisen haastattelun kohdalla, kun lisäyksenä kysyin lopuksi perheellisten vinkkejä tuleville vanhemmille, jonka avulla sain lisätietoa siitä, mikä oli heidän mielestään tärkeää perheen ja opiskelun yhteensovittamisessa. Runko oli moniosainen ja kymmenen haastattelun haastatteluaineisto laaja. Haastattelurungon avulla pysyimme keskustelussa tietyissä teemoissa, jolloin keskustelu ei lähtenyt harhailemaan sivupoluille. Teemojen avulla pystyin rajaamaan kysymykset niin, että pysyimme paremmin aiheessa. Sain tietoa asioista, jotka olin suunnitellut teemahaastattelurunkoon (ks. liite 1). Pääteemojen alla tukena oli myös muutama alateema.

Haastattelin äitejä sekä yliopiston tiloissa että haastateltavien kotona sen mukaan, mikä oli vanhempien kannalta parasta. Kuusi haastattelua tehtiin perheiden kotona ja neljä yliopistolla häiriöttömissä tiloissa. Opiskelijaäitejä haastattelin heidän omassa arkiympäristössään, jolloin kokemuksista kertominen oli luontevaa. Niiden äitien kohdalla, joilla lapsi on kotihoitossa, haastattelut tehtiin heidän kotonaan. Yliopistolla tehdyt

haastattelut tehtiin puolestaan niiden äitien kanssa, joilla lapsi oli päivähoitossa. Ainoastaan yhden äidin, jonka lapset olivat päivähoitossa, kanssa tehtiin haastattelu heidän kotonaan ilman lapsien läsnäoloa. Hän usein opiskelikin kotona, joten ympäristö oli hänelle luontainen. Eskolan ja Vastamäen (2010, 29) mukaan haastattelua ei kannata tehdä paikassa, joka on rauhaton tai jossa haastateltava kokee epävarmuutta.

Osassa haastatteluista oli mukana myös perheen lapsi/lapset. En pyytänyt erikseen äitejä hankkimaan lapsille hoitajaa tai hoitopaikkaa, joten tästä syystä kolmessa haastattelussa oli mukana myös lapsi samassa tilassa jossain vaiheessa haastattelua ja näistä kahdessa koko haastattelun ajan riippuen päiväuniajoista. Yhden haastattelun aikana vauva itki jonkin verran, joten tuon haastattelun en kokenut olevan niin syvällinen, kuin se ehkä muuten olisi voinut olla. Koin paremmaksi tehdä yhden haastattelun uudelleen haastattelussa älypuhelimien kanssa ilmenneiden teknisten ongelmien (lapsesta aiheutuvan taustahälyn vaikutus äänitteen laatuun laitteesta johtuen) vuoksi, ja se sopi myös haastateltavalle hyvin. Koin, että uusittu haastattelu oli sisällöltään hyvin edellisen kaltainen. Haastattelut näitä kahta lukuun ottamatta sujuivat hyvin. Keskeytimme joissakin haastatteluissa keskustelun yleensä yhden kerran hetkeksi, jos äidin piti keskittyä hetki lapseen, mikä osoittautui toimivaksi tavaksi. Tilanteet, joissa keskeytyksiä tuli oli lapsen huomioimiseen liittyviä, rauhallisia ja ennakoituja eivätkä häirinneet haastatteluiden jatkamista tauosta eteenpäin. Puolisot eivät olleet paikalla haastatteluissa.

Äänitin haastattelut joko ainejärjestöltä tutkimuskäyttöön varattavissa olevalla mp3-soittimella tai omalla älypuhelimella. Haastattelut kestivät 23 minuutista 82 minuuttiin. Keskimäärin haastattelut kestivät noin 42 minuuttia. Kysyin haastattelutilanteessa tarkennuksia vastauksiin, mutta en lähtenyt vastausta hakemalla hakemaan, jos johonkin asiaan haastateltavalla ei ollut sanottavaa, jotta haastattelutilanne säilyi luontevana säilyttäen teemahaastattelun haastattelijahaastateltava asetelman. Haastattelijana pyrin olemaan johdattelematta haastateltavaa ja pyrin kysymään asioista ensisijaisesti yleisellä tasolla. Haastattelut onnistuivat täten mielestäni hyvin ja haastateltavat saivat sanoa loppuun sen, mitä halusivat. Koin saavani tarkempaa tietoa perheen ja yliopistopiskelun yhteensovittamisesta haastattelemalla, kuin olisin saanut esimerkiksi kyselylomakkeella.

6.4 Aineiston analyysi

Analyysin tarkoitus on aineiston selkeyttäminen ja tiivistäminen sekä uuden tiedon tuottaminen tutkittavasta asiasta (Eskola & Suoranta 2014, 138). Analyysiä varten haastattelu on ensiksi kirjoitettava puhtaaksi eli litteroitava. Siirsin tietokoneelle haastattelulaitteissa olevat tiedostot, ja poistin ne äänittämiseen käytetyiltä laitteilta. Käytin aineiston litterointiin tietokoneelle ladattavaa ohjelmaa F4, joka on tuohon tarkoitukseen suunniteltu ilmainen ohjelma. Litteroin äänitteet hyvin tarkasti sanasta sanaan kirjoittamatta ylös haastatteluissa mainittuja henkilöiden nimiä anonymiteetin takaamiseksi. Litteroin haastattelut sanatarkasti äännähdyksineen. Litterointi viekin aikaa, kun arvio yhden haastattelutunnin litteroinnin kestosta on yksi työpäivä (Hirsjärvi & Hurme 2011, 140). Mitä tarkemmin litteroi, sitä enemmän aikaa siihen kuluu. Yhteensä litteroitua tekstiä muodostui noin 285 sivua rivivälillä 1,5.

Käytin analysointiin teemoittelua, joka on yleisesti käytetty analyysimuoto, kun tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelulla. Teemoittelu tarkoittaa, että aineistoa jaetaan teemojen mukaan, jonka jälkeen se pelkistetään. Haastattelun voi litteroinnin jälkeen järjestää teemoittain, jolloin jokaisen teeman alle tulee vastauksia tiettyyn teemaan. Tämän jälkeen teeman sisältä poimitaan merkityksellinen vastaus ja pohditaan sen tuomaa sisältöä ja etsitään, mitä aiheesta sanotaan muissa haastatteluissa (Eskola & Vastamäki 2010, 43.) Braun ja Clarke (2006, 78, 84, 87) toteavat, että jos haastattelijalla on itse kerännyt aineiston, hän myös tuntee sen valmiiksi hyvin, koska on haastattelun lisäksi litteroinut sen. Teemoja lähdetään etsimään koko aineisto hyödyntäen. Teemoittelu on joustava ja hyödyllinen menetelmä, jolla saadaan monipuolista ja yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

Järjestin aineiston litteroinnin jälkeen vastaukset tiettyjen teemojen mukaan. Olin koonnut haastattelurungon niin, että olin jakanut osan teemoista koskemaan joko perheellisen näkökulmaa tai opiskelijan näkökulmaa. Jaoin äitien vastaukset ensin haastattelurungon mukaan myös perheellisen näkökulmien ja opiskelijan näkökulmien vastaukset erottaen omiin tiedostoihin, jotta oli helpompi hahmottaa koko laaja aineisto. Ne asiat, jotka eivät sopineet tähän jaotteluun, laitoin eri tiedostoihin. Myöhemmin analyysivaiheessa en jakanut opiskelijaäitiä opiskelijan ja äidin rooliin, koska monissa teemoissa nämä roolit

olivat päällekkäisiä, kun pohditaan perheen ja opiskelun yhteensovittamista. Käytänkin tutkimuksessa sanaa opiskelijaäiti. Ahrio (2012, 278) toteaaakin, että akateeminen vapaus mahdollistaa kaksois-identiteetin, jolloin äiti ei ole vaan kotiäiti vaan yliopistossa opiskeleva kotiäiti. Identiteetit on selkeämmin erotettavissa toisistaan, jos lapset ovat päivähoidossa, mutta selkeää eroa ei tässäkään ole, koska äidin opiskelu vaikuttaa tehyihin ratkaisuihin ja käytäntöihin perheessä ja äitiys puolestaan opiskelun käytäntöihin. Tutkimuksessani äideistä neljä oli opiskelevia kotiäitejä, yksi tutkimushetkellä hoitopaikalla oleva kotiäiti, joka ei opiskellut ja puolella perheistä lapset olivat päivähoidossa.

Tarkastelin aineistosta, mitkä teemat nousivat esille eniten merkitsemällä niitä eri väreillä ja merkinnöillä aineistoon. Kirjoitin myös huomioita aineistosta marginaaleihin. Kahden merkittävän elämänalueen eli perheen ja opiskelun yhteensovittamisen kysymykset olivat aluksi haasteena analyysivaiheessa teemojen hahmottamisessa. Yhteensovittamista tutkiessa oli otettava huomioon näiden elämänalueiden vuorovaikutus. Teemoittelussa tarkastellaan piirteitä, jotka toistuvat useissa haastatteluissa ja joita vahvistetaan vahvistavilla sanoilla ja kuvauksilla. Teemat ovat haastattelijan tulkintoja haastateltavan puheista. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 173.) Jatkoin analyysiä etsimällä pääteemoja, jotka nousivat aineistosta selkeimmin esiin. Laadin vielä lopuksi käsittekarttoja hahmottaakseni paremmin kuhunkin pääteemaan ja alateemaan liittyvät asiat.

Aineistoa lukemalla ja yhdistelemällä hahmottui aiheita liittyen lastenhoitojärjestelyihin, yliopisto-opiskeluun ja osallisuuteen yliopistoyhteisössä. Aineiston läpikäynti on aikaa vievää, mutta laajasta aineistosta löytyi olennaisimmat pääteemat, joihin päätin keskittyä. Aineistosta nousi esiin ensimmäinen pääteema, johon liittyi opiskelijaäitien jakautuminen lastenhoidon järjestämisen suhteen. Lastenhoitoratkaisut ovat merkittävässä osassa perheen ja opiskelun yhteensovittamista tutkittaessa. Ryhmittelin äidit lastenhoitojärjestelyjen mukaan kahteen ryhmään. Aineisto jaetaan osiin eri aihepiirien mukaan, jolloin voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93). Haastateltavista äideistä puolella oli lapsi/lapset päivähoidossa ja puolella kotihoidossa. Jaottelinkin äidit niihin, joilla oli lapsi päivähoidossa ja niihin, joilla oli lapsi kotihoidossa. Äidit puhuivat paljon kokemuksistaan ajankäytöstä lastenhoidon näkökulmasta, joten hain aineistosta äitien kokemuksia lastenhoidosta, kun lapsi oli hoidossa tai kun lapsi ei ollut hoidossa. Aineistosta nousi selkeänä esiin, että molempien järjestelyjen kohdalla oli sekä myönteisiä että kielteisiä asioita. Alateemoja muodostui

neljä kokemusten jakautuessa myönteisiin ja kielteisiin kokemuksiin lastenhoitojärjestelyihin (päivähoito, kotihoito) liittyen.

Opiskelu on merkittävässä roolissa perheellisen opiskelijan arjessa. Tämä pääteema sisälsi alateemat liittyen yliopisto-opintoihin, jotka olivat opintojen suunnittelu, opiskelumotivaatio ja opintojen ohjaus. Perheellisten puheissa nousi esiin kolmannessa pääteemassa myös kokemuksia opiskelijakaverisuhteista ja vertaisoppimisesta eli osallisuudesta yliopistoyhteisöön. Tutkimuskysymykset muotoutuivat aineistoon perehtyessä ja sitä analysoidessa. Kuulan (2015, 106) mukaan tutkimusprosessille on tyypillistä, että tutkimuskysymykset saattavat tarkentua ja muuttua aineiston analyysin edetessä.

6.5 Tutkimuksen eettisyys

Etiikka on moraalisia valintoja ja päätöksiä, jotka vaikuttavat tutkimukseen koko tutkimusprosessin ajan. Haastateltavien on tiedettävä haastattelun tarkoituksen, teeman ja tutkimusmenetelmän lisäksi, miksi juuri he ovat kutsuttuina tutkimukseen ja tutkimukseen osallistumisen on perustuttava vapaaehtoisuuteen. (Kuula 2015, 11, 105–107.) Haastattelijat antoivat sähköpostiviestissä suostumuksensa tutkimushaastatteluun ja heille kävi, että haastattelutilanteessa haastattelut nauhoitettiin. Tutkimuksen aihe oli myös selvä kaikille. Haastateltavat olivat yliopisto-opiskelijoita, joten he ovat omien opintojen kautta myös jonkin verran tietoisia yliopistotutkimuksesta ja sen käytänteistä, mikä saattoi edesauttaa kiinnostusta haastatteluun. Haastateltavat saivat itse päättää, missä he haluavat, että haastattelu tehdään (haastateltavan koti tai yliopiston tilat). Tarkemmat haastattelupaikat, ja joidenkin kohdalla heidän kotiosoitteensa olivat vain haastattelijan tiedossa ja haastattelutilanteessa haastattelijan ja haastateltavan lisäksi paikalla oli ainoastaan lapsi/lapset joidenkin haastatteluiden kohdalla.

Tutkimuksessa tutkittavien henkilöiden henkilöllisyyttä ei paljasteta (Tuomi & Sarajärvi 2006, 21). Haastateltavien mainitsemat henkilönimet ja muut tunnistettavuuteen vaikuttavat erisnimet on poistettu aineistosta litterointivaiheessa haastattelujen anonymiteetin suojaamiseksi. Käytän haastateltavista numeroitua lyhennettä HA ja juoksevia numeroita 1–10 kirjaimien perässä. Anonymisoinnissa voi aineiston tiettyjen osien poiston lisäksi käyttää myös aineiston luokittelua tiettyihin kategorioihin, kuten ikäryhmiin. Eettisyyden kannalta tärkeimpiä asioita anonymisoinnin lisäksi on aineiston säilyttäminen

huolellisesti. (Kuula 2015, 215, 218–219.) Haastateltavien henkilöllisyys oli tiedossa vain haastattelijalla ja haastattelut muuttuivat anonyymeiksi heti litteroinnin yhteydessä, kun poistin litterointivaiheessa haastatteluista kaikki tiedot, kuten nimet ja paikat, joista voisi päätellä haastateltavien henkilöllisyyden. Kun Pro gradu -tutkielmani on valmis, hävitän tietokoneelle tallennettujen haastatteluäänitiedostojen lisäksi sähköpostista kaikki viestit yhteydenpidosta graduun liittyen. Äänitteet ovat ainoastaan minulla ja niistä on myös varmuuskopiot, jotka myös hävitän. Aineistoa kuuluu käyttää, käsitellä ja säilyttää luottamuksellisesti (Kuula 2015, 64).

7 TULOKSET

Tutkimuskysymykseni ovat: miten opiskelijaäidit kokevat lastenhoidon yliopisto-opiskelun ohessa, miten opiskelijaäidit kokevat yliopisto-opiskelun lastenhoidon ohessa ja miten opiskelijaäidit kokevat osallisuuden yliopistoyhteisöön. Lastenhoitojärjestelyjen suhteen äidit jakaantuivat sen mukaan, oliko lapsi päivähoidossa vai kotihoidossa. Teemojen sisältöä kuvailen lisäksi käyttämällä esimerkkeinä aineiston alkuperäisiä sitaatteja. Käytän tutkimuksessa haastatelluista äideistä lyhenteitä HA1–HA10.

Lastenhoitojärjestelyt jakautuvat neljään alakappaleeseen: myönteisiin ja kielteisiin kokemuksiin päivähoidon ja kotihoidon järjestämisestä. Yliopisto-opiskelu jakautui kolmeen alateemaan suunnitelmallisuus, motivaatio ja opintojen ohjaus. Osallisuuteen yliopistoyhteisöön hahmottui kuuluvaksi kaverisuhteiden muodostuminen ja opiskelumuodot.

7.1 Lastenhoitojärjestelyt

Perheellisten ajankäyttöä määrittivät, oliko lapsi päivähoidossa vai kotihoidossa. Puolella perheistä ajankäyttö perustui päivähoidon (päiväkotihoidon tai perhepäivähoito) hyödyntämiseen sekä kahden vanhemman-perheissä että yksinhuoltajaperheissä. Kaikissa kahdenvanhemman -perheissä, joissa lapsi hoidettiin kotona, ajankäyttö perustui puolestaan jaettuun vanhemmuuteen. Käytän jaetun vanhemmuuden -käsitettä, koska

perheissä puoliset olivat myös apuna perhearjessa rajallisten mahdollisuuksien mukaan, mutta selkeä päävastuu oli äidillä. Perheissä puoliso ottaa tai on ottanut aiemmin päävastuun lastenhoidosta tai osallistunut yhdessä äidin kanssa lapsien hoitoon opintojen vielä jatkuessa. Esimerkiksi yhdessä perheessä kotiäiti oli käyttänyt kuukauden pituisen isyyshoidon hyödykseen opiskeluun, josta hänellä oli hyvin myönteinen kokemus.

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tarkastelen, miten lastenhoidonjärjestäminen koettiin. Äitien kokemuksissa näkyi hoitojärjestelyjen myönteiset ja kielteiset puolet. Lapsen hoitomuodon valintaan vaikuttivat muun muassa lapsen ikä ja perheen taloudellinen tilanne. Puolella perheistä oli lapsi/lapset päivähoitossa, jolloin äiti pystyi käyttämään lapsen päivähoitoajan opiskeluun. Lapset olivat vähintään vuoden ikäisiä niissä perheissä, joissa lapset olivat päivähoitossa. Päivähoito voidaan todeta mahdollistaneen opiskelun hyvin kaikille viidelle äidille, joilla lapset olivat hoidossa. Voidaankin sanoa, että nämä opiskelijaäidit käyttivät hyvin tehokkaasti sen ajan, minkä olivat varanneet opiskeluun.

Lasten ikä, lasten määrä ja päivähoitomaksut olivat syitä lapsen kotihoidolle. Kolmen äidin kohdalla isät olivat jäämässä tulevaisuudessa kotiin hoitamaan lasta. Perheissä, joissa äiti hoiti lasta kotona, oli vain yksi lapsi lukuun ottamatta äitiä, joka ei opiskellut haastatteluhetkellä. Hänellä oli useampi lapsi, mikä todennäköisesti vaikutti päätökseen keskittyä lastenhoitoon ja mahdollisesti jatkaa opinnot loppuun myöhemmin. Kotona hoidettiin lapsia, jotka olivat noin vuoden ikäisiä. Poikkeuksena perhe, jossa äiti oli hoitovapaalla, mutta ei opiskellut. Tässä perheessä oli myös vanhempia lapsia. Kaksi kotiäideistä, joilla opiskelu sujui, käyttivät tehokkaasti hyväkseen erityisesti lasten nukku- ma-ajat sekä ajan, jolle lapselle oli järjestetty hoito. Kaksi kotiäitiä koki, että heille jäi selvästi vähemmän aikaa opiskelulle. Opiskelu lapsen läsnä ollessa oli hankalaa, koska lapsi tarvitsi äidin jatkuvaa läsnäoloa.

7.1.1 Lapsi päivähoitossa rytmittää arkea

Perheajan ja niin sanotun työajan eli opiskeluajan erottaminen nähtiin hyvänä ja tehokkaana tapana yhdistää perhe-elämä ja opiskelu. Ne äidit, joilla lapsi/lapset oli päivähoitossa, jakoivat ajan selkeämmin työaikaan ja vapaa-aikaan, joka heidän puheissaan sisälsi ajan perheen kanssa. Työaika oli aika, kun lapsi oli hoidossa, esimerkiksi aamulla

kello kahdeksasta iltapäivään kello neljään. Hoitoajat määrittelevät sen, milloin äidit opiskelivat, jos lapsi oli päivähoidossa. He tekivät omat suunnitelmansa hoitoaikataulujen mukaan. Päivähoito edesauttoi perheen ja opiskelun yhteensovittamista muun muassa lisäämällä äitien opiskelun tehokkuutta, mahdollisti opiskelupaikan valinnan ja vähensi äitien stressiä ajankäytöstä, kuten tästä sitaatista käy ilmi:

Mää nään tän vähän niin kun työntekona, että mä vien lapset kaheksaks päiväkotiin ja alotan työpäivän ite. Ja niin kun työskentelen sitten no sellasen kuus tuntii päivässä. Joko on luentoja tai ei oo, mut että niin kun mä käytän sen päivän aina tehokkaasti ja sitten pyrin siihen, et iltasin ei niin paljon olis. Että kyl nyt iltasiinkin joskus täytyy jotain tehdä, mut että päivisin saan tehty kyl tosi paljon. Et se onnistuu sen takii, kun ne on siellä päiväkodissa. Et monet pitää lapsii vaan vaikka viistoist päivää kuukaudessa, mut mä taas niinkun totesin, että jos mä teen niin niin sitten mulla menee niin tiukille se ajankäyttö, et mä. Mä stressaannun liikaa. (HA4)

Kun lapsi oli päivähoidossa, äiti käytti ajan tehokkaasti opiskeluun ja opintojen sujumiseen oltiin tyytyväisiä. Yksi äideistä (HA4) toteaa: ”No lapset on täyspäiväsesti päiväkodissa. Joka on niin kun ykkösjuttu tässä mun mielestä, että et mä niin kun tarviin ne päivät, kun ne on pois ja mä käytän sitä.” Äidit kuvasivat, että vapaa-ajan ja työajan erottaminen ei perheettömänä ollut näin tehokasta. Koettiin, jos ei olisi lapsia, niin opiskeluaika ei olisi näin hyvin organisoitua. Tämä näkyi hyvin muun muassa tämän äidin mietteissä:

Toisaalta mä oon just tykännykin siitä, että että helposti, jos ei olis lasta niin sit saattas aamupäivän tehdä kaikkee muuta. Siis vähän väliä tehdä niitä opiskelujuttuja. Et nyt kun on periaatteessa ollu pakko tehdä silleen, et tulee aina aamulla (opiskelamaan yliopistolle), niin sit se ilta on ihan selkeesti semmonen vapaa-aika. [...] Että mä oon tehny sen, kun jos mä teen kaheksan ja neljän välillä kuitenkin täällä töitä niin sitten pitää. On se ihan hyväkin, että siinä on sitä vapaa-aikaa. (HA6)

Muutama hoitovapaalta opiskelemaan lähtenyt äiti kuvasi opiskeluaikaa työajan lisäksi myös vapaa-ajakseen, jolloin sai kehittää omaa osaamistaan: ”Niin tää on mulle vapaa-aikaa, tää on mun omaa aikaa, että mä saan niin kun sivistää itteeni.” (HA2) Opiskelupaikan saaminen oli joillekin pitkäaikaisen haaveen toteutuminen, ja päämäärä oli täten hyvin selkeä. He myös kaipasivat hoitovapaan jälkeen uutta ajateltavaa. Vapaa-ajan erottaminen työajasta vähensi stressiä ja näin äitien kuormitusta. Kotihoidontuella kotona ennen opiskeluaikaa olleet arvostivat erityisesti opiskeluajan erottamista perheajasta ja muusta vapaa-ajasta.

Opiskelupaikalla oli selvä merkitys siihen, kuinka ajan käytti. Lastenhoitojärjestelyt vaikuttivat myös opiskelupaikan valintaan. Rauha opiskeluun oli merkityksellinen kaikille äideille. Äiti voi valita opiskeleeko kotona vai esimerkiksi yliopistolla. Äideistä suurin osa opiskeli mieluiten yliopistolla, koska keskittyminen oli parempaa ja aika jakautui selvemmin työ- ja vapaa-ajan suhteen. Äidit kokivat yliopistolla opiskelun tehokkaammaksi. Tämä on mahdollista, kun lapset ovat päivähoidossa. Kolme äideistä ei kokenut opiskeluun liikaa käytettyä aikaa, varsinkaan yötöitä hyvänä ratkaisuna esimerkiksi jaksamisen kannalta, vaan mieluummin laskivat tavoitteita ja opiskelivat vain työaikana.

Ainoastaan yhden äidin mielestä myös kotona oli mielekästä opiskella, kun lapsi oli päivähoidossa. Ei tarvinnut laittautua vaan voi olla 'omassa ympäristössään'. Äidit opiskelivat kotona esimerkiksi iltaisin ja viikonloppuisin, mutta pääsääntöisesti pyrittiin pitämään perhe ja opiskelu erillään. Kaksi äitiä opiskeli enemmän myös iltaisin ja viikonloppuisin. Toinen heistä opiskeli yliopistolla ja toinen kotona, koska halusi olla kuitenkin läsnä lapselle. Äidit, joilla lapsi oli päivähoidossa, kokivat kotona opiskelun kuitenkin olevan haastavaa, kun lapsi ei ollut päivähoidossa. Lasten päivähoidon aikana opiskelu sujuu hyvin, jolloin suurta tarvetta opiskelulle muulla ajalla ei ollut.

7.1.2 Haasteet kun lapsi päivähoidossa

Lasten päivähoito oli äitien mielestä pääpiirteissään hyvä ratkaisu, mutta joitain haasteita siihen myös liittyi, kuten että opiskeluun liittymättömät asiat kotona veivät äidin huomion, syyllisyyden tunne sekä perheen taloudellinen tilanne. Suurin osa äideistä koki, että kotona opiskelu oli haastavaa, kun lapsi oli päiväkodissa. Mielessä olivat muut huomiota vievät asiat, erityisesti kotityöt, vaikka aika olisi pitänyt käyttää opiskeluun, joten tähän oli kiinnitettävä huomiota opiskelupaikkaa valitessa. Yksi äideistä saattoi opiskella päivähoitoajan jälkeen lapsen ollessa kotona, vaikka tarkoitus oli erottaa perhe- ja opiskeluaika toisistaan. Myös hän koki, että oli parempi opiskella yliopistolla, koska tällöin opiskeluajan erottaminen oli helpompaa.

Neljä äideistä oli kokenut jossain vaiheessa opintojaan syyllisyyttä siitä, että laittoi lapsen päivähoitoon sellaisinakin aikoina, kun se oli vähemmän heidän mielestään oikeutettua, käytti päivähoitoaikaa muuhun kuin opiskeluun tai kun joutui elämään taloudelli-

sesti haastavampaa aikaa. Esimerkkinä yksi äideistä mainitsi, että koki huonoa omaatuntoa siitä, jos lapsi oli päivähoitossa, ja hän käytti sen ajan kotitöihin. Hän kuitenkin totesi myös, että pidetään työelämässäkkin taukoja työnteosta:

Kaikista opettavaisin on sit se it (itsenäisen työskentelyn aika), vaikka siitä on ollut mulla hirveen huono omatunto välillä, koska mä saatan myös tehdä kotona silloin töitä kun (lapsen nimi) on hoidossa ja mulla on sitä it-aikaa. Mikä tietysti antaa sitten mulle mahdollisuuksia myös siihen tiskikoneen tyhjentämiseen ja muuhun, että se välillä on ollut semmonen, että huono omatunto, että mun lapsi on hoidossa ja mä täällä vaan tiskaan, mutta samalla mä teen niitä niitä myös niitä koulujuttuja että pitäähän.. eihän töi.. työelämässäkään olla kokoajan niin kun että sen niin kun sen työn parissa että onhan sulla pieniä taukoja siinä aina silloin sä teet jotain muuta että, mut se on ollut niin kun se haaste... haastavaa niin kun itelleen sallia sen että voin tehdä niitä koulutöitä kotona ja pitää pieniä taukoja. (HA5)

Yksi äideistä toi esiin sen, että halusi laittaa lapsensa joka arkipäivä päivähoitoon, vaikka jotkin muut opiskelevat vanhemmat pitivät hänen kokemuksensa mukaan lastaan päivähoitossa esimerkiksi vain viisitoista päivää kuussa. Hän onkin kokenut siitä ensin myös syyllisyyttä:

No kyllä mä sanoisin sen, että että kannattais vähän ehkä rohkeemmin laittaa lapsii kokopäivähoitoon. Että tosi monet yrittää sinnitellä sillä kymmenen viiva viisitoista päivää kuukaudessa. Ja se tekee sen paineen ihan hirveeks, kun sit sulle ei oo niit päivii aikaa tehdä niit asioita. että tota. Et se on ehkä se mun suurin vinkki että että on oikeus siihen, että lapset on hoidossa ja sinä itte olet vaikkei sulla oo luentoja, niin sä silti saat olla hoitamatta niitä lapsia sillä hetkellä että. Et kun se on sellanen jatkuva syyllisyys siitä. Nyt mä oon jo pikkusen päässy siitä tälleen. (HA4)

Kaksi opiskelijaäitiä puhui siitä, että lapsen päivähoitoon laittaminen vuoden ikäisenä tuntui ikävältä. Toinen heistä koki asian näin:

Kun mä aloitin opiskelut niin täytti justiin vuoden, kun mä laitoin sen hoitoon ja se tuntuu hirveen pahalta musta itestä. Niin jotenkin mä aina sit kun mä en oo oikeesti ollut opiskelemassa mä haluisin olla niin kun sitten siellä kotona. (HA8)

Taloudellinen tilanne koettiin haasteena yleisesti. Koettiin, että päivähoitomaksut ovat haaste äidin tulojen ollessa pienet, koska ne perustuivat perhe- ja opiskelijaetuuksiin. Näillä tuloilla sai yhden äidin kokemuksen mukaan maksettua vain lasten päivähoitomaksut, jolloin perheen taloudellinen tilanne oli kahden vanhemman -perheissä isän palkkatulojen varassa. Yksinhuoltajaperheessä taloudellinen tilanne oli myös haastava, mutta tulojen ollessa pienet päivähoitomaksua ei tarvinnut maksaa. Yksi äiti toivoi, että olisi voinut saada kotihoidontukea niiltä päiviltä, kun ei laita lasta päivähoitoon eikä tarvitsisi valita päivähoitonsa ja kotihoidon tuen väliltä.

7.1.3 Kotihoidon hyvät puolet

Kotihoidosta puhuttaessa äidit kokivat, että tehokas opintoihin tarttuminen vähäisen ajan takia, joustavien opiskelumuotojen tarjoamat mahdollisuudet ja tukiverkko olivat kotihoidon onnistumista tukevia asioita. Lapsen päivä- ja yöuniajat hyödynnettiin, kun lapsi oli kotihoidossa ja lastenhoitoapu oli tärkeää perheellisille. Kaksi äideistä, jotka hoitavat lapsiaan kotona ja opiskelivat samaan aikaan, olivat tyytyväisiä järjestelyihin. Toinen näistä äideistä koki tärkeäksi ajan lapsen kanssa lapsen ollessa alle vuoden, jolloin ei haluttu laittaa lasta vielä päivähoitoon. Vähäisen ajan takia opittiin nopeasti ja tehokkaasti tarttumaan opintoihin:

Se, että pitää kiinni siitä, että jos on päättänyt, että tekee niitä kouluhommia, niin sitten jää oikeesti. Käyttää tehokkaasti siihen varatun ajan, vaikka se ois lyhytkin. Ja että et niin kun oppii niin kun tavallaan nopeesti tarttumaan siihen kouluhommaan. Että mulla on ehkä ollu ennen se, että mä opiskelen kohta ja mä nyt teen vähän tätä ensin ja se on pakko kun on se puoli tuntii...niin varmaan siihen sitten käytän. Tehokasta ajankäyttöä. (HA1)

Jos lapsi hoidettiin kotona, niin aikaa opiskeluun ei jäänyt niin paljoa lapsen ollessa paljon huomiota tarvitseva. Vauvaikäisen kanssa opiskelu oli helpompaa, jos vauva nukkui paljon, ja äiti pystyi paremmin hyödyntämään lapsen nukkuma-ajat opiskeluun. Vauvaikäisen äiti ei kokenutkaan järjestelyä haastavaksi. Nämä kaksi äitiä, jotka kokivat lapsen kotihoidon ja opiskelun onnistuneen, pitivät mahdollisuutta itsenäiseen opiskeluun hyvänä, koska se mahdollisti kotona opiskelun. Toinen äideistä teki pro gradu -tutkielmaa, minkä hän koki hyvänä elämänvaiheen kannalta. He kokivat, että opiskelu on tehokasta, kun on heti mahdollisuuden tullen käytettävä aika opiskeluun.

Molemmilla äideillä, jotka kokivat kotihoidon ja opiskelun yhdistämisen sujuvaksi, oli hyvä tukiverkko. Puoliso hoiti lasta tai he saivat lastenhoitajan tarvittaessa. Toisessa perheessä molempien vanhempien läsnäolo helpotti arkea, koska molemmat opiskelivat. Äidin ollessa perhevapaalla, hänellä oli kuitenkin päävastuu lapsenhoidosta. Toinen äideistä saa parhaiten opiskeltua kotona, kun lapsi leikki ulkona tai oli pois kotoa sen aikaa esimerkiksi lapsen isän kanssa. Yleisesti kotiäidit olivat huomattavan osan päivästä lasten kanssa, koska isät olivat päätoimista opiskelijaisää lukuun ottamatta työssä käyviä.

7.1.4 Haasteet lasten kotihoidossa

No kyllähän niihin tosi paljon menee aikaa sillein varsinkin siihen lastenhoitoon, kun tuo on semmonen jalassa roikkuva. Että silloin tietysti, kun nukkuu, niin saa tehtyä muutakin. Muuten se on aikalailta semmosta päivittäistä tai niin kun kokopäivästä hommaa se lapsen hoitaminen. (HA3)

Lasten kotihoidon haasteita kuvaa edellinen sitaatti. Haasteita lapsen kotihoidossa koettiin olevan keskittymisen vaikeus opiskeluun, opiskelumuotojen sopimattomuus kotiäidille sekä organisointitaitojen puute. Rauhallinen opiskelupaikka ja keskittyminen olivat tärkeitä perheelliselle opiskelijalle. Opiskelu vaati oman ajan ja paikan. Opiskelun ohessa lasta hoitavista äideistä useimmat eivät kokeneet pystyvän keskittymään opiskeluun. Lapsi vaati huomiota, ja meteli koettiin myös liian suureksi. Osa äideistä kaipasi enemmän rauhaa opiskelulle ilman keskeytyksiä. Motivaation koetaan kärsivän, kun tietää, että on vain vähän aikaa opinnoille. Äidit eivät pystyneet opiskelemaan, jos lapsi oli paikalla eikä esimerkiksi isänsä hoidettavana. Kaksi äitiä totesi, että ei riitä, että lapsi oli viereisessä huoneessa isänsä kanssa, koska lapsi usein tuli äidin luo. Äidit tiedostivat, että yliopistolla opiskelu on tehokkaampaa. Toinen äideistä opiskelikin yliopistolla jonkin verran opintojen niin vaatiessa ja toinen mietti, että se voisi olla järkevämpää. Kun lapsi on kotona, opiskelu on hajanaista eikä tarvittavaa pitkää keskittymistä vaativaa aikaa tahdo löytyä, mikä näkyy myös kotiäidin vastauksessa:

Että se sillein jostain pitäis nyt kyllä kaivaa se semmonen kunnan aika siihen, kun tuntuu, että se on niin hajanaista se aika, että kun on silleen aikaa joku puoli tuntia siellä ja toinen täällä, niin ei siinä oikeen hirveesti ehi saamaan aikaseksi sitten. (HA3)

Kotiäiti, joka ei opiskellut haastatteluhetkellä, kuvaili kaoottiseksi aikaa, jolloin heillä oli kaksi lasta kotihoidossa vanhempien opiskellessa. He vuorottelivat lastenhoidossa, välillä yliopistollakin lasta toiselle vaihtaen, kun opintoja oli runsaasti molemmilla vanhemmilla. Miehen siirtyessä työelämään, he laittoivatkin lapset päivähoidon. Jos lapsia hoidetaan kotona, opiskeluaika oli äitien valmistumisaika-arvioiden perusteella hieman pidempi kuin niillä, joilla lapsi on päivähoidossa. Lastenhoito on sitä aikaa, kun on lapsen kanssa eli kokopäiväistä. Äitien on suunniteltava, miten suorittaa opinnot, niin että ne etenevät. Tähän vaikuttaa myös muun muassa opintojen vaihe. Pro gradu -tutkielman teko on itsenäistä, mutta se oli ollut yötyötä yhdelle äidille ajankäytöllisistä syistä. Myös toisen äidin oli hankala löytää tarpeeksi aikaa työhön keskittymiselle. Tentit on joillekin sopivampi vaihtoehto kuin esimerkiksi läsnäoloa vaativilla demo-tunneilla

käyminen. Äidit olisivat suorittaneet enemmän opintoja, jos lastenhoito ei veisi niin paljoa aikaa, jolloin opiskelu oli sivutoimista. Joustavuutta ja valinnan vapautta opiskelusuoritustavoissa pidettiin tärkeänä.

Yksi äiti joka hoiti lasta kotona, koki että ei haitannut, vaikka olisi valvonut esimerkiksi lapsen sairastumisen takia, jos opintoja oli mahdollista suorittaa joustavasti esimerkiksi lukupiirinä. Hän otti lapsen joskus mukaan yliopistolle ja pyrki tekemään opintoja oman jaksamisen mukaan:

Mää oon tullu siinä niin kun siihenkin tulokseen, että että mä jaksan paljon paremmin kun kun mä en ihan aina niin kun opiskele. Mää vähän niin kun höllensin tahtia. Mut jotenkin jossain vaiheessa, kun se meni siihen, että mää käytin aina päiväuniajat ja sitten illalla kun sain (lapsen nimi) nukkumaan niin sitten opiskelin. Niin niin tota sitä kuitenkin vaatii sitä omaakin aikaa. Et se kävi liian raskaaks sitten. Mutta tota. Tilanne ois varmaan tosi erilainen, jos (lapsen nimi) ois hoiossa. Mut nyt kun ei oo niin niin koen kyllä, että aika aika huonosti. (HA7)

Äidit jakautuivat sen suhteen, miten lasten kotihoito sujui. Osa koki yhteensovittamisen myönteisesti ja oli asennoitunut siihen, että opinnot eivät aina suju niin kuin on suunnitellut. Osalle kotihoidon ja opiskelun yhteensovittaminen tuotti enemmän päänvaivaa ja haasteita. Kaksi kotiäitiä koki, että lapsen ollessa paikalla ei pystynyt keskittymään ja oli hankala löytää aikaa opiskelulle. Heillä oli haasteita arjen organisoinnissa. Toinen äideistä koki osittain johtuvan hänen organisointitaitoistaan, että opinnot eivät edenneet. Äiti, joka koki, että ei ollut hyvä organisoiija, halusi hyödyntää lukupiirityöskentelyä, koska niihin pystyi helpommin ottamaan lapsen mukaan ja vuorovaikutteinen sekä aikataulutettu opiskelu sopi hänelle paremmin kuin itsenäinen opintojen aikataulutaminen. Toinen kotiäiti totesi, että tiedostaa, että voisi olla hyvä opiskella yliopistolla, jolloin olisi helpompi keskittyä. Perheellisistä suurimmalla osalla oli lähitukiverkosto ympärillä, mutta osalla äideistä oli vain yksi henkilö selkeänä apuna kodin arjessa, jolloin päivähoitoratkaisuilla oli iso merkitys opintojen etenemiseen. Tärkein tukija oli yleensä puoliso.

7.2 Yliopisto-opiskelu

Opintojen etenemiseen vaikuttavia asioita koettiin olevan muun muassa suunnitelmallisuus, opiskelumotivaatio sekä opinto-ohjaus. Opiskelijaäidit kokivat, että organisointi-

kyky ja motivaatio vaikuttivat opiskeluun huomattavasti. Äideistä suurin osa oli suunnitelmallisia.

Motivaatio oli äideillä hyvä. Yksi äideistä (HA4) totesikin: ”No, sanotaan nyt niin, että viikonloput on ihania, mut se maanantai on myös ihana, kun pääsee sitten taas opiskelemaan.” Opinto-ohjauksen äidit kokivat hyväksi, kun kertoivat lähiohjauksesta esimerkiksi meneillään oleviin kursseihin liittyen. Osa äideistä kaipasi enemmän ohjausta yleisesti ja erityisesti nousi esiin, että jos ohjausta halusi, sitä oli osattava pyytää.

7.2.1 Opintojen suunnittelu

Äidit olivat suunnitelmallisia ja monien eri asioiden koettiin vaikuttavan suunnitteluun. Ainoastaan kaksi äitiä koki, että opinnot voisi suunnitella paremmin. Osa koki kehitettävää löytyvän varsinkin liittyen viikkotason suunnitteluun. He kyllä suunnittelivat opintoja, mutta kokivat, että parannettavaakin löytyy. Lapsen myötä suunnitelmallisuus oli lisääntynyt joidenkin äitien kohdalla, kun lapsi toi rytmiä arkeen.

Suunnitelmallisuuteen vaikuttivat lastenhoitojärjestelyt, äidistä itsestään riippuvat tekijät, opintojen suoritusmuodot ja yllätyksellisyys perhearjessa. Yleisesti voidaan sanoa, että äidit kokivat, että lastenpäivähoito oli merkittäviä tekijä opiskelua suunnitellessa. Lasten ollessa hoidossa äidit tekivät suunnitelmansa lapsen hoitoaikojen mukaan, jolloin hoitoajat rytmittivät perheellisen opiskelijan arkea. Äidit totesivat, että on suunniteltava aina hyvin etukäteen opiskeluaika, koska on ilmoitettava lapsen päivähoitopaikkaan lapsen hoitoajat etukäteen. Lapsen päivähoitossa olo vaikutti siihen, että suunnitelmia oli helpompi tehdä. Osalla äideistä suunnitelmat saattoivat muuttua, mutta he kuitenkin suunnittelivat aktiivisesti opintojaan. Lähipiirin apu on tärkeä, jos lapsi ei ollut päivähoitossa ja vanhemmat tarvitsivat lastenhoitoapua.

Suunnitteluun vaikuttivat sisäiset tekijät, kuten organisointikyvyt, motivaatio ja tavoitteiden lasku. Organisoinnissa oli joillakin äideillä kehitettävää, vaikkakin yleisesti voidaan sanoa, että äidit olivat hyviä organisoimisessa. Yksi äideistä koki motivaation todella hyväksi, mutta kuvaili haasteita lyhyen ajan, kuten viikkotason suunnitelmien laattimisessa. Ongelmaksi hän koki muun muassa liian pitkän paneutumisen yhteen tehtävään, jolloin tehtävät pitkittyivät ja kasaantuivat. Hän käytti lapsen päivähoitoajan opis-

keluun. Hänen keskittymistä vei se, että oli monta asiaa mielessä, vaikka lapset olivat päivähoitossa, mihin saattoi osaltaan vaikuttaa se, että hän opiskeli usein kotona. Kahdella kotiäidillä oli haasteita vapaa-ajan ja opiskeluajan erottamisesta. Äideistä toinen koki, että ei tee päiväsuunnitelmia vaan etenee opinnoissa oman jaksamisen mukaan. Suunnitelmia hän teki huomioiden resurssit ja perheveloitteet. Jos hänellä ei ollut pakollisia opintoja, lapsi meni etusijalle ja suunnitelmat eivät välttämättä toteutuneet. Toinen äideistä pohti, että opiskelua voisi edistää, jos opiskelisi kodin sijaan yliopistolla:

Että pitäs varmaan lähtee johonkin yliopistolle tekemään sitä, koska se on täällä kotona sitten sen verran hankalaa. Mutta että se ois niin kun jotenkin selkeempi, että jos niin kun olis jossain poissa kotoa niin siihen vois silleen keskittyä enemmän ja ois sitten vähän ehkä myös sitä omaa aikaa siinä sitten sillein, että ei ois mitään vaipanvaihtokatastrofia kesken kaiken. (HA3)

Suunnitelmallisuus näkyi hyvin motivoituneiden äitien kohdalla. Hoitovapaan jälkeen opiskelemaan lähteneet äidit kokivat, että opiskelu on vapaa-aikaa. Näistä äideistä yhtä lukuun ottamatta kokivat olevansa suunnitelmallisia opintojen suhteen. Suunnitelmia tekevät äidit organisoivat opiskelut tekemällä listoja ja kirjaamalla ylös tehtäviä. Äidit kokivat tärkeäksi erottaa opiskeluajan ja muun ajan. Yksi äideistä merkitsevänä aina itsenäisen työskentelyn ajan (it-ajan) kalenteriin:

No siis joo kyllä mä suunnittelen viikonkin sillain, että tiedän nytkin että minä että oon merkannu kalenteriin, että millon mulla on niin kun it-aikaa, et millon mä pystyn tekeen niitä. (HA5)

Suurin osa äideistä, joilla oli korkea motivaatio, kertoivat myös suunnitelmallisuudestaan:

Että runkoo suunnittelen kyllä ja sit mulla on semmonen to do-lista mist mä aina vedän yli sit sitä mukaa, kun mä oon saanu sen homman tehtyy ja ja siellä on ihan pieniinkin hommii. Että ihan vaan että lainaa se ja se kirja, niin et mulla on niin kun hirveen hyvät sellaset muistilistat ja muut, koska tässä hässäkässä ei kyllä pysy päässä mikää. (HA4)

Opintotavoitteiden lasku edisti opintojen edistymistä. Perheellistymisen myötä osa koki, että ajankäyttö on tehokkaampaa, jos tavoitteita laskee eikä pyri parhaisiin numeroihin. Opintojen suunnittelussa näkyi myös elämänsuunnittelu pidemmälle, koska kaikilla perheellisillä oli selkeä päämäärä, mitä tavoitella.

Opintomuodot vaikuttivat opintojen ja ajankäytön suunnitteluun lastenhoitojärjestelyjen ja äidin oman persoonan lisäksi. Osa koki, että ryhmätyöt oli hankala sovittaa perheellisen elämään, jos ryhmätyöaika oli myöhemmin iltapäivällä, kun lapsi ei enää voinut olla

päivähoidossa. Yksi kotiäiti koki, että esimerkiksi lukupiireihin oli helppo ottaa lapsi mukaan, koska hän yhdisti opinnot ja perheen eikä häntä haitannut ottaa lapsi mukaan yliopistolle. Osa piti hyvänä itsenäisen opiskelun mahdollisuutta, jolloin ei tarvinnut järjestellä aikatauluja ryhmitöiden tai lukupiirien mukaan. Suurin osa äideistä toivoi niiden olevan päiväaikaan. Aikaa vievän tutkielman tekoon tarvittiin paljon aikaa, mutta se myös mahdollisti itsenäisen opiskelun.

Aikataulujen suunnitteluun liittyy yllätyksellisyys. Äidit puhuivat aikataulujen 'sumplimisesta' puhuttaessa opintoaikataulujen sovittamisesta perhearkeen opintojen suoritustapoihin tai opintojen viimeiseen palautuspäivään liittyen. Näistä kotona vauvaa hoitava äiti koki, että opintojen deadlineja joutui välillä myös siirtämään, mutta se ei vaikuttanut hänen myönteiseen käsitykseen yhteensovittamisen onnistumisesta. Lapsen sairastelu saattoi muuttaa perheellisen suunnitelmia. Perheiden arki ei ole täysin etukäteen suunniteltavissa. Jos lapsi sairastui päivähoidossa, se muutti aikatauluja varsinkin, jos myös äiti sairastui eikä voinut opiskella juuri niinä päivinä. Päivähoitopaikkaan oli etukäteen ilmoitettava minä päivinä lapsi tuli hoitoon.

7.2.2 Opiskelumotivaatio

Opiskeluun vaikutti merkittävästi motivaatio opiskella. Opiskelijaäidit olivat motivoituneita, vaikkakin kahden äidin motivaatiotaso vaihteli ja kahden kohdalla ilmeni sitä heikentäviä asioita. Kukaan ei sanonut, että motivaatio olisi heikko. Neljän äidin kohdalla motivaatio kuvattiin erittäin hyväksi. Motivaation vaikuttivat monet syyt, kuten selkeä päämäärä, opintojen tuoma vaihtelu perhearkeen, opiskelurauha ja opintosisällöt.

Opintojen päämäärä oli suurin motivaatioon vaikuttava tekijä. Äidit olivat hyvin päämäärätietoisia. Selkeä päämäärän puute oli motivaatiota heikentävä tekijä. Jos ammatillinen suunta oli välillä kadoksissa, se vaikutti motivaatioon hetkellisesti. Äideistä kaksi pohti ammattisuuntaan liittyvää motivaation vaihtelua. Motivaatiota lisääviä tekijöitä oli, että oli selkeä päämäärä, mihin pyrkiä. Päämäärä opiskelijaäideillä oli muun muassa tutkinto itsessään, uusi ammatillinen suunta, työelämään siirtyminen tai taloudellisen tilanteen paraneminen.

Motivoivaa oli saada elämään uutta sisältöä ja ajateltavaa lapsenhoidon lisäksi. Neljä opiskelijaa koki motivoivana, että saivat muuta ajateltavaa kuin kotiasiat, ja saivat viettää omaa aikaa kouluttautuen haaveammattiinsa. Kolme äideistä nosti erityisesti esiin, että opiskelumotivaatio oli erityisen suuri. Tähän vaikutti se, että äidit olivat olleet ennen opiskelun aloittamista hoitovapaalla, ja nyt heillä oli lapset päivähoidossa. Heistä oli mukava opiskella, ja sitä myöten saada äitiyden lisäksi muuta ajateltavaa. Yksi äideistä koki, että pystyvyyden tunne kasvoi huomattaessa opintojen sujuvan. He olivat kiinnostuneita opiskeltavasta alasta, kun olivat hakeutuneet alalle, josta olivat haaveilleet. Kaksi heistä kuvaili opiskelua sanalla 'lomaa', kun vertasivat opiskelua elettyyn elämään hoitovapaalla. Sitaatti on esimerkki yhden äidin ajatuksista hoitovapaalta siirtymisestä opiskelemaan:

No mun motivaatio on varmaan niin kun aika huippuluokkaa. Kaks asiaa, mitkä siihen vaikuttaa on se, että mää oon aina halunnu (ammatti), mut mää en oo edellisissä elämänvaiheissa vaan onnistunu toteuttaa vaan sitä unelmaa. ja toinen on se, että mää olin niin kypsä siihen kotiäitinä olemiseen. Et mä niin kun koin että tää on mulle niin kun oikeesti niin kun lomaa. Et mä saan opiskella, et mä nautin niin kun ihan joka hetkestä. (HA4)

Yksi äideistä mainitsi, että työelämään siirtymisen lisäksi häntä motivoi normaalimpaan perhearkeen siirtyminen ilman, että aika menee opiskellessa. Hän käytti vapaa-aikaa muita enemmän opiskeluun. Motivoituneet äidit olivat suunnitelmallisia, mikä edesauttoi motivaation ylläpitämistä.

Motivaatiota heikentäviä asioita mainittiin. Motivaatioon vaikutti myös mahdollisuus opiskeluun keskittymiseen. Opiskelulle pitäisi olla enemmän aikaa ja rauhaa joidenkin äitien mielestä, mikä näkyy tämän kotiäidin vastauksesta:

Ei se hirveen hirveen suuri nyt justinsa oo. tai siis silleen että olis niin kun motivaatio, mut se sitten taas vaatis, että olis enemmän niin kun semmosta rauhaa ja aikaa semmoselle opiskelulle kunnolla. (HA3)

Yksi kotiäideistä koki, että hänen organisointitaidoissaan oli kehitettävää ja toivoi selkeää strukturoitua aikataulua, jossa suorittaa opintoja, jolloin hän suosi itsenäisen opiskelun sijaan esimerkiksi lukupiirityöskentelyä. Hän koki motivaationsa heikentyneen perheellistymisen myötä:

No, sanotaan näin, et se on vähän heikentyny ton lapsen saannin myötä. Että et on kyllä niin kun. On opiskelumotivaatiota kyllä, mutta mua tosi paljon helpottaa se, jos mulla on joku tietty aikataulu, missä mun täytyy ne opinnot suorittaa. (HA7)

Motivaatioon vaikuttivat opintosisällöt. Äidit kokivat alan, jolla opiskelivat oikeaksi, jolloin kiinnostus ja motivaatio sisältöön oli luontainen. Motivaatiota lisäsi, jos opinnot olivat käytännönläheisiä ja työelämään löytyi yhteys. Jos yhteyttä ei löytynyt, motivaatio saattoi heiketä. Opintomuotona esimerkiksi vuorovaikutuksellisen lukupiirin koettiin lisäävän motivaatiota, jolloin on mahdollisuus pohtia asioita enemmän, eikä opiskelu tunnu suorittamiselta.

7.2.3 Opinto-ohjaus

Ohjauksella edistetään opintojen etenemistä, opintojen suunnittelua ja opiskelijoiden opiskelumotivaatiota. Osa äideistä oli saanut ohjausta, ja osa kokenut tarvitsevansa ohjausta enemmän. Osalla äideistä ei ollut montaa opinto-ohjauskokemusta eivätkä kaikki kokeneet sitä tarvitsevanaan. Alakohtaisesti osittain vaihteli, miten opinto-ohjausta koetaan saavan. Kursseilla saatavan ohjauksen määrä riippuu kurssin suoritustavoista. Ohjauksesta puhuttaessa haastateltavat puhuivat myös ohjauksesta, jota sai kurssin opettajalta tai ohjaajalta, sellaiselta opettajalta, jonka kanssa oli enemmän tekemisissä opintojen kautta. Osa äideistä puhui ohjauksesta yleisemmällä tasolla. Ohjausta oli saatu myös HOPS-ohjaajalta ja laitoksen opintovastaavalta.

Ohjauksen saatavuus ja tarve ohjaukselle ovat oleellisemmat teemat ohjauskokemuksiin liittyen. Ohjauksen saatavuuden helppous vaikutti opiskelijaäitien hakeutumiseen ohjaukseen. Yksi äiti oli selkeästi tyytyväinen ohjaukseen ja koki, että sitä oli helposti saatavilla. Opinnoissa oli paljon läsnäoloa vaativia kursseja, mikä vaikutti tähän. Ohjausta koettiin olevan saatavilla, mutta sen tarpeellisuudesta ja siitä, kuinka ohjausta piti itse osata etsiä, oli äideillä erilaisia kokemuksia. Kolme äideistä koki, että ohjausta on tarjolla, mutta sitä pitää itse kysyä. Opinto-ohjaustarjonnan näkyväksi tuomisen koettiin olevan avuksi ohjaukseen hakeutumisessa. Osa äideistä koki, että oli opintojen loppuvaiheessa ja ohjaus oli sen takia vähäistä, kuten tämän äidin vastauksesta käy ilmi:

Tota. Ei oikeestaan mitenkään. Mää en oo kyllä kauheesti saanu opinto-ohjausta niin kun nyt viime vuosina varsinkaan, kun mää oon jo niin pitkällä opinnoissa. Niin esimerkiks mun oman laitoksen kenenkään opettajan kanssa, niin mää en ees muista, millon mää oon viimeks jutellu. Että luulen kyllä, että jos niin kun menisin ja kysyisin niin varmaan saisinkin jonkun verran opinto-ohjausta. (HA7)

Ohjauksen tarvetta olisi ollut kolmella äidillä. Yksi äideistä koki olevansa yksin opintojen kanssa ja toinen äideistä puolestaan olisi tarvinnut apua ensimmäisenä vuonna. Uraohjaukselle koettiin olevan tarvetta, kun pohdittiin omaa uraa koskevia ratkaisuja ja opintojen ja työelämän tarpeiden kohtaamista. Kaivattiin ohjaajaa, jolla on laaja osaminen eri opintoalueista ja opintoon liittyvistä asioista, kuten tästä esimerkki-sitaatista selviää:

Tuntuu vaan että pitäis olla joku semmonen henkilö joka oikeesti tietäs enemmän kaikesta, että monesti musta kuitenkin on tuntunu, että et ei sillä hops-ohjaajallakaan oo sitten aina ihan tietoa niihin asioihin, mihin haluais. (HA6)

Neljä äideistä selvitti itsenäisesti opiskeluun liittyvät asiat ilman ohjausta. Äidit eivät olleet miettineet asiaa tai eivät tarvinneet ohjausta esimerkiksi opintojen loppuvaiheen takia tai lähipiiristä saadun tuen takia. Huomioitavaa oli, että kaikilla perheellisillä ei ollut kovin monia ohjauskokemuksia. Puolella äideistä oli hyvin neutraali mielipide ohjaukseen. Opiskelijat kokivat, että heidän tilanteensa perheellisenä on yleisesti hyvin huomioitu, kun he ovat kysyneet joustoa lapsen sairastumisen tai muuhun perheellisyyteen liittyvän syyn takia. Toisaalta taas koettiin, että huomiointi on hyväksi sopivassa suhteessa eikä perheellisyyttä haluttu korostettavan opinnoissa.

7.3 Osallisuus yliopistossa

Kaverisuhteiden luominen yliopistossa ja joustavuus opintojen suoritustavoissa vaikuttavat osallisuuteen yliopistossa. Tutkimuksessa nousi vahvasti esiin perheellisten opiskelijoiden erilainen elämänvaihe verrattuna perheettömiin opiskelijoihin, mikä vaikutti erityisesti kaverisuhteiden luomiseen ja tapahtumiin osallistumiseen. Opintojen suoritustavoilla oli merkitystä äitien osallisuuteen. Äidit osallistuisivat mielellään lukupiireihin ja muuhun vuorovaikutukselliseen oppimiseen, jos aikataulut antaisivat myöten.

7.3.1 Elämäntilanteen huomiointi osallisuuden mahdollistajana

Elämäntilanne vaikutti kaverisuhteiden muodostumiseen yliopistokontekstissa. Elämäntilanteen vaikutus sosiaalistumiseen yliopistoyhteisöön oli merkittävä, koska tämä nousi

esiin kaikkien äitien kohdalla. Elämäntilanne-käsite toistui äitien sanomana tässä kontekstissa. Äidit kokivat olevansa eri elämäntilanteessa kuin suurin osa muista opiskelijoista yliopistossa, mutta myös muita perheellisiä opiskelijoita oli tavattu. Muiden opiskelijoiden ikä ja perheettömyys (ei lapsia) vaikuttavat tähän ajatteluun. Elämäntilanteeseen liittyen tarve osallisuuteen yhteisöön ja ajankäyttö vaikuttivat siihen, onko perheelinen opiskelija valmis tulemaan osaksi opiskelijayhteisöä.

Äideillä, jotka saivat lapsensa opintojen aikana, oli aiemmin opinnoissa muodostuneita kaverisuhteita, jotka olivat säilyneet. Yksi äideistä kertoi, että kun aloitti opinnot, hän tutustui hyvin muihin opiskelukavereihin esimerkiksi lukupiirinä suoritettujen opintojen kautta. Hän oli pitänyt perheellisenä edelleen yhteyttä näihin kavereihin, joiden kanssa vietti opiskelujen aloitettua enemmän aikaa:

No määhän yleensä sulleen kavereita näähän aina kun määhän oon täällä yliopistolla, et yleensä aina jonkun kans sovin että käyään syömässä tai sulleen. muuten määhän en oikeen tykkäis jos koko päivä vaan yksin puurtas täällä niin se on tosi rankkaa. (HA6)

Osa koki kuuluvansa kahteen erilaiseen opiskelijakaveriporukkaan (esimerkiksi kandidaattivaiheen kaverit ja maisterivaiheen kaverit), koska opinnot eivät ole edenneet samaa tahtia perheellistymisen myötä. Opintojen alkuvaiheessa oli syntynyt syvempiä ystävyyssuhteita. Myöhemmin opintojen loppuvaiheen ja elämäntilanteen muuttumisen takia ei enää muodostunut vastaavia suhteita.

Moni äideistä puhui elämäntilanteiden erilaisuuden kohdalla erityisesti ymmärryksestä, koska elämäntilanne oli eri. He kokivat, että perheettömät eivät voineet ymmärtää heidän tilannettaan, josta perheettömällä ei ollut kokemusta. Osa äideistä totesi, että ihan täysin ei tarvitsekaan ymmärtää. Seuraavat sitaattit kuvaavat äitien kokemuksia:

Ja sitten kyllä kaveritkin niin kun opiskelukaveritkin. Ne ei oikeen. Siis niistä huomaa, et ne ei ymmärrä sitä, että se on just että määhän en oikeesti vaan hoida sitä lasta vaan se on mulla koko ajan. (HA6)

Mutta ehkä että että että lähinnä ei voi ymmärtää, jos ei oo lapsia että minkälaista se on se elämä... et kuitenkin se on tosi paljon erilaista ja niin kun että niin, mutta ei niin kun eikä tarviikaan ymmärtää. (HA8)

Samassa elämäntilanteessa olevat perheelliset muodostivat kaverisuhteita helpommin. Mahdollisuuksia perheellisten opiskelijoiden tutustumiseen keskenään oli jonkun verran. Äidit olivat tavanneet opintojen kautta perheellisiä opiskelijoita, joiden kanssa heillä oli samanlaiset keskustelunaiheet. Kaksi äitiä oli löytänyt sosiaalisen median kautta

opiskelijaäidin, jonka kanssa oli samanlainen elämänvaihe. Sosiaalinen media lisäsi vuorovaikutusta perheellisten välillä.

Useimmat äidit nostivat esiin illanvietot, kun he kertoivat suhteestaan muihin opiskelijoihin. Hyvin vahvasti vapaa-ajanvietto muiden opiskelijoiden kanssa rinnastettiin iltaihin tapahtuvaan toimintaan. Äitien mielenkiinnon kohteet muuttuivat lapsen saamisen myötä, jolloin keskustelun aiheet voivat olla erilaisia eikä kiinnostuttu esimerkiksi iltatapahtumista, joihin liittyi alkoholi. Nämä perheellisten erilaiset kiinnostuksen kohteet sekä ajankäytölliset syyt vaikuttivat heidän haluunsa viettää vapaa-aikaa opintojen ulkopuolella opiskelijakavereiden kanssa. Opiskelijaäidit kokivat, että perheelle ja omalle perheelle haluttiin antaa aikaa:

Mut et oikeestaan se riippuu hyvin paljon tai oikeestaan pelkästään siitä, että saanko mä (lapsen nimi):lle hoitajaa sille päivälle vai en. Että tosi mielellään kyllä niin kun sinnekin menin. Ja oli tosi kiva olla, mutta et sekin vaati sen että sitten olin järjestäny ensin hoitajan. Mut oikeestaan niin kun semmoseen iltamenoihin varsinkaan niin ei oo siis haluakaan mennä. Että jotenkin ne illat haluaa säästää perheelle. (HA7)

Osa opiskelijaäideistä vähensi opiskelijakavereiden näkemistä ajankäytöllisistä syistä, mutta näki silti kavereita silloin tällöin esimerkiksi lounaalla tai kahvilla. Äitejä oli ilahduttanut sellaiset päivätapahtumat, joihin lapsikin oli tervetullut. Perheellisistä osa kuitenkin olisi valmis viettämään vapaa-aikaa muiden opiskelijoiden kanssa, jos se tapahtuisi päiväaikaan yliopistolla:

Että ei kerkee nähä et haluais, että on ollu niin kun aiemmin tosi sosiaalinen ja. Mutta tota ei hirveesti sellasta omaa aikaa niin kun oo, et et se on sit sitä se oma aika kun (lapsen nimi) on hoidossa. Et sitten pystyy joustaan ja näkee ehkä päiväsaikaan niin kun jotain kaveria täällä yliopistollakin nähny nähny sitten et käydään kahvilla ja tai tai muuten että. (HA5)

Äidit kokivat kiinnostusta yhteisölliseen tekemiseen, kuten verkostoitumistapahtumiin sekä tapahtumiin, joissa lapsi sai olla mukana:

Se on aina kivaa, jos järjestetään joku pulkkamäki juttu tai joku semmonen minne voi mennä. (HA6)

Et tota semmoseen niin kun verkostomaiseen toimintaan ois kiinnostusta, jos ois niin kun enemmän aikaa semmoseen. Että vois luoda suhteita ja just semmosta niin kun ystäväpiiriä. Et semmosta niin kun tota semmosta yhteisötoimintaa ois kiinnostus, mutta ei semmoseen biletselämään niin ei. (HA2)

7.3.2 Opintosuoritustavat osallisuuden mahdollistajina

Opintojen suoritustavoilla voidaan lisätä osallisuutta yliopistoyhteisöön. Opiskelumuo- doista nousi esiin itsenäinen opiskelu ja ryhmässä/opiskelukavereiden kanssa tapahtuva opiskelu. Suoritustavoilla oli merkitystä siihen, miten paljon opiskelija joutuu järjestel- mään aikatauluja opiskeluajan löytämiseksi, mutta myös siihen, millä tavalla opiskeli- ja koki oppivansa parhaiten. Osallisuus on mahdollista, kun opiskeluaikataulut ovat joustavia perheellisten elämäntilanteen huomioivia. Monipuoliset suoritustavat edesaut- toivat opintojen etenemistä varsinkin, jos oli mahdollisuus valita opintoja, joissa sai itse suunnitella aikataulunsa. Yleisesti voidaan sanoa, että äideillä ei ollut aikaa vuorovaiku- tukselliselle oppimiselle. Suurimmalle osalle kotiäideistä itsenäinen opiskelu sopi par- haiten ajankäytöllisistä syistä. Koettiin esimerkiksi olevan hyvässä vaiheessa opinnoissa perheellisen näkökulmasta, kun tehtiin gradua, jolloin aikataulut sai itse suunnitella. Äidit nostivatkin esiin erityisesti itsenäisen opiskelun tuomat ajankäytölliset hyödyt:

Lukupiirit en, enkä mistään ryhmätoista niin kun ainakaan tällain opiskele. Tai siis niin kun äitinä niin on hirveen hankalaa sitten sovittaa niitä tapaamisaikoja. Et sillä teen tän kandidityönkin niin kun eottomasti yksin, että et mä pystyn niin kun sitten sumplimaan sen vaan sen oman aikataulujeni kanssa. (HA5)

Opiskelijaäidit pystyivät vaikuttamaan opintosuoritustapoihin jonkin verran, mikä on myös merkki osallisuudesta. Perheellisten tarpeet liittyen itsenäisiin opintosuoritusta- poihin otettiin pyydetessä hyvin huomioon, kuten käy ilmi seuraavasta sitaatista:

Kyllä siinä otetaan huomioon sen verran et jos mä jollekin opettajalle sanon, et mä en jonnekin pääse sen takia, että on vauva tai ryhmätyö ei onnistu niin ne yleensä antaa tehdä sen työn yksin. (HA10)

Itsenäinen opiskelu ei vaadi niin paljoa ajan järjestämistä kuin esimerkiksi luennoilla käyminen, mutta se vaatii rauhallisen paikan, mitä kaikilla ei ollut, jos lapsi oli kotihoi- dossa. Yhden äidin mielestä esimerkiksi avoimen yliopiston opinnot olivat hyvä vaihto- ehto, koska niitä voi tehdä vapaammin. Hänellä lapset olivat päivähoidossa. Hän kui- tenkin totesi, että oppimisen kannalta vuorovaikutuksellinen oppiminen olisi parempi:

Et siinä on esimerkiks yks syy, minkä takia mä oon joitakin kursseja ottanu avoimen puolelta, että saa tehtyä sitten niin kun vapaammin, mut tota sit taas op- pimisen kannalta mä kyllä kannatan ihan sitä kanssakäymistä ja vuorovaikutusta. (HA2)

Kaikilla opiskelu ei kuitenkaan sujunut, jos se oli itsenäistä. Yksi kotiäiti käy mielellään lukupiireissä lapsen kanssa, kun taas äidit, jotka pitävät opiskelua työnään eivät puhuneet lapsen ottamisesta mukaan yliopistolle, koska lapsi oli päivähoidossa. Suurin osa äideistä piti tärkeänä vuorovaikutusta muiden opiskelijoiden kanssa opinnoissa, mutta totesivat myös, että aikaa vuorovaikutukselle opiskelijakavereiden kanssa ei ole riittävästi. Usein vuorovaikutuksellinen oppiminen tapahtui luentojen jälkeen, jolloin perheellisellä ei välttämättä ollut aikaa jäädä yliopistolle. Yksi äideistä mainitsi yksinäisyyden opintojen suorittamiseen liittyen, jos vuorovaikutusta ei ollut. Tällöin sosiaalista tukea ei ollut ja kokemusten vaihto oli vähäisempää. Pienryhmätyöskentely mahdollisti vertaistuen saamisen. Vertaistukea saa kun keskustelee opiskelijoiden kanssa jakaen kokemuksia:

Riippuu tosi paljon niin kun, että mistä minkälaisesta kurssista puhutaan, mutta mut ehkä vähän niin kun se semmonen sosiaalinen tuki siitä kuitenkin puuttuu jollain tavalla. Kun ei vaan, ei niin kun pysty niin paljon sitten jakamaan kokemuksia. (HA7)

Äitien vastauksista huomasi, että he toivoivat joustoa itsenäiseen opiskelujen suorittamiseen, mutta oli myös tarvetta samaan aikaan jakaa ajatuksia opinnoista:

Auttaahan se nyt ainakin, et niin kun pystyy jonkun kanssa puhumaan niistä opintojutuista. Niin on siinä tavallaan koko ajan mielessä ja sitten pystyy puhumaan semmosenkin kanssa, joka opiskelee samaa alaa ja ymmärtää niin kun näistä meidän alan ja gradun tekemisestä ja näin niin kyllähän se on auttanut. (HA10)

Äideillä oli kokemuksia vertaisoppimisesta. Graduseminaarit mainittiin hyvänä mahdollisuutena keskustella opinnoista, ja näin saada vertaistukea muilta opiskelukavereilta. Yhdellä äideistä oli kavereita, joiden kanssa hän voi esimerkiksi lukea tenttiin. Äideistä osa piti pienryhmätyöskentelystä, koska tällöin opintoihin liittyy vahvasti keskustelu ja vuorovaikutus. Tällöin opiskelu on syvällisempää. Yksi äiti mainitsi esimerkkinä lukupiirit:

Mää kaikista eniten mää tykkään suorittaa opintoja sillä tavalla jotenkin semmoissa niin kun vuorovaikutuksessa, että että vaikka ois kaikki niin kun lukupiirit tai semmoset, että on että on niin kun luo.. niin kun yhdessä tavallaan niin kun luo-tu niinkun sitä tietoo ja keskusteltu ja jaettu ja semmos semmosta oikeen. (HA9)

Opintosuoritustapoihin liittyen arvostettiin joustavuutta. Äidit olivat valmiita osallistumaan vuorovaikutukselliseen oppimiseen, jos se on ajankäytöllisesti mahdollista. Näin he pääsevät myös paremmin osaksi yliopistoyhteisöä.

8 POHDINTA

Perhe ja opiskelu ovat yhteiskunnallisesti hyvin merkityksellisiä tutkimuskohteita. Nämä teemat yhdistyvät tutkimuksessani, kun tutkin, miten perhe ja opiskelu toimivat yhdessä. Perhepoliittisessa keskustelussa perheen ja opiskelun yhteensovittamisen teemat voisivat näkyä enemmän, esimerkiksi perheen ja työelämän yhteensovittamiskeskustelujen yhteydessä. Perheellisiä opiskelijoita on paljon suhteessa muihin opiskelijoihin. Nykyään perhettä ei pidetä akateemisen uran esteenä tai vaihtoehtona sille vaan perhe voidaan sovittaa yhteen urahaaveiden kanssa (Maunula 2014, 205).

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää perheellisten opiskelijoiden kokemuksia perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittamisesta. Tutkin asiaa alle 30-vuotiaiden perheellisten opiskelijoiden näkökulmasta. Tutkin, miten äidit kokevat lastenhoitojärjestelyt, yliopisto-opiskelun ja osallisuuden yliopistoyhteisössä. Tutkimuskysymykset ovatkin: miten opiskelijaäidit kokevat lastenhoidon yliopisto-opiskelun ohessa, miten opiskelijaäidit kokevat yliopisto-opiskelun lastenhoidon ohessa sekä miten opiskelijaäidit kokevat osallisuuden yliopistoyhteisöön. Pohdinnan alaluvuissa etenen tutkimuskysymyksittäin.

Lastenhoitojärjestelyt auttoivat perheellisiä perhe-arjen ja opiskelun erottamisessa toisistaan. Kotiäidit kokivat, että lastenhoito sujui hyvin, jos lapsen nukkuma-ajat käytettiin tehokkaasti tai lapsi oli toisen hoidettavana. Tulevaisuudessa kolmessa perheessä kotiäidit siirtyvät sivutoimisesta opiskelusta päätoimiseen opiskeluun, kun puoliset hoitavat lapsia. Yliopisto-opiskelun sujuvuuteen koettiin olevan yhteydessä suunnitelmällisyys, motivaatio ja opintojen ohjaus. Opiskelijaäideistä suurin osa oli hyvin päämäärätietoisia. Opiskelijaäidit kokivat, että heidän elämäntilanteensa takia, he eivät olleet osallistuneet aktiivisesti uusien kaverisuhteiden luomiseen yliopistolla. Heidän aikataulunsa rajoittivat myös jonkin verran mahdollisuuksia osallisuuteen.

8.1 Lastenhoitojärjestelyt opiskelijaäitien kokemana

Tutkin, miten opiskelijaäidit kokivat lastenhoidon opiskelun ohessa. Perheellisen opiskelijan arjessa näkyvät eri elämänaikavaiheiden vuorovaikutus. Perheet jakautuivat sen suh-

teen, oliko heillä lapsi/lapset päivähoitossa vai kotihoidossa. Perhe määrittäi opiskelija-äitien arkea, ja hoitojärjestelyt vaikuttivat ajankäyttöön merkittävästi. Opiskelun ja perheen yhteensovittaminen koettiin mahdolliseksi. Haasteitakin kuitenkin oli erityisesti, jos lapsi oli kotihoidossa äidin ollessa perhevapaalla, jolloin äiti opiskeli usein kotona. Opiskelun pää- ja sivutoimisuus ovatkin keskeisessä osassa pohdittaessa perheen ja opiskelun yhteensovittamista ja kokemuksia lastenhoitojärjestelyjen vaikutuksesta ajankäyttöön.

Puolella perheistä ajankäyttö perustui päivähoitojärjestelmän (päiväkotihoidon tai perhepäivähoito) hyödyntämiseen ja puolella perheistä kotihoitoon äitien ollessa perhevapaila. Kotona lasta hoitavat perheet olivat kahdenvanhemman -perheitä, joissa lastenhoito perustui jaettuun vanhemmuuteen. Päävastuu oli äidillä, koska puoliso olivat työssä käyviä ja yksi heistä oli päätoiminen opiskelija. Nämä äidit kuitenkin kertoivat, että mies oli ottanut aiemmin päävastuun tai ottaa tulevaisuudessa päävastuun lapsen/lasten hoidosta, mikä oli myös osoitus vanhemmuuden jakamisesta. Jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan molempien vanhempien tasa-arvoista mahdollisuutta hoitaa lapsia, ja ottaa vastuuta kodin arjesta (Repo 2009, 105). Myös naistohtoriopiskelijat tekivät yksilöllisiä ja perheen kannalta toimivia ratkaisuja. Kahdessa perheessä roolit oli jaettu perinteisestä poikkeavasti, äiti oli perheen pääansaitsija ja isä vastasi hoivasta. (Maunula 2014, 204.) Arki luodaan vuorovaikutuksessa perheenjäsenten kesken yhteen sovittaen ja neuvotellen.

Elämäntietoteoria selittää sitä, kuinka elämäntapailla on tietty järjestys, mutta teoria myös joustaa, koska kaikki elämäntapahtumat eivät ole ennustettavissa (Jallinoja ym. 2014, 14). Tutkimukseni opiskelijaäitien elämäntietoteoria on yksilöllinen. Osa on perustanut perheen ennen opiskelun aloittamista ja lähtenyt uudelleen opiskelemaan tai perustaa perheen kesken opintojen. Lastenhoitojärjestelyt muovaavat myös elämäntietoteoriaa ja vaikuttavat arjen sujumuuteen. Opiskelijaäidit jakautuivat sen suhteen, oliko opiskelu kokopäiväistä vai osa-aikaista. Ahrio (2012, 163) toteaa, että perheellisille opiskelijoille opiskelu oli yksi projekti muiden joukossa. Tutkimukseni kotiäideille, jotka kaikki olivat perheellistyneet opiskeluaikana, opinnot olivat sivutoimisia. Syynä opintojen sivutoimisuuteen oli perhevapaiden käyttö lasten ollessa alle kolmevuotiaita. Myös Ahriolla (2012, 167) tutkimuksessa perhevapaila olevat opiskelijat pitivät itseään sivutoimisina yliopisto-opiskelijoina. Maunula (2014, 204) toteaa, että tohtoriopiskelijat eivät tehneet perhevapaila päätoimisesti väitöskirjatutkimusta.

Suurin osa haastattelemistani opiskelijaäideistä koki, että heille opiskelu on työtä. He käyttivät työ-käsitettä kertoessaan kokemuksistaan, jolloin heistä useimmille opiskelu oli päätoimista lasten ollessa päivähoidossa. Tämä kuvaa sitä, että vanhemmat kokivat pystyvänsä yhdistämään perheen, ja että opinnot sujuivat. Myös joidenkin sivutoimisena opiskelevien kotiäitien opiskelu oli tehokasta työskentelyä, vaikka ei ollutkaan päätoimista. Ahrio (2012, 235) toteaa, että päätoiminen vanhemmuus ei kuitenkaan aina tarkoita, että opinnot olisivat sivutoimisia. Maunulan (2014, 203) mukaan ennen tohtoriopintojen aloittamista perheen perustaneet kokivat tohtoriopinnot vahvasti työnä, jos näin oli koettu jo aiemmissa maisteriopinnoissa. Myös opintojen mielekkyyden tunteet jatkuivat myöhemmissä opinnoissa, jos niitä oli koettu aiemmin. Perheen ja opiskelun yhteensovittamisen sujumisella on siis merkitystä perheen ja tohtoriopintojen yhteensovittamisen sujumiseen myöhemmässä elämänvaiheessa, jolloin tähän on hyvä kiinnittää huomiota. Aikaisemmillä kokemuksilla voi olla vaikutusta myös muiden elämänalueiden sovittamisessa yhteen perheen kanssa.

Tutkimuksessani opiskelijaäidit puhuivat tehokkuuden lisääntyneen opinnoissa perheelistymisen myötä, jos sekä perheelle että opiskelulle oli aikaa tai kun vähäinenkin aika pystyttiin käyttämään tehokkaasti. He välttivät liiallisen kuormittumisen jakamalla arjen työ- ja vapaa-aikaan. Suurimmalle osalle, joilla lapsi oli hoidossa, opiskelupaikka oli yliopisto. Yliopiston tiloissa, kuten kirjastolla pystyi keskittymään paremmin opiskeluun kuin kotiympäristössä, jossa esimerkiksi kotityöt häiritsivät opiskeluun keskittymistä. Maunula (2014, 205) toteaa, että tutkittaessa tohtorikoulutettavia äitejä opintojen teko pää- tai sivutoimisesti vaikutti myös arjen muodostumiseen keskeisesti. Työnä tehdyt tohtoriopinnot sopivat perheellisen arkeen hyvin. Aikaa oli sekä perheelle että opinnoille. Työelämän ja perheen yhteensovittamista tutkittaessa nousi esiin, että lapsiperheiden vanhemmat kokivat työelämän vaikutukset perhe-elämälle usein enemmän myönteisinä, rikastuttavina kuin kielteisinä (Rönkä ym. 2009b, 276).

Voidaan todeta, että lasten päivähoidomahdollisuudet kannattaa hyödyntää, jotta opinnot etenevät sujuvasti, jos lapsen ikä ja perheen taloudellinen tilanne sen mahdollistavat. Päivähoito mahdollistaa kokonaisen opiskelutyöpäivän tekemisen eli päätoimisen opiskelun. Maunulan (2014, 101) tutkimuksessa äidit joustivat ajankäytön ja roolien suhteen, jos perheasiat niin vaativat. Tämä näkyi myös haastattelemieni äitien vastauksissa. Perheelliset opiskelijat laittoivat perheen useimmiten etusijalle ja katsoivat, että perheelle on aikaa.

Perheelliset opiskelijat kokivat ajoittain syyllisyyttä. Syyllisyyttä opiskelijaäidit kokivat esimerkiksi, kun perheen ja opiskelun yhteensovittamisessa ilmeni haasteita valintoihin päivähoitoaikojen käyttöön ja suunnitteluun liittyen. Syyllisyyttä aiheutti esimerkiksi kotitöiden tekeminen lapsen ollessa päivähoitossa. Äidit, jotka kokivat syyllisyyttä, olivat tehokkaita ajankäytössä, ja halusivat hyödyntää päivähoitoajat opiskeluun. Muisakin perhetutkimuksissa on todettu, että syyllisyyttä koetaan. Esimerkiksi Rönkä ja Korvela (2009, 91–93) toteavat, että syyllisyyttä koettiin siitä, että ei koettu vietettävän tarpeeksi aikaa lapsen kanssa. Kontulan (2018, 119) mukaan syyllisyyttä voidaan kokea myös siitä, että lasta hoidetaan kotona. Korhonen (1998, 46, 52) kiteyttääkin, että syyllisyyttä koetaan, jos aikaa ei jää tarpeeksi äidin ja opiskelijan roolin hoitamiseen. Tämä nousi esiin myös tutkimukseni äitejä haastatteleamalla. Yksi äideistä toikin esiin, että koki syyllisyyttä sekä äitinä että opiskelijana lapsen ollessa sairas. Onkin tärkeää kiinnittää huomiota, että yhteiskunnallisessa keskustelussa ei näy perheitä syyllistävää puhetta vaan kannustetaan tekemään yksilöllisiä, oman elämäntilanteen huomioivia valintoja.

Tutkimukseni perheiden lapset, jotka olivat kotihoidossa äidin opiskellessa, olivat noin vuoden ikäisiä, mikä vaikutti joillain siihen, että lastenhoitoa ja opiskelua oli haastavampaa yhdistää perhearkeen. Opiskelulle kaivattiin rauhaa. Kaksi kotiäitiä koki että aikaa opiskelulle löytyi välillä, mutta aika oli usein hyvin katkonaista ja keskittyminen vaikeaa. Lasten ollessa pieniä tutkimukseni kaksi opiskelijaäitiä koki perhearjen erityisen sitovaksi, koska äidin oli oltava jatkuvasti läsnä ja keskittyminen opiskeluun erittäin vaikeaa. Nämä äidit sopivat Maunulan (2014, 88, 172) kuvaukseen äidistä selviytyjänä. Selviytyjän roolissa on äiti, jolla opinnot hidastuvat, koska opintoja ei erotella muusta elämästä. Perhettä ja uraa ei haluta vastakkain asetella vaan vaadittaisiin organisointikykyä. Tutkimukseni kotiäidit, joilla oli haasteita yhteensovittamisessa, koki organisoimisessa olevan kehitettävää.

Kaikki kotiäidit käyttivät hyödykseen päiväuniaikoja ja iltoja opiskeluun varsinkin, kun lapsi on siinä iässä, että tarvitsee jatkuvaa vanhemman läsnäoloa. Kaksi kotiäitiä koki pystyvänsä opiskelemaan, mutta opinnot saattoivat venyä, koska lapsenhoito vei suurimman osan ajasta. He käyttivät kuitenkin tehokkaasti käytettävissä olevan ajan, jolloin he kokivat perheen ja opiskelun yhteensovittamisen onnistuneen. Verkostot ovat myös tärkeitä, kun lapselle tarvitaan hoitaja. Lastenhoitoapuna usein oli oma puoliso tai muu lähisukulainen, jos äiti ei opintojen takia voinut huolehtia lapsesta. Perheellisen opiske-

lijan onkin hyvä kiinnittää huomiota, että hänellä on riittävät tukiverkostot ympärillä. Myös Korhosen (1998) tutkimuksessa äidit kokivat, että läheisten tuki ja apu kannatti hyödyntää.

Suomessa päivähoiton käyttö on yleistä ja kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus kokopäiväiseen päivähoitoon. Laissa on määritelty päivähoitokäytänteistä. Ainoastaan vuorohoidon käytänteistä päiväkodeissa ei ole toistaiseksi säädetty laissa, jolloin käytänteet vaihtelevat kuntakohtaisesti. Puolella tutkimukseni opiskelijaäideistä lapset olivat kokopäivähoitossa normaalin työpäivän ajan, mitä he pitivät hyvänä ratkaisuna. Myös kotiäiti, joka ei haastatteluhetkellä opiskellut koki, että lasten päivähoito mahdollisti opiskelun aiemmin. Tutkimuksessa nousi esiin, että lasten ikä (alle kaksivuotiaita) tai taloudellinen tilanne vaikuttivat siihen, että joidenkin perheiden lapset eivät olleet päivähoitossa.

Verhoef, Tammelin, May, Rönkä ja Roeters (2016, 7) toteavat, että kodin ulkopuolista hoitoa käytetään Suomessa laajasti, vaikka ajoittain keskustellaan siitä, pitäisikö lapsen olla kotihoidossa. Päivähoitomuodot ovat päiväkodissa tapahtuva lastenhoito ja perhepäivähoito. Suomessa vietetään yli 30 tuntia aikaa päivähoitossa viikossa, mikä on esimerkiksi hollantilaisiin ja brittiläisiin verrattuna enemmän. 63 prosenttia lapsista, jotka ovat alle 3-vuotiaita, hoidetaan kotona, koska perhevapaat mahdollistavat sen. Useimmiten äiti jää perhevapaalle ja vapaan jälkeen lapsi laitetaan päivähoitoon. Normaalit aukioloajat päiväkodissa ovat kello 7–17. Vuoropäiväkodissa on laajennetut aukioloajat (muun muassa ilta- ja viikonloppuhoito), jolloin perheillä on mahdollisuus laittaa lapsi vuorohoitoon perustellun syyn takia. Tutkimukseni vanhemmat laittoivat lapset päivähoitoon lapsen ollessa alle kolmen vuoden ikäinen, ja kotona hoidettiin noin vuoden ikäisiä lapsia.

Perhesysteemi on vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (White & Klein 2008, 159). Makrotasolla tarkastellaan perhesysteemin yhteyttä muihin ryhmiin. Sekä vanhemmat että lapset tuovat perheeseen kokemuksensa perheen ulkopuolelta. Esimerkiksi kulttuuri vaikuttaa perheiden arvoihin. (Rönkä & Kinnunen 2002, 6.) Myös Verhoefin ym. (2016, 24–25) mukaan kulttuuriset normit vaikuttavat lastenhoitojärjestelyihin ja hoidontarpeen määrään ja ajankohtaan, mutta vaikutuksista ei ole tarkempaa tietoa. Lisäksi vanhempien vaihtelevat työajat ja kotona työskentely muuttavat lastenhoitotarpeita. Tämä näkyy myös tutkimukseni perheellisten äitien kokemuksissa. Perheelliset eivät usein voi

osallistua ajankäytöllisistä syistä työpäivän ulkopuoliseen toimintaan, kuten pienryhmätyöskentelyyn. Joustoja tarvitaan sekä lastenhoitojärjestelyihin että kodin ulkopuolisen toiminnan järjestämiseen niin, että ne sopivat paremmin perheellisen arkeen.

Myös Korvela (2003, 154) toteaa, että työn ja perheen yhteensovittamiseen oleellisena osana liittyy päivähoito, ja sen asettamat reunaehdot. Jos päiväkotikiinnitys oli kiinni, äidit hoitivat lapsen/lapset kotona. Myös päiväkodin retket voivat tuoda muutoksia aikatauluihin. Aamupalalle päiväkotikiinnitys oli hyvä ehtiä, jos siitä oli sovittu, minkä toi esiin yksi tutkimukseni äideistäkin. Malinen ja Rönkä (2009, 196) puhuivat vuorohoidon tarpeen kasvusta työaikojen vaihtelevuuden lisääntyessä. On uutisoitu, että päivähoitoon ja vuoropäivähoidon tarve kasvaa, vaikka syntyvyys onkin alenemassa (MTV Uutiset 2019). Myös perheelliset hyötyisivät vuorohoitomahdollisuudesta, jos he esimerkiksi opiskelevat säännöllisesti iltaisin tai viikonloppuisin tai kävisivät opintojen ohella palkkatöissä.

Reunaehtoja opiskelijaäidin aikatauluille asettaakin yliopisto-opintojen aikataulujen lisäksi myös esimerkiksi päivähoitoon aikataulut. Tutkimukseni äidit ottivat aikatauluja suunniteltaessa huomioon päivähoitoon aikataulut, mikä edesauttoi suunnitelmien tekoa ja suunnitelmallisuutta. Äidit pitivät tärkeänä, että lapset olivat päivähoitossa työpäivän ajan ja yksi äideistä suosittelikin sitä, koska tiesi, että osalla perheistä lapset ovat vain puolipäivää hoidossa. Päivähoito on maksullinen riippuen tuloista, joten päivähoitoon hyödyntäminen, vaatii taloudellista panostamista perheellisiltä. Tutkimukseni äidit toivat esille, että heikko taloudellinen tilanne oli huomioitava. Perheiden on otettava huomioon taloudelliset mahdollisuudet laittaa lapsi päivähoitoon. Yhteiskunta tukee perheellistä muun muassa mahdollistamalla päivähoitoon ja tarjoamalla sosiaalietuksia. Perheellisten opiskelijoiden kannattaa mahdollisuuksien mukaan hyödyntää yhteiskunnan tarjoama tuki. Keskustelulla lastenhoitosta voidaan rohkaista äitejä laittamaan lapset kokopäivähoitoon myös opiskeluaikana, jos päivähoito on perheille taloudellisesti mahdollista ja päivähoitopaikkoja on tarjolla riittävästi.

8.2 Yliopisto-opinnot opiskelijaäitien kokemana

Tutkin perheellisten kokemuksia yliopisto-opiskelusta. Keskeisimpiä huomioita äitien kokemuksista tein liittyen opintojen suunnitteluun, opiskelumotivaatioon ja opintojen ohjaukseen. Perheellisistä opiskelijoista suurin osa oli suunnitelmallisia. Myös motivaati-

tio oli suurimmilla osalla heistä todella hyvä, minkä voi osaltaan ajatella olevan yhteydessä siihen, että opintoja suunniteltiin. Opiskelijaäidit olivat lähteneet suorittamaan opintoja hyvin motivoituneina tavoitteena tutkinto tai täysin uusi ura. Neljää äitiä yhdisti se, että heillä oli jo yksi tutkinto, työkokemusta ja useampi kuin yksi lapsi. Perheellisiä opiskelijoita voikin kutsua melko tehokkaiksi, mitä tulee päämäärien tavoittelemiseen. Äitien motivaatio oli erityisen korkea, jos he siirtyivät opiskelemaan suoraan hoitovapaalta. Poutasen, Toomin, Korhosen ja Inkisen (2012, 34–35) mukaan yliopisto-opiskelijat kokivat opinnot välivaiheena matkalla johonkin tavoitteeseen tai elämäntilanteeseen. Opiskelijat kokivat, että valmistuminen oli selkeä ja motivoiva tavoite opiskelulle, mutta myös opiskelu itsessään oli merkityksellistä.

Motivaatio ja organisointikyvyt edistävät opintojen etenemistä, jolloin opiskelijaäidin kannattaa kiinnittää huomiota näihin tekijöihin. Tutkimukseni perheellisistä suurin osa oli päämäärätietoisia ja organisointitaitoisia, mitkä olivat keskeisiä asioita perheen ja opiskelun yhteensovittamisessa. Heillä oli selkeä tavoite, johon pyrkiä. Opintojen aikana oli pohdittu omiin valintoihin ja omiin piirteisiin liittyviä asioita. Kaksi äitiä oli opintojen aikana miettinyt opintojen suuntaa enemmän. Tutkimukseni kahden kotiäidin kohdalla organisointitaidot mainittiin kehittämiskohteina. Ahrio (2012) toteaa, että motivaatio ei riitä vaan tarvitaan suunnitelmien laatimisen lisäksi kykyä toteuttaa niitä ja pystyvyyden tunnetta omaan tekemiseen. Yliopisto-opiskelijan on itse tiedostettava, mikä on opintojen päämäärä. Työelämään pyrkivillä oli selkeät suunnitelmat jo yliopistoon tullessa, mutta heistä suuri osa muutti valintojaan opintojen aikana. Joidenkin opiskelijoiden kohdalla kehittämiskohteita olivat suunnitelmallisuus, ahkeruus ja rentous. (Ahrio 2012, 187, 276.)

Organisointitaitojen tärkeys nousi esiin muun muassa Maunulan (2014), Ahriön (2012) ja Korhosen (1998) tutkimuksissa. Maunulan (2014, 133) mukaan perheellisen naistoh-toriopiskelijan arki oli kiireistä ja jatkuvaa yhteen sovittelua. Arjessa selviytymiseen tarvittiin organisointitaitoja ja joustavuutta. Arjen aikataulut olivat tiukat, mutta järjestettävissä. Myös Korhonen (1998, 50–51) toteaa, että perhe-elämässä tarvittiin paljon organisointikykyä, ja siitä oli myös apua opiskelun organisoimisessa. Perheellisten opiskelijoiden mielestä ei kannattanut asettaa opinnoissa liian suuria tavoitteita. Tämän olivat huomanneet myös tutkimukseni äidit, joilla tavoitteet eivät olleet enää niin korkealla kuin aiemmin, jolloin opiskelu oli tehokkaampaa ajankäytöllisesti. Yksi äideistä

mainitsi, että vaikeinta oli olla keskittymättä liikaa yhteen tehtävään, jolloin hänkin oli huomannut, että opintotavoitteiden lasku auttaisi.

Mielenkiintoista on, että opiskelijatutkimuksen mukaan perheelliset yliopisto-opiskelijat arvioivat valmistuvansa keskimäärin hieman muita nopeammin opinnoista (Saari ym. 2020, 47–48). Tämä on mahdollista, jos lapset ovat syntyneet ennen opintojen alkamista, ja perhevapaat on pidetty. Tällöin motivaatio perheellisillä oli todella suuri ja aika ei mennyt lastenhoitoon. Taloudellinen tilanne aiheutti haasteita, kun mietittiin lastenhoitajärjestämistä. Tutkimukseni mukaan valmistumista hieman pitkitti, jos lapsi ei ollut päivähoitossa, jolloin äidit olivat perhevapailla. Tätä ei kuitenkaan pidetty epäonnistumisena perheen ja opiskelun yhteensovittamisessa vaan on luonnollista, että lapsen syntymä vaikuttaa opiskeluaikaan. Katkokset opintojen kulussa voidaan kokea myös myönteisinä (Korhonen 2007, 141–142).

Tehokas ajankäyttö oli tärkeää tutkimukseni äideille. He käyttivät opiskeluaikansa tehokkaasti. Maunulan (2014, 117, 220) tutkimuksessa havaittiinkin, että äidit kokivat keskittymisen opiskeluun ratkaisevampana kuin käytettävissä olevan ajan. Perheellisyys auttoi tehostamaan ajankäyttöä. Tohtoriopiskelijaäidit pystyivät erottamaan tutkimustyön ja perheen, jolloin perheellisyys toi struktuuria arkeen. Tutkimukseni äideistä useimmat olivat tehokkaita ja kolme heistä koki myös, että perheellisyys lisää tehokkuutta. Tutkimukseni opiskelijaäidit vertasivat aikaa perheellisenä siihen aikaan, kun heillä ei vielä ollut opiskellessa perhettä. He kokivat huomanneensa eron siinä, että opiskeluun tarttuminen oli tehokkaampaa perheellisenä. Kaikilla kotiäideillä opiskelu ei kuitenkaan onnistunut tehokkaasti, mikä johtui osittain organisointiongelmista.

Äidillä opintojen suoritustavat ja lastenhoitajärjestelyt vaikuttivat opintojen suunnitteluun. Päivähoito mahdollisti sen, että äidin oli mahdollista opiskella kokonainen työpäivä ja loppupäivä vietettiin perheen kanssa. Opintojen ja perheen yhteensovittamisessa oli eniten ongelmia kotiäideillä, jos aika oli rajallista tai keskittyminen hankalaa, mikä vaikeutti myös suunnitelmien tekoa, kun lapsi oli iän takia paljon huomiota tarvitseva. Tällöin äiti oli riippuvainen lastenhoitoavusta ja lapsen nukkuma-ajoista. Kyse oli enemmän hetkessä elämisestä opintojen suunnittelun suhteen. Maunulan (2014, 194) tutkimuksessa projektinjohtaja-äidit halusivat keskittyä yhteen elämäntilanteeseen kerrallaan, kun taas selviytyjä-äitejä kuvasi, että he yhdistivät monta elämäntilannetta samaan

aikaan. Tutkimukseni äideillä ei ollut aina mahdollisuutta erottaa perhe- ja opiskeluaikaa tehokkaasti perhevapailta ollessa, koska se vaati lastenhoitoavun järjestämisen.

Opiskelijaäidit, joilla lapset olivat kotihoidossa, opiskelivat sivutoimisesti, ja perhe määrittäi vahvasti ajankäyttöä. Tulevaisuuden suunnitelmat heillä oli selviä, jolloin kotiäitiys oli väliaikainen elämänvaihe. Heillä oli tiedossa, että tulevaisuudessa he pääsivät opiskelemaan myös päätoimisina puolison ottaessa enemmän vastuuta perhearjesta. Osa äideistä siirtyi työelämään. Myönteiset kuvat tulevaisuudesta auttavat arjen suunnittelussa. Maunulan (2014, 203) mukaan kielteiset kuvat tulevaisuudesta olivat yksi opinto- ja hidastavista tekijöistä.

Akateeminen vapaus auttoi äitejä jonkin verran opintojen suunnittelussa. Akateeminen vapaus tarkoittaa opiskelijan vastuun korostamista opintojen suorittamisessa (Ylijoki 1998). Mieluisissa opintojen suoritustavoissa oli eroja. Itsenäisestä opiskelusta pidettiin, mutta osa kaipasi vuorovaikutuksellista oppimista. Itsenäisen opiskelun koki hyvänä varsinkin kotiäidit, mutta itsenäinen opiskelu sopi myös äideille, joilla lapsi/lapset olivat päivähoitossa. Saari ym. (2020, 50) toteavat, että perheellisten opiskelijoiden kohdalla lastenhoitojärjestämiseen liittyvät ongelmat esiintyivät noin joka kolmannella perheellisellä opiskelijalla. Kuitenkin perheelliset arvioivat käyttävänsä aikaa sekä oma-toimiseen että ohjattuun opiskeluun saman verran kuin perheetön. Hieman aikaa käytetään jopa enemmän. Tutkimukseni mukaan kotiäitien opinnot saattoivat hidastua perheellistymisen myötä. Ahrion (2012, 285) mukaan akateemista vapautta ei koeta myönteisenä, jos kaivataan annettuja aikatauluja ja päämääriä. Yksi tutkimukseni kotiäideistä koki juuri näin. Hän toivoi esimerkiksi lukupiirityöskentelyn tuomaa aikataulutusta.

Yliopisto-opiskelu mahdollistaa perheen ja opintojen yhteensovittamisen mahdollisesti esimerkiksi ammattikorkeakoulua paremmin, koska opiskelu vaatii vähemmän läsnäoloa yliopistolla. Äideillä oli kuitenkin luentoja, demoja ja lukupiirejä, jotka vaativat läsnäoloa. Osa teki myös gradua, jolloin he keskittyivät pääosin siihen. Kotiäidit tekivät gradua pääasiassa kotona. Maunula (2014, 82) toteaa, että tohtoriopiskelijat kuvasivat, että gradunteko oli sopinut perhearkeen maisterivaiheessa joustavuuden takia. Tutkimukseni äidit ottivat esille, että parhaiten opinnot etenevät, kun opintoja pystyy itse aikataulutamaan. Koettiin, että ryhmätyöt sopisivat päiväaikaan järjestettäväksi, koska lastenhoito oli vaikeampi järjestää opiskelupäivän jälkeen myöhemmin iltapäivällä. Yliopiston henkilökunta suhtautui hyvin siihen, jos äiti joutui olemaan pois yliopistolta

esimerkiksi, jos lapsi oli sairaana. Perheelliset eivät myöskään kokeneet, että heidät pitäisi huomioida erityisesti perheellisyyden takia. He kysyivät tarvittaessa apua lastenhoitoon lähipiiriltä. Kaikilla apua ei ollut saatavilla helposti, mutta osalla oli hyvät verkostot.

Motivaatio vaikutti suunnitelmallisuuteen ja päinvastoin. Osa äideistä toi esiin, että heidän motivaationsa oli hyvin korkea. Heistä suurin osa oli suunnitelmallisia. Äidit hakeutuivat opiskelemaan alaa, jolle he tiesivät haluavansa, jolloin heidän motivaationsakin oli korkea. Kukaan ei maininnut, että olisi opiskelemassa alaa, jolle hän ei olisi motivoitunut valmistumaan. Sekä ura että perhe oli heille tärkeä. He eivät kuitenkaan antaneet perheen perustamisen olla este hakeutua opintoihin tai päinvastoin. Äitejä voisikin kuvata päämäärätietoisiksi. Maunulan (2014, 133) mukaan keskeistä vastoinkäymisten selviämässä oli väitöskirjan teon mielekkyys eli äitien motivaatio. Puolet tutkimukseni äideistä, jotka olivat päätoimisia opiskelijoita, olivat sekä motivoituneita että suunnitelmallisia. Heidän lapsensa olivat päivähoitossa, joten heillä oli myös paremmat mahdollisuudet opintojen suunnitteluun, mikä puolestaan voi pitää motivaatiota yllä. Osa kotiäideistä pystyi opiskelemaan, koska he saivat tehokkaasti käytettyä pitkät päiväunijat ja ilta-ajat hyödykseen opiskelussa.

Tutkimukseni perheellisten motivaatio oli hyvä kahta äitiä lukuun ottamatta, joilla motivaatio oli heikentynyt. Motivaatio saattoi vaihdella joidenkin äitien kohdalla. Äidit olivat motivoituneita, koska heillä oli selkeä päämäärä. Saari ym. (2020, 50) toteavat, että heikko motivaatio viivästytti opintoja opiskelijoilla yleisesti, mutta perheellisten kohdalla se ei ollut merkittävä tekijä. Perheellisillä lastenhoito ja työnteko eli muut elämänalueet sen sijaan viivyttivät opintoja.

Ohjaus yliopistossa tarvitsisi enemmän näkyvyyttä, mikä saattaisi lisätä opiskelijoiden hakeutumista ohjauksen pariin. Opintojen ohjauksen saatavuus nousi esiin perheellisten kokemuksissa. Äidit kokivat, että yliopistolla sai halutessaan ohjausta, mutta kokemukset, kuinka helposti sitä sai tai saiko ohjausta oikeisiin asioihin, nousivat esiin vastauksissa. Opintojen aikana oli pohdittu omia valintoja. Kaksi äitiä oli opintojen aikana miettinyt opintojen suuntaa enemmän. Toinen heistä olisikin kaivannut enemmän ohjausta opintovalintoihin liittyen työelämään. Usein oltiin tyytyväisiä siihen ohjaukseen, mitä perheelliset kokivat lähinnä olevalta opettajalta saavansa, mutta koettiin, että jos

halusi enemmän ohjausta opintojen suunnitteluun yleisesti, sitä ei niin helposti ollut tarjolla vaan piti itse ottaa selvää ohjauksesta.

Perheellisten tilanne oli äitien mielestä otettu hyvin huomioon, jos perhesyistä tarvitsi joustoa opintojen suorittamiseen liittyen. Voisi todeta, että perheelliset huomioidaan hyvin yliopiston puolesta eikä perheellisyyteen suhtauduta kielteisesti. Lairion ja Rekolan (2007, 109, 120–121) mukaan yliopistossa tarvitaankin ohjaussuunnitelma, jossa on otettu tarkoituksenmukaisesti huomioon koko opiskelijan opintopolku. Ohjauksessa on otettava huomioon erilaiset opiskelijaryhmät, joiden opintopolut vaihtelevat paljon. Myös ryhmien sisällä on yksilöllisiä ohjaustarpeita. On mahdollistettava samaan aikaan akateeminen vapaus, vastattava todellisiin ohjaustarpeisiin ja huomioitava, että kaikki eivät tarvitse ohjausta.

Mäkisen ym. 2011, 67–68) mukaan opinto-ohjauksella on merkitystä opintoihin kiinnittymiseen. Opinto-ohjaus aiheuttaa korkeakouluopiskelijoissa eniten tyytymättömyyttä (22 %) tai neutraalia suhtautumista (28 %) kysyttäessä opiskeluun liittyvistä asioista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 24). Myös Poutasen ym. (2012, 32) mukaan yliopisto-opintojen ohjausta koettiin saavan vähän. Opiskelijat kokivat, etteivät tiedä, mistä opinto-ohjausta voisi saada. Vertaisyhteisö ja perheenjäsenet tukivat opinnoissa. Myös Ahriön (2012, 183) mukaan opiskelijat tekivät opintosuunnitelmia opiskelukavereiden ja lähipiirin kanssa. Harvat suunnittelivat opintoja opintoneuvojan kanssa. Opetushenkilökunnan kanssa keskusteltiin. Opintojen loppua kohden päätökset omista valinnoista tehdään entistä vahvemmin itse. Myös tutkimukseni äidit keskustelivat enemmän opetushenkilökunnan kanssa kuin opintoneuvojan, mikä osaltaan on luonnollistakin, kun opetushenkilökunnan kanssa ollaan enemmän tekemisissä. Opintojen loppuvaiheessa ei koettu tarvittavan tai ei ollut saatu ohjausta.

Elämäntilanne ja tulevaisuuden tavoitteet vaikuttavat opintojen suunnitteluun (Ahriö 2012, 192). Yliopisto, yhteiskunta ja lähipiiri mahdollistavat opinnoista suoriutumisen. Akateeminen vapaus osaltaan vaikuttaa myönteisesti perheiden ajankäytön organisointiin ja lastenhoidon suunnitteluun ja siten myös opiskelun tehokkuuteen (ks. Ahriö 2012). Yliopisto voi edistää opiskelun sujuvuutta tarjoamalla joustavia opintojen suorittamistapoja perheellisille. Perheellisten tarpeet on otettu huomioon, mutta myös lisää joustoa toivottiin opintojen suorittamistapoihin ja aikatauluihin. Tämä auttaa opintojen

suunnittelussa ja etenemisessä. Myös opinto- ja uraohjauksen näkyväksi tuomiseen ja oikeaan kohdentamiseen on tutkimukseni mukaan hyvä kiinnittää huomiota.

8.3 Osallisuus yliopistoyhteisössä

Yhteisöllisyys muodostuu yliopistokontekstissa osallisuudesta. Mäkinen kollegoinee (2011, 10–11) toteaa, että osallisuudella tarkoitetaan mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa toimintaympäristöönsä. Osallisuudella on merkitystä hyvinvointiin ja sosiaalisuuteen vahvistamiseen. Tällä tarkoitetaan korkeakoulutuksen yhteydessä yksilön resurssien ja osallistumisen mahdollisuuksien lisäämistä yliopistoympäristössä. Osallistuminen, yhteisöjen toimivuus ja turvallinen ympäristö vaikuttavat opiskelijoiden ja muiden yliopistolla toimivien hyvinvointiin. Tutkimuksessani osallisuus näkyi äitien kokemuksina osallisuudesta yliopisto-yhteisöön ja yhteisölliseen oppimiseen.

Perheelliset äidit kokivat sosiaalisiksi piirikseen perheen, lähimmät sukulaiset, kaverialueet ja muut kaverit, kuten opiskelukaverit. He mainitsivat myös lasten päivähoiton tuomat sosiaaliset suhteet sekä neuvolan. Tukiverkko oli tärkeä perheellisille opiskelijoille, mutta kaikilla se ei ollut kovin laaja. Ahrio (2012) toteaa, että tärkeimpiä yhteisöjä yliopisto-opiskelijoille olivat ystävät ja perhe. Myös oman vuosikurssin ja pääaineen opiskelijat koettiin omaksi yhteisöksi ystävien ja perheen jälkeen. Opintojen alussa huomattava osa koki opiskelijayhteisön itselleen tärkeäksi, ja vain joka kymmenes ei kokenut omaa laitosta tai muita opiskelijoita itselleen tärkeäksi. Opintojen loppuvaiheessa yliopiston ulkopuolisilla yhteisöillä oli isompi merkitys, kun työkavereiden merkitys lisääntyy ja vastaavasti opiskelukavereiden vähenee. (Ahrio 2012, 230–231.)

Eerola ja Vaden (2005, 81) kuvaavat yliopisto-opiskelun alkuvaihetta vaiheeksi, jossa tapahtuu sosiaalistumista opiskelijayhteisöön ja opiskelun työtapoihin. Opiskelijaidentiteetin rakentuminen alkaa. Opintojen aloitusvaiheeseen liittyy joillakin opiskelijoilla yleinen elämänmuutos. Tutkimukseni äitien kohdalla muutos koskee pääasiassa opiskelun ja perheen yhteensovittamista. Äidit kokivat, että he elivät eri elämänvaihetta kuin muut opiskelijat, koska heillä oli lapsia. Osa äideistä oli myös tullut opiskelemaan myöhemmällä iällä uutta tutkintoa, jolloin opiskelijaelämää oli koettu jo aiemmin. He kokivat, että heillä ei ollut tarvetta kuulua opiskelijayhteisöön vapaa-ajalla, mutta haastatteluissa nousi kuitenkin esiin, että heistä oli mukava keskustella opinnoista muiden opis-

kelijoiden kanssa ja suorittaa opintoja myös vuorovaikutuksessa muiden opiskelijoiden kanssa, esimerkiksi lukupiirinä. Vapaa-aikana tapahtumiin haluttiin osallistua, jos ne olivat sisällöltään ja aikataulullisesti perheelliselle sopivia.

Poutanen ym. (2012, 36) toteavat, että opiskelijat kertoivat viettävän aikaa niiden kanssa, jotka olivat samassa elämänvaiheessa. Opiskelijat keskustelivat vertaisten kanssa haasteista liittyen opiskeluun ja elämään. Tutkimuksessani osalla perheellisistä opiskelijoista oli myös kavereita yliopistolla, jotka olivat muita perheellisiä tai ennen perheellistymistä saatuja opiskelijakavereita. Perheelliset eivät kokeneet olevansa samassa elämänvaiheessa perheettömien opiskelijoiden kanssa, jolloin tarve tutustua heihin ei ollut niin suurta. Opiskelijaäidit olisivat valmiita kuitenkin harkitsemaan osallistumista opiskelijatapahtumiin, jos se sopisi perheellisen aikatauluun, ja kyse olisi päiväaikaan tapahtuvasta toiminnasta. Parhaimmiksi koettiin tapahtumat, jotka mahdollistivat lapsen mukaan ottamisen sekä omaan alaan liittyvät asiantuntija- ja verkostoitumistapahtumat. Näiden tapahtumien järjestäminen lisäisi opiskelijaäitien osallisuutta. Opiskelijaäidit tutustuivat muihin perheellisiin opiskelijoihin sosiaalisen median ja opintojen kautta. Kiinnostusta tällaiselle sosiaaliselle toiminnalle eli vertaisten tapaamiseen oli. Yliopisto, ylioppilaskunta tai ainejärjestöt voisivat edistää perheellisten opiskelijoiden kohtaamista.

Äidit kokivat opintojen aikataulujen joustavuuden merkityksellisenä. Äidit kokivat, että heillä on tarvetta jakaa kokemuksiaan opinnoista, mutta halusivat tehdä itsenäisiä opintoja aikataulullisista syistä. Penttisen, Skaniakosin, Valkosen ja Plihtarin (2011, 5–6) mukaan sosiaalisella tuella opiskeluaikana on merkitystä opiskeluun kiinnittymiseen, sosiaaliseen integraatioon sekä opintojen edistymiseen. Samanhenkisyyden tunne vahvistaa sosiaalista tukea ryhmän sisällä, ja tasa-arvoisuus ryhmän jäsenten välillä on oleellista ryhmäytymisessä. Vertaisryhmä voi täydentää tai jopa korvata osan yksilöohjauksesta. Tutkimukseni äidit kokivat, että ajatusten jakamiseen opinnoista oli kiinnostusta.

Mäkinen kollegoineen (2011, 67–68) pohtii opintoihin kiinnittymisen ongelmaa opinto-ohjauksen ja opiskeluryhmään kuulumisen kokemisen kautta. Kunttu ym. (2016, 79, 88) toteavat, että vertaissuhteiden puuttumista kuvaa luvut yksinäisyydestä ja vertaisryhmiin kuulumattomuudesta. Yksinäisyyttä kokee 4–10 % korkeakouluopiskelijoista. Yliopisto-opiskelijoista 22 % puolestaan kokee, että ei kuulu mihinkään ryhmään, mutta luku

on huomattavasti pienentynyt vuodesta 2000. Ryhmiä ovat esimerkiksi vuosikurssi, laitos, gradu-ryhmä ja ainejärjestö.

Opiskelijan omalla suhtautumisella ja tarpeella yhteisöön kiinnittymiseen on merkitystä siihen, miten yhteisöön kiinnitytään. Ahrio (2012, 233) kuvaa, että opiskelijat eroavat siinä, millaista heidän sosiaalistuminen yliopistoyhteisöön on. Mäkisen ym. (2011, 68) mukaan opiskelijat saattavat olla paljon pois yliopistolta, mihin vaikuttavat työssäkäynti tai perhetilanne. On kiinnitettävä huomiota elämän osa-alueiden yhdistämiseen niin, että ne tukevat toisiaan. Opetusta olisi hyvä kehittää niin, että se lisäisi kiinnittymistä opintoihin ja yhteisöllisyyttä yliopistoyhteisössä.

Osallisuus on tärkeää yhteisöllisyyden kokemisen, mutta myös opintoihin kiinnittymisen kannalta. Ahrio (2012, 231, 233–234) mukaan huomioitavaa kuitenkin on, että perheellisillä, aikuisopiskelijoilla ja vakituisesti työssäkäyvillä oli elämässä muitakin tärkeitä yhteisöjä, ja he olivat edenneet opinnoissaan keskimääräistä nopeammin. Heidän kiinnittymisensä yliopistoon ei ollut edellytys opintojen edistymiselle. Perheellisillä oli muita elämänalueita, joihin he kiinnittyivät. Osaa opiskelijoista kiinnittymättä jättäytyminen myöhemmin kuitenkin harmitti. Joillekin opiskeltava ala, opinnot, opiskelukaaverit ja opetusyhteisö olivat tärkeitä kiinnittymisen kannalta. Kun taas opintojen tuomat tulevaisuuden kuvat ja työllistyminen olivat tärkeimmät asiat joillekin toisille opiskelijoille.

Myös Poutasen ym. (2012, 41) mukaan opintoihin kiinnittymisessä oli yksilöllisiä eroja. Opiskelijoiden elämäntilanteet ovat erilaisia, ja eroa on opiskelulle varatussa ajassa. Suurin osa koki, että opintojen sujumattomuus johtuu kiinnittymättömyydestä, jolloin vuorovaikutusta yliopistoyhteisössä koettiin tarvitsevan enemmän. Opinnot kuitenkin saattoivat myös sujua, vaikka ei kiinnitytty yhteisöön. Opiskelija voi saada sosiaalista tukea myös yliopiston ulkopuolisista yhteisöistä, jolloin hän kiinnittyminen yliopistoyhteisöön ei ole niin välttämätöntä. Tutkimukseni opiskelijaäitien kokemusten perusteella tärkeää oli ajanvietto samassa elämänvaiheessa olevien kanssa.

Voidaan kuitenkin sanoa, että osallisuus yliopistoyhteisössä on oppimisen kannalta merkityksellistä. Yliopistossa opetus- ja ohjauskäytäntöjä hyödynnetään, kun opiskelijoita sosiaalistetaan osaksi yhteisöä. (Poutanen ym. 2012, 23, 33.) Tutkimuksessani opintojen suoritustavoista puhuttiin myös osallisuuden näkökulmasta. Äidit kokivat, että heidän aikataulunsa olivat erilaiset verrattuna perheettömien aikatauluihin. Esimerkiksi

lukupiirin yksi äideistä toivoi järjestyvän päiväaikaan, jos lapset olivat päivähoidossa päivän. Opiskelijaäidit mainitsivat vertaisoppimisen merkityksen ja olisivat kaivanneet vuorovaikutuksellista oppimista enemmänkin, jos se aikataulullisesti olisi mahdollista. Poutasen ym. (2012, 24) mukaan opetus- ja ohjaustilanteet vaihtelevat luennoista vuorovaikutteisiin pienryhmätilanteisiin. Pienryhmätyöskentely tukee oppimista ja yhteisöllisyyttä.

Mäkinen kollegoineen (2011, 11) toteaa, että on tuotava keskusteluun, miten lisätään osallisuutta tukevia käytänteitä opiskelija- ja oppimisprosessin ja asiantuntijuuden kehittymisen tukemiseksi ja miten estettäisiin, että ei syntyisi kokemuksia ulkopuolisuudesta ja vieraantumisesta. Tutkimukseni opiskelijaäitien, jotka halusivat vuorovaikutuksellista oppimista, kohdalla suurimmalla osalla oli tarve syvällisempään oppimiseen, mutta osa äideistä mainitsi myös vertaistuen merkityksen. Poutanen ym. (2012, 31, 34) mukaan ryhmämuotoinen opiskelu edisti oppimista, opintojen suunnittelua ja piti yllä motivaatiota. Opiskelijat kokivat osallisuutta myös opiskelua tukevissa vertaisyhteisöissä, kuten omat lukupiirit ja keskustelut ruokailun yhteydessä. Tutkimukseni opiskelijat tapasivat myös kavereitaan yliopistolla, vaikkakin ajankäytöllisistä syistä vähemmän kuin ennen perheellistymistä. Perheellisille onkin hyvä olla mahdollisuuksia sosiaaliselle kanssakäymiselle yliopistolla, esimerkiksi sopivien osallisuutta tukevien tilojen muodossa. Aittola (1998, 192–193) toteaa myös, että oli tarve avoimelle ja vuorovaikutusta tukevalle yliopistoympäristölle.

Poutasen ym. (2012, 39) mukaan opintojen ja muun elämän yhteensovittaminen oli toisinaan haasteellista. Opiskelijan ensisijainen identiteetti voi olla muu kuin opiskelija, jos opintojen ulkopuolisessa elämässä tapahtuu paljon. Opiskelukokemukset ryhmässä vahvistivat opiskelijaidentiteettiä. Tutkimukseni kotiäiti totesikin, että hän ei tunne täysin kuuluvansa äitien yhteisöön eikä opiskelijayhteisöön. Identiteetit ovat usein päällekkäisiä, jolloin niitä on hankala erottaa. Ne, jotka erottivat työn ja perhe-ajan selkeämmin erottavat paremmin nämä kaksi identiteettiä. Maunula (2014, 47) toteaa, että äidin ja tohtoriopiskelijan roolit olivat samanaikaisina vaativia ja muille rooleille jäi tilansa ja paikkansa yksilöllisestä tilanteesta riippuen. Tutkimukseni mukaan yhteisöön kuulumisen tunnetta yliopistolla voitaisiin lisätä osallisuuden helpottamisella ottamalla perheellisten aikataulut huomioon, järjestämällä perheellisille sisällöltään sopivia tapahtumia ja mahdollisuuksia vertaisten tapaamiseen.

8.4 Lopuksi

Yhteiskunnallisessa keskustelussa näkyy, että syntyvyyttä halutaan parantaa ja perheyönteisyyttä lisätä. Tällöin on hyvä ottaa huomioon erilaisten perheiden tilanne ja saada tietoa perheiden kokemuksista arjesta. Kinnunen ja Mauno (2003, 116) toteavat, että perheystävällinen työkuulttuuri parantaa halua jäädä työpaikkaan, vähentää poissaoloja työstä ja lisää työn tuottavuutta sekä luovuutta. Voidaan siis ajatella, että perheystävällinen korkeakoulukulttuuri edesauttaa opintoja. Elinikäinen oppiminen tuo mukanaan tarpeen opiskelun ja perheen yhdistämiselle yhä useamman perheen kohdalla. Korkeakouluopiskelijoiden määrä on kasvussa ja näin myös perheellisten opiskelijoiden. Joustavuus-käsite on tärkeä perheen ja opiskelun yhteensovittamisen kysymyksiä kuvattaessa. Joustavuus oli tärkeää erityisesti perheellisten aikatauluista ja opintojen suoritustavoista puhuessa. Myös esimerkiksi Maunula (2014) nostaa joustavuuden merkittäväksi tekijäksi yhteensovittamisen organisoinnissa.

Tutkimuksessa nousi esiin kokemuksia muun muassa tarpeesta päivähoiton edullisuuteen, joustaviin opintomuotoihin, ohjauksen näkyviin tuomiseen opiskelijoille ja osallisuuden lisäämiseen yliopistossa, niin että huomioidaan perheellisten elämäntilanne ja ajankäytölliset rajoitukset. Suurin osa näki myönteisenä perheen ja opiskelun yhteensovittamisen. Perheen ja opiskelun yhteensovittaminen on mahdollista, ja se onnistuu suurimmalla osalla perheellisistä hyvin. Huomioitavaa on, että perheellisyyden koettiin myös tehostavan ajankäyttöä. Ainoastaan kahdella kotiäidillä oli isompia haasteita perheen ja opintojen yhdistämisessä. Vaikka haasteita oli, suhtautuminen yhteensovittamiseen oli pääosin myönteistä. Myös Maunulan (2014) tutkimuksessa suurin osa onnistui yhteensovittamisessa perhemuodosta riippumatta. Perhe haluttiin perustaa silloin, kun se koettiin itselle sopivaksi opiskelija- ja työtilanteesta riippumatta. Ei nähty perheenperustamista esteenä opintojen etenemiselle. (Maunula 2014, 205.) Yhteiskunnan tuki perheellisille opiskelijoille on tärkeä. Tuki auttaa opiskelijoita tekemään valinnan opiskelemaan lähtemisestä perheellisenä. Kontulan (2018, 119) mukaan lapset tulisi nähdä resursseina tulevaisuuteen.

Laadullista tutkimusta tarvitaan, koska sitä voidaan hyödyntää poliittisessa päätöksenteossa (Braun & Clarke 2006, 97). Perhepoliittiset päätökset mahdollistavat valintoja ja joustoja, mutta käytännössä niitä voitaisiin hyödyntää enemmän. Joustavuutta ja selkeyttä yhteiskunnan tarjoamaan tukeen tarvitaan arjen parantamiseksi. (Maunula 2014,

205.) Perhepoliittisia päätöksiä tuomia parannuksia, kuten perhevapaaudistusta on myös perheellisten opiskelijoiden tulevaisuudessa mahdollista hyödyntää. Päivähoitomahdollisuus on tärkeä perheellisille opiskelijoille, kuten myös riittävä taloudellinen tuki, jotta perheen ja opiskelun pystyisi yhdistämään ilman työssäkäyntiä.

Etätöitä ja -opintoja tehdään yhä enemmän, joten on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että on myös mahdollisuus osallisuuteen ja toisten ihmisten kohtaamiseen. Osallisuudessa korkeakoulu-yhteisössä merkityksellisiä asioita opiskelija-äideille olivat joustavat opintomuodot ja yhtenevät elämäntilanteet vertaisten kanssa. Muun muassa näissä asioissa yliopistolla on mahdollisuus tukea perheellistä tarjoamalla mahdollisuuksia vertaisten kohtaamiseen ja vuorovaikutukselliseen oppimiseen perheellisten ajankäytölliset rajoitukset huomioiden.

Yliopisto-opiskelijoiden määrä on ollut kasvussa. Myös perheellisiä opiskelijoita on enemmän kuin ennen, mutta suhteessa ammattikorkeakoulussa opiskeleviin perheellisiin niitä on vähemmän yliopistossa. Tieto opintojen yhteensovittamiseen vaikuttavista asioista auttaa perheellistä tai opiskelijaa päätöksen teossa elämänalueiden yhteensovittamista mietittäessä. Maunulan (2014, 203) mukaan perhe-elämän yhdistämisen onnistumiseen tohtorikoulutettavan työn kanssa vaikutti, jos perhe oli perustettu jo maisterivaiheessa. Tällöin oli merkitystä, miten oli hallinnut ja organisoanut yhteensovittamisen yliopisto-opiskelijana aiemmin opinnoissa. Siksi onkin tärkeää kiinnittää huomiota yhteensovittamisen tukemiseen jo maisterivaiheessa, jos opitut käytännöt seuraavat mukana myöhempään elämänvaiheisiin.

Perhetutkimusta tarvitaan, jotta perheen hyvinvointia voidaan lisätä, ja korkeakoulututkimusta, jotta korkeakouluopinnot kulkisivat joustavasti elämäntilanteesta riippumatta. Perheiden elämäntilanteet ovat yksilöllisiä ja valinnat on tehty oma elämäntilanne huomioiden. Tutkimukseni opiskelijoita perheen ja opiskelun yhteensovittamisessa auttoi muun muassa yhteiskunnan tuki, jaettu vanhemmuus, opiskelumotivaatio, organisointikyvyt ja opintojen joustavuus. Vertaisten tapaamisen mahdollistaminen lisäisi osallisuutta. Opiskelijaäidit olivat hyvin päämäärätietoisia, koska heillä oli selvät tulevaisuuden suunnitelmat. Motivaatio valmistua ja saada uusi tutkinto oli suuri, mutta niin oli ollut myös perheellistymisen. Opiskelun ei haluttu olla este perheellistymisen toteuttamiselle. Onkin hyvä huomioida, että esteitä näiden elämän tärkeiden ja elämää eteen-

päin vievien haaveiden toteuttamiselle olisi mahdollisimman vähän. Tällöin opintoajat eivät pitkity ja syntyvyys kasvaa. Perhe, yliopisto ja valtio tukevat tässä matkassa.

8.5 Tutkimuksen luotettavuus

Luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija kertoo lukijoille riittävästi tutkimuksen toteutuksen eri vaiheista. Tuomi ja Sarajärvi (2013, 140–141) nostavat esille asioita, joiden on selvittävä tutkimuksesta, kuten tutkimuskohde ja tutkimuksen tarkoitus, omat sitoumukset tutkijana, aineistonkeruu, tutkittavat, tutkijan ja tiedonantajan välinen suhde, tutkimuksen kesto, aineiston analyysi, tutkimuksen luotettavuus sekä tutkimuksen raportointi. Luotettavuuden arvioinnissa kiinnitetäänkin huomiota raportin johdonmukaisuuteen vaikuttaviin asioihin. Tutkimuksen raportoinnissa on otettu huomioon nämä asiat, ja koottu mahdollisimman kattava kuva tutkimuksen toteutuksesta.

Tutkimus oli kvalitatiivinen ja toteutettiin teemahaastatteluna. Haastattelu sopii hyvin menetelmäksi, kun on kyse kokemusten tutkimisesta ja ilmiön ymmärtämisestä syvemmin. Teemahaastattelulla sai laajan kuvan äitien kokemuksista ja menetelmä jousti haastattelutilanteessa, esimerkiksi mahdollistaen tarkennusten esittämisen. Haastattelun avulla äidit saivat vapaasti kertoa kokemuksistaan. Äidit olivat myös kiinnostuneita kertomaan omista kokemuksistaan ja osallistumaan haastatteluun. Käytän tuloksien avaamisen yhteydessä esimerkkeinä sitaatteja, jotka lisäävät tutkimuksen luotettavuutta ja kuvaavat mahdollisimman hyvin esitettyä teemaa. Keino aineiston riittävyden tarkasteluun on sen kylläntyminen eli saturaatio. Aineistoa on riittävästi, kun tutkimuskäytännön kannalta uutta tietoa ei esiinny vaan aineistosta nousevat samat asiat uudestaan. (Eskola & Suoranta 2014, 62.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia tarkastelemalla. Sisäisellä validiteetilla mitataan toimivatko teoreettiset lähtökohdat, käsitteiden määrittely ja tutkimusmenetelmä yhdessä. (Eskola & Suoranta 2014, 213–214.) Validiutta mitataan esimerkiksi tarkastelemalla, ovatko tutkimuksessa käytetyt käsitteet sopivia ilmiön kuvaamiseen. Tätä rakennevaliditeettia voidaan pitää parhaimpina validiuden mittareina kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Ulkoisella validiteetilla tarkastellaan, onko tulkintojen ja johtopäätösten suhde aineistoon perustellusti laadittu.

(Eskola & Suoranta 2014, 214.) Pohdinnassa nostan esiin myös käsitteitä liittyen tutkittavaan ilmiöön.

Reliabiliteetilla kuvataan aineiston tulkinnan ristiriidattomuutta, kuten ilmiön yhdenmukaisuuden toteaminen usealla tavalla. Haastattelututkimuksessa on mahdollista kysyä samaa asiaa eri muodoissa. Yhdelläkin menetelmällä voidaan saada laadukas ja laaja aineisto, mutta on mahdollista käyttää useampia aineistonkeruumenetelmiä reliabiliteetin varmistamiseksi. Useampien menetelmien käyttö lisää tutkimuksen luotettavuutta. Reliabiliteetti voidaan todeta myös toistamalla tutkimus. (Eskola & Suoranta 2014, 214–215.) Käytin tutkimuksessani vain teemahaastattelua, mutta tutkimukseni reliabiliteettia lisää, että kysyin tiettyyn teemaan liittyvistä asioista eri muodoissa. Tästä esimerkkinä opiskelijaäitien ajankäyttö, josta puhuttiin sekä perheellisen että opiskelijan näkökulmasta.

Myös Hirsjärvi ja Hurme (2011, 189) toteavat, että reliabiliteettia voidaan tutkia tutkimus toistamalla, mutta ihmisen käyttäytyminen riippuu kontekstista, joten täsmällisesti samaa tulosta ei todennäköisesti saada. Reliabiliteettia tarkastelemalla laadullisessa tutkimuksessa huomio kannattaa kiinnittää aineiston laatuun eli siihen, onko koko aineisto huomioitu ja litteroitu oikein. Tulosten on kuvattava tutkittavien ajatusmaailmaa. Haastatteluaineisto on kuitenkin aina tulos haastateltavan ja haastattelijan vuorovaikutteisesta toiminnasta. Tutkimuksessani on otettu huomioon koko aineisto.

Tutkimuskohteena olivat yliopisto-opiskelijaäidit. Haastattelin itselle täysin vieraita tai hyvin vieraita ihmisiä, mitä pidän hyvänä luotettavuuden ja laadun takaamiseksi sekä tilanteen tietyn virallisuuden säilyttämiseksi. Pyysin haastatteluihin kaksi äitiä, jotka tiesin entuudestaan. Koin, että haastattelut eivät eronneet luonteeltaan, kuten virallisuudeltaan, muista haastatteluista, koska emme tunteneet toisiamme hyvin. Haastattelu-pyyntö ainejärjestöjen sähköpostilistan kautta oli suunnattu yhden tiedekunnan opiskelijoille, koska mahdollisen suuren osallistumishalukkuuden takia, en voinut laittaa pyyntöjä alkuvaiheessa useamman ainejärjestön sähköpostilistalle. Vielä laajemman ja monipuolisemman käsityksen kokemuksista olisi saanut, jos olisi haastatellut laajemmin useamman eri tiedekunnan opiskelijoita. Haastateltavista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat saman tiedekunnan opiskelijoita, mutta kaikki eivät olleet samalta laitokselta.

Äidit osallistuivat mielellään tutkimukseen. Opiskelijaäideillä oli todennäköisesti luontainen kiinnostus heille hyvin ajankohtaiseen aiheeseen, mutta voidaan pohtia myös,

vaikuttaako tiedekuntien naisvaltaisuus osallistumishalukkuuteen. Yhden äidin kohdalla vauvan itku saattoi vaikuttaa haastattelun syvällisyyteen verrattuna muihin haastatteluihin. Nauhureita käyttäisin jatkossa haastattelujen äänittämiseen, koska ne on suunniteltu erityisesti äänen tallentamiseen. Yhden haastattelun jouduin uusimaan laitteistosta johtuen. Haastattelu oli sisällöltään hyvin edellisen kaltainen, ja äidille sopi, että haastattelu uusitaan.

Haastateltavat äidit kertoivat avoimesti kokemuksistaan, jolloin haastattelijana tuli tunne luottamuksesta ja aineistosta tuli tältäkin osin laadukas. Haastattelujen laadukkuuteen saattoi myönteisesti vaikuttaa, että haastattelijana oli myös opiskelija, vaikkakaan ei perheellinen opiskelija. Parissa haastattelussa haastateltava kysyi, onko haastattelijalla lapsia. Koska haastattelijalla ei ollut lapsia, haastattelijan kokemukset eivät voineet vaikuttaa haastattelun kulkuun. Perheelliset eivät voineet kokea, että tulevat esimerkiksi toisen äidin arvosteltavaksi, mikä lisää aineiston laadukkuutta. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 35) toteavatkin, että haastattelun heikkouksia on, että luotettavuutta saattaa heikentää, jos haastateltava on taipuvainen antamaan sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. Koin, että haastateltavilla oli erityinen kiinnostus jakaa kokemuksiaan tutkimuksen aiheesta. Yksi äideistä ei opiskellut tutkimushetkellä, mutta hän oli opiskellut aiemmin ja aikoi mahdollisesti jatkaa opintojaan. Hänellä oli laaja kokemus opiskelun ja perheen yhteensovittamisesta sekä kotiäitiydestä että lasten päivähoidosta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä muun muassa triangulaation avulla, jolla tarkoitetaan, että eri metodeita, tutkijoita, tiedon lähteitä ja teorioita yhdistetään tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 143). Triangulaatio on merkityksellinen kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden mittari, koska siinä verrataan tutkimustuloksia muiden tutkimusten tuloksiin (Hirsjärvi & Hurme 2011, 189). Maunulan (2014) tutkimuksessa useat esiin tulleet tulokset ovat yhteneväisiä omien tutkimustulosteni kanssa perheen ja opiskelun yhteensovittamisesta. Tutkimus on tuore ja molemmissa tutkimuksissa perheet jakautuivat samassa suhteessa perhemuotojen suhteen. Haasteltavia Maunulan tutkimuksessa oli kaksi enemmän. Yhtäläisyyksiä tutkimukseeni löytyi myös muista tutkimuksista, kuten Ahrion (2012) tutkimuksesta. Vahvistuvuus kuvaa, saavatko tulkinnat ilmiöstä vahvistusta toisista ilmiötä käsittelevistä tutkimuksista (Eskola & Suoranta 2014, 213).

8.6 Jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimukseni aihe on tärkeä opiskelijamäärien lisääntyessä ja täten tarpeen opiskelun ja perheen yhteensovittamiselle kasvaessa. Aiheita liittyen perheellisen opiskeluun on monia. Tutkittavaa tämänkin aineiston osalta olisi vielä, koska aineistoni oli laaja. Maunulan (2014) tutkimuksessa äidit tyypiteltiin kolmeen eri kategoriaan. Jatkotutkimusideana voisi olla tyypittelyn käyttäminen aineiston analyysimetodinä. Yhteiskunnallinen tilanne ja perheiden arki ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tutkimusta voisi tehdä muun muassa vielä laajemmin yhteiskunnan merkityksestä perheellisen opiskelijan tukemisesta. Tarkoitukseni oli haastatella myös opiskelevia isiä, joten tämä teema olisi myös hyvin mielenkiintoinen. Pohdin, olisiko hyvä tehdä isille oma tutkimus, jotta aineisto olisi mahdollisimman kattava. Heidän mielenkiintoaan osallistua voisi myös lisätä se, että tutkimuksen kohdejoukko koostuisi vertaisista. Isät tarvitsisivat myös oman tutkimuksen, koska tutkimuksissa usein kuuluu perheen äidin ääni. Myös isien rooli perheessä, jossa äiti opiskelee, voisi olla mielenkiintoinen näkökulma aiheeseen, koska puolison tuella arjessa oli merkitystä opiskelun ja perheen yhteensovittamisessa.

Korkeakouluopiskelun näkökulmasta on myös tutkittavaa. Etäopiskelun tuomat mahdollisuudet laajemmin tarkasteltuina sopisivat tähän aikaan, kun opiskelumuotojen monipuolisuuden tarve nousi esiin tutkimuksessa. Mielenkiintoista oli myös huomata, että ammattikorkeakoulussa opiskelevia perheellisiä on enemmän kuin yliopistossa opiskelevia perheellisiä. Näitä opiskelijaryhmiä ja heidän kokemuksiaan perheen ja opiskelun yhteensovittamisesta voisi vertailla. Osallisuuden teema oli yksi tutkimukseni aiheista. Tätä ilmiötä voisi lähteä tutkimaan enemmän esimerkiksi keskittymällä osallisuutta parantavien keinojen löytämiseen. Tutkimuksessa myös sivuttiin perheellisten opiskelijoiden yliopisto-opiskeluun kiinnittymisen kokemuksia. Näistä saisi kokonaisen uuden tutkimuksen. Tutkimukseni voisi myös toistaa ottamalla kohderyhmäksi laajemmin eri tiedekuntien edustajia.

LÄHTEET

- Ahrio, L. 2012. Modernin yliopisto-opiskelun toimintakertomus. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Väitöskirja.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66912/978-951-44-8838-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Jyväskylän yliopisto. Studies in Education, Psychology and Social Research 91.
- Aittola, T. 1998. Yliopisto oppimisympäristönä. Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Juva: Atena, 190–212.
- Andersson, G. 2011 [versio 17.12.2010]. Family policies and fertility in Sweden. Teoksessa N.Takayama. & M. Werding. (toim.) Fertility and public policy: how to reverse the trend of declining birth rate. E-kirja. The MIT Press, 203–218.
- Björkstén, T., Kanerva, J., Tuominen, S. & MaG Gilleon, T. 2020. Yle selvitti: opiskelijajäätejä on nyt enemmän kuin ennen – ja se on tutkijankin mielestä yllättävää. Yle uutiset 10.5.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11343590>
- Braun, V. & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2):77-101. DOI:10.1191/1478088706qp063oa
- Chibucos, T., R., Leite, R., W. & Weis, D., L. 2005. Readings in family theory. Thousands Oaks: Sage.
- Daly, K. 2003. Family theory versus the theories families live by. *Journal of Marriage and Family*, 65, 771–784.
- Eerola, S. & Vaden, T. 2005. Vailla punaista lankaa – vai vailla kysymystä? Teoksessa A.R. Nummenmaa, M. Lairio, V. Korhonen & S. Eerola (toim.) Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Tampere University Press, 75–84.
- Erera, P. I. 2002. Family diversity: continuity and change in the contemporary family. E-kirja. SAGE Publications.

- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–44.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, H. 2003. Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 7–15.
- Hakovirta, M. & Kallio, J. 2020. Johtopäätökset. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. E-kirja. Vastapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Imrie, S & Golombok, S. 2020. Impact of new family forms on parenting and child development. *Annual Review of Developmental Psychology*. Vol. 2: 295–316. <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-devpsych-070220-122704?fbclid=IwAR1RRt36qMTiX1ZhrFRDFgs1CBNKInTFEIC7DYn8F4Kp7QLYTjvk1A1uqHQ>.
- Jallinoja, R., Hurme, H & Jokinen, K. 2014. Johdanto. R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen. 2014. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 7–17.
- Jokinen, K & Mikats, J. 2018. Lähisuhteet lasten arjessa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) Perhe ja tunteet. E-kirja. Gaudeamus.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Jyväskylän yliopisto. 2021. Jyväskylän yliopisto [Verkkosivut]. Viitattu 10.4.2021 <https://www.jyu.fi/fi>

Kansallinen lapsistrategia 2021. Kansallinen lapsistrategia: komiteamietintö. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. Helsinki: Valtioneuvosto.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162864/VN_2021_8.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Kela 2017. Opintorahaan huoltajakorotus 1.1.2018 alkaen ja muita muutoksia opintotukeen. Helsinki: Kela. https://www.kela.fi/ajankohtaista-opiskelijat/-/asset_publisher/I7X3vuEkReGH/content/opintorahaan-huoltajakorotus-1-1-2018-alkaen-ja-muita-muutoksia-opintotukeen

Kela 2021a. Kela: henkilöasiakkaat. Helsinki: Kela.

<https://www.kela.fi/henkiloasiakkaat>

Kela 2021b. Perhevapaat uudistuvat vuonna 2022. Helsinki: Kela.

<https://www.kela.fi/perhevapaaudistus>

Kinnunen, U & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–118.

Kivijärvi, S., Rönkä, A. & Hyväluoma, J. 2009. Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K., Lämsä T. (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 47–68.

Korhonen, M. 1998. Perheellisenä opintiellä: ammattikorkeakouluopiskelu elämänpoliittikan kategorioissa. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis, series E33.

Korhonen, V. 2007. Opiskelijoiden merkittävät oppimiskokemukset opintopolun eri vaiheissa. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.) Opiskelijälähtöinen ohjaus yliopistossa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 129–145.

- Korpiaho, K. 2006. Virallinen, paikallinen vai piiloinen opintosuunnitelma – mikä ohjaa korkeakouluopiskelijaa? Teoksessa T. Aarrevaara & J. Herranen (toim.) Mikä meitä ohjaa? Artikkelikokoelma Jyväskylässä 5.–6.9.2005 järjestetystä korkeakoulutuksen tutkimuksen IX symposiumista. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 289–307. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37533/951-39-2426-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Korvela, P. 2003. Yhdessä ja erikseen – perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Helsingin yliopisto. Stakes: tutkimuksia 130. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77250/Tutkimus%20130%20verkk%20o.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kunttu, K., Pesonen, T., & Saari, J. 2016. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48. Helsinki. https://1285112865.rsc.cdn77.org/app/uploads/2020/01/KOTT_2016-1.pdf
- Kuronen, M. & Hokkanen, T. 2008. Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa E. Sevón & Notko, M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus, 27–42.
- Kuula, A. 2015. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lainiala, L. 2010. Perhepolitiikan uudet tuulet – perheen paluu. Perhebarometri 2010. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E39/2010. Helsinki: Väestöliitto. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/5b538628-perhebarometri-2010.pdf>
- Lairio, M. & Penttilä, M. 2007. Korkea-asteen ohjauksen kehittäminen. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.) Opiskelijalähtöinen ohjaus yliopistossa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 7–13.
- Lairio, M. & Rekola, H. 2007. Opiskelijoiden tarpeet ohjaukulttuurin kehittämisen lähtökohdaksi. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.) Opiskelijalähtöinen ohjaus yliopistossa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 107–127.

- Lipasti, L. & Pietiläinen, M. 2020. Sateenkaariperheiden määrä kasvaa – osa perheistä jää tilastoissa yhä piiloon. Tieto & trendit. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Helsinki: Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/sateenkaariperheiden-maara-kasvaa-osa-perheista-jaa-tilastoissa-yha-piiloon/>
- Malinen, K. & Rönkä, A. 2009. Mihin aika riittää. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K., Lämsä T. (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 179–202.
- Maunula, M. 2012. Tiheä, tavallinen ja joustava: tohtoriksi opiskelevan perheellisen naisenarki. Aikuiskasvatus, 32 (2), 116-124. doi:10.33336/aik.93979
- Maunula, M. 2014. Perheellisen naistohtoriopiskelijan arki, elämäntilanne ja tulevaisuusajattelu. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Väitöskirja.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42747/978-951-39-5497-0.pdf?sequence=1>
- Miettinen, A & Rotkirch, A. 2008. Milloin on lapsen aika. Perhebarometri 2008. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E34/2008. Helsinki: Väestöliitto.
<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/e617f2a3-perhebarometri-2008.pdf>
- Moen, P. & Coltrane, S. 2005 [versio 1.1.2011]. Families, theories, and social policy. Teoksessa V. Bengtson, A. Acock, K. Allen, P. Dilworth-Anderson & D. Klein (toim.) Sourcebook of family theory and research. E-kirja. SAGE research methods, 543–566.
- Moilanen, J. 2009. Perheen ehdoilla: aikuistuminen, vanhemmuus ja opiskelu perheellisten yliopisto-opiskelijoiden elämäntilanteissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- MTV Uutiset. 2019. Lasten ilta- ja viikonloppuhoidon tarve on kasvanut – "Tarve on lisääntynyt viime vuosina erityisesti kaupan aukioloaikojen pidentymisen jälkeen". MTVuutiset 23.12.2019. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/lasten-ilta-ja-viikonloppuhoidon-tarve-on-kasvanut-tarve-on-lisaantynyt-viime-vuosina-erityisesti-kaupan-aukioloaikojen-pidentymisen-jalkeen/7670232>

- Multisilta, C. (2011). Yhteisöllisyys ihanteena, vertaistuki voimavarana: opiskelijoiden käsityksiä yhteisöllisestä oppimisesta yliopistossa . Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37863/URN_NBN_fi_jyu-201205201687.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Mäkinen, M., Korhonen, V., Annala, J., Kalli, P., Svärd, P., Värri, V-M. 2011. Korkeajännityksiä – kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta . Teoksessa M. Mäkinen, V. Korhonen, J. Annala, P. Kalli, P. Svärd, V-M Värri (toim.) Korkeajännityksiä: kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta. Tampere: Tampere University Press, 7-16.
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/65376/korkeajannityksia_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Mäki-Tarkka, J & Romunen, S. 2001. Bileitä ja sitsejä: korkeakouluopiskelijoiden ajatuksia yhteisöllisyydestä: Nyyti ry:n Yhdessä yhteisöksi -projektin esikartoitus. Helsinki: Nyyti ry.
- Mäki-Tarkka, J. 2002. Yhdessä yhteisöksi. Nyyti ry:n Yhdessä yhteisöksi -projektin loppuraportti. Helsinki: Nyyti ry.
- Notko, M. 2011. Väkivalta, vallankäyttö ja vahingoittuminen naisten perhesuhteissa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 104.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25769/9789513941789.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Opiskelijatutkimus 2014: korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:10. Helsinki.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75224/okm10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021a. Korkeakoulut, tiedelaitokset ja muut julkiset tutkimusorganisaatiot. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://minedu.fi/korkeakoulut-ja-tiedelaitokset>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021b. Korkeakoulu- ja tiedepolitiikka ja sen kehittäminen. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://minedu.fi/korkeakoulu-ja-tiedelinjaukset>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021c. Korkeakoulujen ja tiedelaitosten ohjaus, rahoitus ja sopimukset. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://minedu.fi/ohjaus-rahoitus-ja-sopimukset>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021d. Yliopistojen rahoitusmalli vuodesta 2021 alkaen. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://minedu.fi/documents/1410845/4392480/YO_rahoitusmalli_fi/7ca7db15-70af-e449-d2b4-0450d4cfd1c3/YO_rahoitusmalli_fi.pdf
- Paajanen, P. 2005. Kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Perhebarometri 2005. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 21/2005. Helsinki: Väestöliitto.
- Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E30/2007. Helsinki: Väestöliitto.
- Peltola, M. 2018. Tunteet rodullistettujen vähemmistöjen sukupolvisuhteissa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) Perhe ja tunteet. E-kirja. Gaudeamus.
- Penttilä, M., Lairio, M. ja Penttinen, L. 2007. Yliopisto-opintoihin hakeutuminen. Teoksessa M. Lairio & M. Penttilä (toim.) Opiskelijalähtöinen ohjaus yliopistossa. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 15–36.
- Penttinen, L., Skaniakos, T., Valkonen, L. & Plihtari, E. 2011. Vertaisuus voimavarana opintopolulla: johdantoa kirjan teemoihin. Teoksessa L. Penttinen, E. Plihtari, T. Skaniakos & L. Valkonen (toim.) Vertaisuus voimavarana ohjauksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 4–14. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47643/978-951-39-4497-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pirskanen, H. & Eerola, P. 2018. Johdanto: tunteet perhe- ja läheissuhteissa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) Perhe ja tunteet. E-kirja. Gaudeamus.

- Potila A-K., Moisio, J., Ahti-Miettinen, O., Pyy-Martikainen, M. & Virtanen, V. 2017. Opiskelijatutkimus 2017: EUROSTUDENT VI -tutkimuksen keskeiset tulokset Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:37. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80534/okm37.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Poutanen, K., Toom, A., Korhonen, V. & Inkinen, M. 2012. Kasvaako akateeminen kynnys liian korkeaksi? Opiskelijoiden kokemuksia yliopistoyhteisöön kiinnittymisen haasteista. Teoksessa M. Mäkinen, J. Annala, V. Korhonen, S. Vehviläinen, A-M. Norrgrann, P. Kalli ja P. Svärd (toim.) Osallistava korkeakoulutus. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 17–46. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66366/osallistava_korkeakoulutus_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jallinoja, R. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Repo-Kaarento, S. 2006. Yliopisto-opetuksen yhteistoiminnallinen kehittäminen. Helsingin yliopiston Avoimen yliopiston julkaisusarja 2. Licensiaatintyö. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23551/yliopist.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Repo, K. 2009. Lapsiperheiden arki – näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Väitöskirja. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66561/978-951-44-7919-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Repo, S. 2010. Yhteisöllisyys voimavarana yliopisto-opetuksen ja -opiskelun kehittämisessä. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteiden laitos. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 228.
- Reuna, V. 1997. Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä. Perhebarometri 1997. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia. E 3/1997. Helsinki: Väestöliitto.

- Rotkirch, A. 2021. Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä: linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162920/VNK_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rotkirch, A., Tammisalo, K., Miettinen, A & Berg V. 2017. Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E51/2017. Helsinki: Väestöliitto.
<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/1dcbf08d-perhebarometri-2017.pdf>
- Ruoppila, I. 2014. Elämäkulun teoria perhetutkimuksessa. R. Jallinoja, H. Hurme & K. Jokinen. 2014. (toim.) Perhetutkimuksen suuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 99–122.
- Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Johdanto. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 4–11.
- Rönkä, A. & Korvela, U. 2009. Everyday family life: Dimensions, approaches and current challenges. *Journal of Family Theory and Review* 1(2), 87–102.
- Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä T. 2009a. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K., Lämsä T. (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 11–20.
- Rönkä, A., Malinen, K., Sevón, E., Kinnunen, U., Poikonen, P-L. & Lämsä T. 2009b. Arki elämäalueiden leikkauspisteessä: Johtopäätökset ja ehdotuksia perheiden arjen tukemiseksi. (toim.) Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 273–295.
- Saari, J., Koskinen, H., Attila, H. & Sarén, N 2020. Eurostudent VII – opiskelijatutkimus 2019. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu ja 2020:25. Helsinki. <https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-907-3>
- Salmi, M. 2020. Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa M. Hakovirta & J. Kallio (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. E-kirja. Vastapaino.

- Sevón, E. & Huttunen, J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–118.
- Sorsa, T & Rotkirch, A. 2020. Työ ja perhe ne yhteen soppii? Vanhemmuuden ja työn yhteensovittaminen suomalaisissa lapsiperheissä. Perhebarometri 2020. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E43/2020. Helsinki: Väestöliitto.
<https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/4fc89cfd-perhebarometri2020.pdf>
- Takayama, N. & Werding, M. 2011 [versio 17.12.2010]. Fertility and public policy. Teoksessa N. Takayama & M. Werding (toim.) Fertility and public policy: how to reverse the trend of declining birth rate. E-kirja. The MIT Press, 1–14.
- Terävä, J & Böök, ML 2018. Tunteita ja tarinoita lapsiperheen arjesta. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) Perhe ja tunteet. E-kirja. Gaudeamus.
- Tiilikainen, A. 2000. Uusi opiskelija ja yliopisto: opiskelijoiden ensimmäisen opintovuoden kokemukset ja vastaanotto yliopistolla. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö.
- Tilastokeskus 2010. 1. Suomen yleisin perhetyyppi on lapseton aviopari. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.tilastokeskus.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_kat_001_fi.html
- Tilastokeskus 2020a. Laatuseloste, perheet 2019. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_laa_001_fi.html
- Tilastokeskus 2020b. Pikkulapsiperheiden määrä vähentynyt lähes viidenneksellä 2010-luvulla. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/perh/2019/perh_2019_2020-05-22_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus 2020c. Yliopistotutkintojen määrä kääntyi kasvuun. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/yop/2019/yop_2019_2020-05-13_tie_001_fi.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

- Verhoef, M., Tammelin, M., May, V., Rönkä, A. & Roeters, A. 2016. Childcare and parental work schedules: a comparison of childcare arrangements among Finnish, British and Dutch dual-earner families.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60647/3%20child%20care%20in%20nl%20uk%20fin%20verhoef%20et%20al.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Muokattu versio alkuperäisestä julkaisusta, joka ilmestyi 2016 aikakauslehdessä Verhoef, M., Tammelin, M., May, V., Rönkä, A., & Roeters, A. Childcare and parental work schedules: a comparison of childcare arrangements among Finnish, British and Dutch dual-earner families. *Community, Work and Family*, 19 (3), 261-280.doi:10.1080/13668803.2015.1024609).
- White, J. 2005 [versio 31.5.2012]. *Advancing family theories*. E-kirja. SAGE Publications.
- White, J. M. & Klein, D.M. 2008. *Family theories*. 3.painos. Thousand Oaks: Sage.
- Ylijoki, O-H. 1998. *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Väitöskirja. Tampere: Vastapaino.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Taustatietoja:

- sukupuoli, ikä
- lapsimäärä, lasten ikä
- avoliitto, avioliitto, yksinhuoltaja ym.
- puoliso: opiskelija, työtön, työssä käyvä
- pääaine, monenhenko vuoden opiskelija, opintojen arvioitu kesto

Perheen ja opiskelun yhteensovittaminen

- miten perheelliset opiskelijat kokevat sen yleisesti

Perhe-elämän näkökulma:

Ajankäyttö

- lastenhoito ja kotityöt
- oma aika, esim. harrastukset, kavereiden näkeminen
- vanhempien keskinäinen aika

Taloudellinen tilanne

- kelan tuet perheelliselle
- muut talouteen liittyvät tekijät

Opinnoista suoriutuminen

- opintojen ohjaus: perheellisten huomiointi
- muu tuki opintoihin

Sosiaaliset suhteet

- perheellisen sosiaaliset verkostot
- tuki

Opiskelijan näkökulma:

Ajankäyttö

- opiskelu: yliopistolla, kotona
- muu opiskelijaelämä

Taloudellinen tilanne

- kelan tuet opiskelijalle
- muut talouteen liittyvät tekijät

Opinnoista suoriutuminen

- motivaatio
- mieluisin tapa suorittaa opintoja, opintojen suunnittelu
- tuki opintoihin (opiskelijakaverit, henkilökunta), suhtautuminen perheelliseen
- tyytyväisyys opintomenestykseen
- opintojen ohjaus

Opiskelijayhteisöön sosiaalistuminen

- muut opiskelijat
- ainejärjestötoiminta
- illanvietot

Yhteiskunnan asettamat odotukset

- syntyvyys
- nopea valmistuminen
- kotiäitien nopea töihin siirtyminen
- yhteiskunnan tuki perheelliselle opiskelijalle
valtio, yliopisto, työelämä

Syyt perheen ja opiskelun yhteensovittamiseen

Perheen ja opiskelun merkitys

Mikä auttaa jaksamaan?

Vinkkejä tuleville perheellisille

Tulevaisuuden suunnitelmat

Liite 2. Haastattelupyyntö

Hei

Olen yleisen kasvatustieteen opiskelija ja tekemässä pro gradu -tutkielmaa perheen ja yliopisto-opiskelun yhteensovittamisesta. Kerään tutkimusaineiston haastattelemalla alle 30-vuotiaita perheellisiä yliopisto-opiskelijoita, äitejä että isiä. Ottaisitko yhteyttä minuun, jos saan haastatella sinua. Haastattelu on täysin anonyymi ja kestää korkeintaan tunnin. Vastaan mielelläni kysymyksiin haastatteluun liittyen.

Kiitos jo etukäteen,